

Criminaliteit onder minderjarige en jongvolwassen vrouwen

Ontwikkelingen en interventies

Cahier 2026-9

J.E.H. Beijers (WODC)

A.-M. Slotboom (VU)

J.S. Prosman (VU)

A.M. van der Laan (WODC)

Criminaliteit onder minderjarige en jongvolwassen vrouwen

Ontwikkelingen en interventies

Cahier 2026-9

J.E.H. Beijers (WODC)
A.-M. Slotboom (VU)
J.S. Prosman (VU)
A.M. van der Laan (WODC)

Wetenschappelijk Onderzoek- en
Datacentrum

Cahier

De reeks Cahier omvat de rapporten van onderzoek dat door en in opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum is verricht. Opname in de reeks betekent niet dat de inhoud van de rapporten het standpunt van de Minister van Justitie en Veiligheid weergeeft.

Alle rapporten van het WODC zijn gratis te downloaden van [WODC Repository](#).

Inhoud

Samenvatting		5
1	Introductie	10
1.1	Doelstelling en onderzoeksvragen	11
1.1.1	Ontwikkelingen in aard en omvang en achtergrondkenmerken	11
1.1.2	Interventies	13
1.2	Leeswijzer	13
2	Ontwikkelingen in criminaliteit gepleegd door minderjarige en jongvolwassen vrouwen	15
	Joris Beijers, André van der Laan	
2.1	Inleiding	15
2.2	Methode	16
2.3	Aard, omvang en achtergrondkenmerken van criminaliteit gepleegd door meisjes en jongvolwassen vrouwen	18
2.3.1	Aard en omvang	18
2.3.2	Achtergrondkenmerken	19
2.4	Ontwikkelingen in aantallen vrouwelijke jonge verdachten en veroordeelden	21
2.4.1	Ontwikkelingen in aantallen jeugdige vrouwelijke verdachten	21
2.4.2	Ontwikkelingen in aantallen jeugdige vrouwelijke veroordeelden	23
2.4.3	Ontwikkelingen in aantallen veroordeelden naar delictsoort	24
2.4.4	Ontwikkelingen naar gemeentegrootte	27
2.5	Leeftijdsverdeling	27
2.6	Afdoeningen	29
2.7	Samenvatting	31
3	Systematische literatuurreview effectieve interventies antisociaal en delinquent gedrag van minderjarige en jongvolwassen vrouwen	33
	Anne-Marie Slotboom, Anne Prosman, Janique Kroese	
3.1	Inleiding	33
3.1.1	Vraagstelling en afbakening van het onderzoek	33
3.1.2	Genderneutrale versus genderspecifieke interventies voor meisje en jongvolwassen vrouwen	34
3.1.3	Ontwikkelingen in interventies voor meisjes en jongvolwassen vrouwen	35
3.2	Methode	37
3.2.1	Zoekstrategie	37
3.2.2	Selectiecriteria	38
3.2.3	Zoekresultaten	39
3.1	Resultaten	44
3.1.1	Justitiële context	44
3.1.2	Context van gezin of alternatieve woonvormen (pleegzorg of residentiële zorg)	48
3.1.3	School context	53
3.2	Toepassing in de Nederlandse context	60
3.3	Conclusie	62

4	Slot	63
4.1	Ontwikkelingen	63
4.1.1	Het aantal minderjarigen en jongvolwassen vrouwen in de strafrechtketen is laag, in alle jaren	63
4.1.2	Over de langere termijn een daling in verdachten en schuldig bevonden, op de korte termijn een toename in aantallen in de jongste groep	64
4.1.3	Afdoeningen: uiteenlopende trends, over de tijd minder vrijheidsstraffen voor meisjes	64
4.1.4	Achtergrondkenmerken zoals angststoornissen en slachtofferschap van seksueel misbruik van belang	65
4.2	Mogelijk effectieve interventies	65
4.3	Beperkingen en suggesties voor vervolg(onderzoek)	69
4.4	Conclusie	69
	Summary	72
	Literatuur	77
Bijlage 1	Samenstelling van de begeleidingscommissie	82
Bijlage 2	Tabellen en grafieken bij hoofdstuk 2	83
Bijlage 3	Gebruikte zoekreeks voor systematische literatuurreview	99

Samenvatting

Inleiding

Het onderwerp jeugdcriminaliteit komt regelmatig aan de orde in het publieke debat, maar vaak in relatie tot misdrijven gepleegd door jongens en mannen. Minder aandacht is er voor ontwikkelingen in criminaliteit gepleegd door minderjarige en jongvolwassen vrouwen. Ook is er relatief weinig aandacht voor minderjarige en jongvolwassen vrouwen in de aanpak van jeugdcriminaliteit door middel van interventies. Dit onderzoek is erop gericht om enerzijds meer inzicht te bieden in ontwikkelingen in criminaliteit gepleegd door minderjarige en jongvolwassen vrouwen, en anderzijds te inventariseren welke gedragsinterventies effectief zijn in de aanpak hiervan. Dit gebeurt aan de hand van de volgende onderzoeksvragen.

- 1 Wat is de ontwikkeling van de aard en omvang van de geregistreerde criminaliteit onder minderjarige en jongvolwassen vrouwen in Nederland in 2000 tot en met 2024?
- 2 Wat zijn de achtergrondkenmerken van minderjarige en jongvolwassen vrouwen die schuldig zijn bevonden aan een misdrijf of middels zelfrapportage aangeven een delict te hebben gepleegd?
- 3 In hoeverre verschillen ontwikkelingen in de omvang van door minderjarige en jongvolwassen vrouwen gepleegde criminaliteit tussen pleeggemeenten in Nederland in 2000 tot en met 2024?
- 4 Wat zijn ontwikkelingen in de afdoening van strafzaken tegen minderjarige en jongvolwassen vrouwen die schuldig zijn bevonden aan een misdrijf in 2000 tot en met 2024?
- 5 a. Welke gedragsinterventies (of onderdelen daarvan), gericht op de kenmerken/risico- en beschermende factoren van (potentieel) delinquente minderjarige en jongvolwassen vrouwen, zijn er volgens internationale literatuur beschikbaar en effectief ter voorkoming van crimineel gedrag onder deze doelgroep?
b. In hoeverre zijn zulke gedragsinterventies (of onderdelen daarvan) toepasbaar in de Nederlandse context?

Onder minderjarige en jongvolwassen vrouwen wordt verstaan: vrouwelijke inwoners van Nederland in de leeftijd van 12 tot en met 27 jaar of in de leeftijd van 12 tot en met 22.¹ Vanwege de leesbaarheid wordt in het rapport ook over meisjes en jongvolwassen vrouwen gesproken waarbij we doelen op minderjarige en jongvolwassen vrouwen.

Methoden

De onderzoeksvragen zijn beantwoord aan de hand van verschillende methoden. Ten aanzien van onderzoeksvragen 1 tot en met 4, is hoofdzakelijk gebruikgemaakt van data van de Onderzoeks- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie (OBJD) over

¹ Dit onderzoek betreft criminaliteit en reacties daarop onder minderjarige en jongvolwassenen vrouwen. Het jeugdstrafrecht en adolescentenstrafrecht betreft de leeftijdsgroep 12 tot 23 jaar. Beleidsmatig is vanuit het programma Preventie met Gezag ook aandacht voor personen tot 28 jaar. Voor ontwikkelingen in schuldig bevonden op basis van OBJD wordt gerapporteerd over de leeftijd 12 tot 28. Gegevens op basis van zelfrapportage, verdachten en de inzet van interventies gaan over de leeftijdsgroep 12 tot 23.

schuldig bevonden minderjarige en jongvolwassen vrouwen en CBS-data over aantallen verdachten, aanvullend met een beperkt literatuuronderzoek en de resultaten van de laatst verschenen Monitor Zelfgerapporteerde Jeugddelinquentie. Ten aanzien van onderzoeksvragen 5a en 5b is gebruikgemaakt van een systematische literatuurreview naar internationaal gepubliceerde, effectieve interventies voor minderjarige en jongvolwassen vrouwen. Ter illustratie zijn enkele indrukken toegevoegd die professionals ons hebben gegeven over de werkwijze in Nederland bij minderjarige en jongvolwassen vrouwen die met justitie in aanraking zijn gekomen en behandeling opgelegd hebben gekregen.

Resultaten en discussie

In deze samenvatting gaan we in op enkele opvallende resultaten uit het deelonderzoek over ontwikkelingen in criminaliteit gepleegd door minderjarige en jongvolwassen vrouwen en het deelonderzoek over effectieve interventies ten aanzien van antisociaal en delinquent gedrag van minderjarige en jongvolwassen vrouwen.

Het aantal minderjarige en jongvolwassen vrouwen in de strafrechtketen is laag

De aard en omvang van criminaliteit gepleegd door minderjarige en jongvolwassen vrouwen kan beschouwd worden aan de hand van zelfrapportage, verdenking of veroordeling. Het maakt hierbij veel uit welke bron gebruikt wordt. Zo gaf in de laatste meting van de Monitor Zelfgerapporteerde jeugddelinquentie in 2023 ongeveer 1 op de 8 minderjarige vrouwen (12-17 jaar) en 1 op de 10 jongvolwassen vrouwen (18-22 jaar) aan in dat jaar één of meerdere delicten te hebben gepleegd. Een aanzienlijk deel van deze zelfmelders komt daarvoor niet in aanraking met de politie, deels omdat het vaak om relatief lichte feiten gaat die niet tot vervolging leiden of niet worden gesignaleerd. Minder dan een procent van de minderjarige en jongvolwassen vrouwen werd in datzelfde jaar verdacht van een misdrijf en beduidend minder werden veroordeeld voor een misdrijf. In vergelijking met (minderjarige en jongvolwassen) mannen zijn veel minder (minderjarige en jongvolwassen) vrouwen verdachte of worden schuldig bevonden, ongeacht het type delict. Het type delict waar vrouwen relatief vaak van worden verdacht betreft vermogensdelicten. Minderjarige vrouwen worden in de meest recente jaren relatief vaak schuldig bevonden aan een geweldsdelict en minder aan vermogensdelicten. Mogelijk komt deze afname in veroordelingen voor vermogensdelicten door het vaker toepassen van buitengerechtelijke afdoeningen en alternatieve afdoeningen.

Over de langere termijn een daling in aantallen verdacht en schuldig bevonden, op de korte termijn een toename in aantallen in de jongste groep.

Op de langere termijn (2000-2024) zijn grofweg twee ontwikkelingen te onderscheiden in de omvang van de geregistreerde criminaliteit gepleegd door minderjarige en jongvolwassen vrouwen. In overeenstemming met de ontwikkeling in de geregistreerde jeugdcriminaliteit in het algemeen, is er begin van deze eeuw tot halverwege of eind jaren '00 een stijging te zien in het aantal minderjarige en jongvolwassen vrouwen dat veroordeeld is voor een misdrijf. Daarna is een daling zichtbaar, zowel in het aantal verdachten als veroordeelden (2010-2024).

Op de korte termijn, tussen 2020-2024, is een stabilisatie zichtbaar in het aantal veroordeelde minderjarige en jongvolwassen vrouwen, en zelfs een stijging bij de

jongste groep van 12- t/m 15-jarigen. Deze heeft vooral te maken met een stijging in veroordelingen voor geweld en feiten die te maken hebben met lichte agressie, vernieling of openbare orde. Het is niet meteen duidelijk waar deze stijging aan ligt. Mogelijk is er sprake van een specifieke maatschappelijke trend onder een beperkte groep minderjarige vrouwen, aangezien het zowel in absolute als in relatieve zin om erg lage aantallen gaat. Een andere mogelijkheid is dat er, wellicht na geconstateerde stijgingen in het aantal jeugdige verdachten en veroordeelden voor ernstige geweldsfeiten, extra aandacht is gekomen voor minderjarige vrouwen die betrokken zijn bij geweldsmisdrijven. Deze mogelijke extra aandacht kan vervolgens hebben geleid tot meer aanhoudingen en veroordelingen. Aanvullend onderzoek is nodig om hier duidelijkheid in te krijgen.

Afdoeningen: uiteenlopende trends, over de tijd minder vrijheidsstraffen voor minderjarige vrouwen

Samenhangend met het afnemende aantal minderjarige en jongvolwassen vrouwen dat tussen eind jaren '00 van deze eeuw en 2025 schuldig werd bevonden, is ook het aantal door het Openbaar Ministerie (OM) aangeboden of door de rechter (ZM: Zittende Magistratuur) opgelegde afdoeningen afgenomen in dezelfde periode. Wel zijn er verschillen tussen afdoeningen. Zo is vooral het aantal door het OM opgelegde werk- en leerstraffen gedaald. Wat betreft de ZM-afdoeningen valt op dat vrijheidsstraffen in 2024 nog maar zelden opgelegd worden aan veroordeelde minderjarige vrouwen, zeker in vergelijking met begin jaren '00 (in 2024 minder dan 0,1 keer per 1.000 leeftijdsgenoten). Aangezien hierdoor de populatie gedetineerde minderjarige vrouwen momenteel erg klein is, kan dit het lastiger maken interventies te richten op deze groep en deze op effectiviteit te beoordelen.

Achtergrondkenmerken zoals angststoornissen en slachtofferschap van seksueel misbruik van belang

Uit de wetenschappelijke literatuur blijkt dat een aantal achtergrondkenmerken of risicofactoren voor het plegen van misdrijven, vooral op individueel en gezinsniveau, vooral betrekking heeft op minderjarige vrouwen en niet of minder op minderjarige mannen. Voorbeelden daarvan zijn angststoornissen en slachtofferschap van seksueel misbruik. Sommige van deze risicofactoren blijken ook nog eens sterker samen te hangen met delictgedrag dan risicofactoren die gedeeld worden met jongens. Kortom, er zijn naast overeenkomsten ook verschillen in risicofactoren tussen jongens en meisjes en de wijze waarop ze samenhangen met delictgedrag. Dit kan dan ook een belangrijke reden zijn om bij het inzetten van interventies rekening te houden met deze verschillen. Als deze interventies zich namelijk richten op specifieke risicofactoren of verklarende mechanismen, moeten dit wel factoren zijn die een belangrijke rol spelen in het verklaren van delictgedrag bij de specifieke doelgroep.

Mogelijk effectieve interventies

Aan de hand van een systematische literatuurreview is in kaart gebracht welke interventies er beschikbaar zijn ter voorkoming van crimineel gedrag bij minderjarige en jongvolwassen vrouwen in de leeftijd van 12 tot 23 jaar en wat er bekend is over de effectiviteit van deze interventies. Bovendien is verkennend onderzocht in hoeverre deze toepasbaar zijn in de Nederlandse context.

Er is degelijk effectonderzoek met experimenteel (RCT) of quasi-experimenteel onderzoek naar werking interventies bij minderjarige en jongvolwassen vrouwen, maar slechts in beperkte mate

De interventies zijn geclassificeerd op basis van drie contexten: justitie, gezin en school. Daarnaast zijn ze onderverdeeld in drie categorieën van effectiviteit: effectief (onderzocht middels RCT en effectief bevonden), veelbelovend (onderzocht zonder RCT, maar met positieve resultaten) en niet-effectief (geen aantoonbaar effect). Voor een positieve beoordeling van de effectiviteit binnen dit onderzoek moesten de interventies een significante vermindering van delinquentie of een vorm van antisociaal gedrag bij minderjarige of jongvolwassen vrouwen hebben bewerkstelligd. De helft van de 22 geselecteerde interventies werd als niet-effectief geclassificeerd (N=11). Opvallend was de onduidelijke focus en weinig specifieke beschrijving van enkele van deze interventies. De review laat verder zien dat het aanbod beperkt is en dat slechts een klein deel daadwerkelijk effectief blijkt. Slechts één geïndiceerde justitiële interventie, twee geïndiceerde opvoedingsgerichte interventies en twee interventies in de schoolcontext (universeel en selectief) tonen effecten in studies met hoge methodologische kwaliteit. Een iets grotere groep interventies laat veelbelovende resultaten zien, maar is onderzocht met minder strikte designs. Uit een vergelijking met Nederlandse erkende interventies blijkt dat slechts drie van de 22 interventies momenteel zijn erkend in de Databank Effectieve jeugdinterventies van het Nederlands Jeugdinstituut. Bovendien valt op dat van deze erkende interventies enkel Agressie Regulatie Training (ART) binnen onze categorie 'veelbelovend' valt voor de doelgroep delinquente minderjarige en jongvolwassen vrouwen. Tot slot lijken onze eerste indrukken van gesprekken met professionals aan te geven dat er behoefte is aan meer kennis en scholing over effectieve interventies bij minderjarige en jongvolwassen vrouwen en richtlijnen voor het werken met deze doelgroep.

Context waar interventie wordt uitgevoerd, strafrechtelijk of meer pedagogisch, is van belang

De systematische literatuurreview naar interventies voor antisociaal en delinquent gedrag bij minderjarige en jongvolwassen vrouwen laat zien dat het aanbod beperkt is. Wat opvalt is dat de effectieve en veelbelovende genderspecifieke interventies vooral ontwikkeld zijn binnen de context van justitie en het gezin, en aandacht besteden aan trauma, relationele context en emotieregulatie. Binnen de schoolcontext zijn juist genderneutrale interventies effectief, maar deze interventies zetten wel in op een breder sociaal netwerk dan enkel school (naast leerlingen worden ook docenten, ouders en buurt betrokken) en blijken effectiever voor meisjes dan voor jongens in het verminderen van agressie. Opvallend was dat juist bij meisjes de relatie met docenten verbeterd was en er ook sprake was van minder gewelddadige romantische relaties.

Conclusie

Minderjarige en jongvolwassen vrouwen worden veel minder vaak verdacht van een misdrijf en schuldig bevonden aan een misdrijf dan minderjarige en jongvolwassen mannen. Het aantal schuldig bevonden minderjarige en jongvolwassen vrouwen is gedaald in de periode 2010 tot en met 2024, een sterkere daling dan bij minderjarige en jongvolwassen mannen. Op de kortere termijn, tussen 2020 en 2025, is wel een stijging zichtbaar onder 12- t/m 15-jarigen, welke vooral te maken heeft met een stijging in het aantal minderjarige en jongvolwassenen vrouwen schuldig bevonden

aan agressiedelicten zoals mishandeling en openlijke geweldpleging. Aanvullend onderzoek is nodig om erachter te komen of deze ontwikkelingen vooral duiden op maatschappelijke trend of meer te maken hebben met veranderingen in de opsporing en vervolging. Verder is opvallend dat vrijheidsstraffen in 2024 nog maar zelden opgelegd worden aan minderjarige vrouwen, zeker in vergelijking met begin jaren '00. Met dit gegeven kan rekening worden gehouden bij het ontwikkelen en toepassen van effectieve interventies voor minderjarige en jongvolwassen vrouwen, bijvoorbeeld door ze vooral te richten op een ambulante setting en minder op een intramurale justitiële setting. Verder laten de afnemende aantallen binnen het strafrecht in combinatie met een blinde vlek voor meisjes zien dat aandacht voor minderjarige en jongvolwassen vrouwen die antisociaal en delinquent gedrag vertonen misschien en vooral meer in de preventieve sfeer gezocht moet worden. Ook binnen de context van (gesloten) jeugdzorg, waar de aantallen minderjarige vrouwen met probleemgedrag aanzienlijk groter zijn dan binnen een Justitiële Jeugdinrichting (JJI) is aandacht voor effectieve interventies voor deze groep van belang.

De systematische zoektocht naar interventies voor antisociaal en delinquent gedrag bij minderjarige en jongvolwassen vrouwen laat zien dat het aanbod beperkt is en dat slechts een klein deel daadwerkelijk effectief blijkt. Het gaat dan om zowel genderneutrale als genderspecifieke interventies. Juist in de genderspecifieke effectieve en veelbelovende interventies om antisociaal en delinquent gedrag te verminderen, wordt gewerkt aan onderliggende oorzaken die vaak bij minderjarige en jongvolwassen vrouwen gevonden worden, zoals trauma, problemen in sociale relaties en emotieregulatie. Dit suggereert dat naast de inzet van genderneutrale interventies, zoals nu in Nederland gebeurt, het inzetten van genderspecifieke interventies belangrijk is.

Alles overziend kunnen we concluderen dat er 1) internationaal een beperkt aantal interventies onderzocht is bij minderjarige en meerderjarige vrouwen, waarvan weer een beperkt aantal effectief is gebleken, 2) niet effectieve interventies vaak focus missen en theoretisch onduidelijk zijn beschreven, 3) de effectieve interventies vrijwel allemaal een cognitieve gedragscomponent hanteren, 4) voor minderjarige en jongvolwassen vrouwen naast de cognitieve gedragscomponent een sociaal-ecologisch perspectief in de interventie belangrijk is, 5) genderspecifieke (elementen van) interventies een belangrijke toevoeging zijn en tot slot 6) goed effect onderzoek naar preventieve interventies (zoals binnen de schoolcontext), juist voor meisjes die pas (te) laat in beeld komen van politie en justitie met complexe problematiek, heel belangrijk is.

1 Introductie

Een jonge vrouw krijgt tbs opgelegd wegens het verminken, mishandelen en doden van dieren, aldus een mediabericht (NOS, 2026). In hetzelfde bericht wordt in herinnering gebracht dat een jaar eerder een andere jonge vrouw voor vergelijkbare feiten werd bestraft. In dit soort mediaberichten klinkt de zeldzaamheid door van (ernstige) criminaliteit gepleegd door meisjes of jongvolwassen vrouwen. Als het gaat om jeugdcriminaliteit wordt dan ook eerder aan jongens gedacht. In de media haalt men vooral voorbeelden aan met jongens wanneer ernstige jeugdcriminaliteit wordt besproken (zie o.a. NRC, 2025; RTL, 2024). Dit is niet geheel verrassend. Er is namelijk een aanzienlijke ondervertegenwoordiging van meisjes en jongvolwassen vrouwen in de criminaliteitscijfers (Slotboom et al., 2011; Slotboom et al., 2022; Van der Laan et al., 2024). Het is dan ook niet gek dat de onderzoeksliteratuur zich vooral richt op jongens en mannen. Er is echter alle reden om ook criminaliteit gepleegd door meisjes en vrouwen te onderzoeken en inzichten te bieden in mogelijk werkzame interventies deze dadergroep. Zo worden in Nederland nog altijd duizenden meisjes per jaar verdacht van een misdrijf (Kessels, 2023). Bovendien blijft een aanzienlijk deel van de door jongeren gepleegde feiten buiten beeld van politie. Zelfrapportage van delinquentie geeft deels inzicht in dat onbekende deel. In de Monitor Zelfgerapporteerde jeugddelinquentie (MZJ) 2023 gaf 13% van de meisjes en 10% van de jongvolwassen vrouwen aan in het voorafgaande jaar een delict te hebben gepleegd (Tollenaar et al., 2024). Dat is meer dan een factor 10 hoger dan blijkt uit het aandeel verdachten dat in beeld is bij de politie. Het gaat hierbij wel merendeels over lichtere feiten. Desalniettemin is criminaliteit gepleegd door meisjes en jongvolwassen vrouwen dus een probleem dat met enige regelmaat vóórkomt.

Er zijn daarnaast goede redenen om vrouwelijke jonge daders niet gelijk te stellen aan mannelijke jonge daders. Er zijn namelijk relevante verschillen tussen beide groepen, zoals in het delictgedrag, maar ook in de risicofactoren die samenhangen met het delictgedrag (Beerthuizen et al., 2023; Chaplo et al., 2016; Hipwell & Loeber, 2006; Slotboom et al., 2011; Wong, 2012). Zo is er bij delinquente meisjes, in vergelijking met jongens, vaker sprake van vermogensdelicten zoals winkeldiefstal en wat minder van geweldsdelicten (Beerthuizen et al., 2023; Slotboom et al., 2011). Ten aanzien van de risicofactoren valt op dat delinquent gedrag bij meisjes gerelateerd is aan meer risicofactoren op persoonlijk en gezinsgebied dan bij jongens (Beerthuizen et al., 2023; Wong, 2012). Deze verschillen in type delicten en risicofactoren tussen de seksen betekenen dat interventies, die zich (ook) op meisjes en jongvolwassen vrouwen richten, hiermee rekening moeten houden. Actuele inzichten in de werking van interventies specifiek gericht op meisjes en vrouwen die delicten plegen is beperkt. Voor zover er degelijk effectonderzoek is, is dit voornamelijk op de populatie jongens gericht (Beerthuizen et al., 2023). Het is essentieel onderzoek te doen naar de differentiële effectiviteit van de interventies voor deze specifieke groep².

Eerdere Nederlandse studies hebben onder andere de aard en omvang van criminaliteit gepleegd door meisjes en jongvolwassen vrouwen onderzocht, alsook de relatie met risicofactoren en welke ontwikkelingen er zijn ten aanzien van interventies (Slotboom

² In dit rapport gaat het over minderjarige en jongvolwassen vrouwen en de eventuele verschillen met minderjarige en jongvolwassen mannen, gebaseerd op een indeling in biologische sekse. De reden hiervoor is dat de gebruikte studies en data vrijwel altijd betrekking hebben op sekseverschillen. We zijn ons er van bewust dat, waar mogelijk, gender onderzocht dient te worden zoals ook benoemd in het 'gendered pathways framework'.

et al., 2011; Wong, 2012). Een recenter onderzoek, uitgevoerd door het WODC en de Vrije Universiteit, heeft onder andere risico- en beschermende factoren van delinquente meisjes in kaart gebracht, evenals delinquentie door meisjes in de algemene populatie en welke overwegingen er zijn bij professionals ten aanzien van verdenking, vervolging en veroordeling van meisjes (Beerthuizen et al., 2023). Uit dat onderzoek is gebleken dat meisjes van jongens verschillen in delictgedrag en in risicokenmerken, maar ook dat er bij professionals in de strafrechtketen minder kennis is over meisjes, doordat zij in hun dagelijkse werkzaamheden weinig met deze groep te maken hebben. Er zijn in dat onderzoek diverse aanbevelingen gedaan, waaronder de aanbeveling om te investeren in bewustwording over bejegening van meisjes en jongens in het strafrecht en in de evidence-based kennis over delinquente meisjes, en de aanbeveling om meer onderzoek te doen naar meisjescriminaliteit. Ook op beleidsniveau is er aandacht voor criminaliteit door meisjes en vrouwen. In het Commissiedebat Justitiële Jeugd op 31 mei 2023 is het onderwerp meisjescriminaliteit aan de orde gekomen, mede naar aanleiding van het eerder genoemde WODC-onderzoek (*Kamerstukken II 2022/23*, 28 741, nr. 105). Tijdens het debat werd aangegeven dat er een kennisbehoefte is over welke meisjes het gaat en hoe geïntervenieerd kan worden. Door de minister voor Rechtsbescherming is onderzoek toegezegd naar ontwikkelingen in de betrokkenheid van meisjes en jongvolwassen vrouwen als dader (verdachte, veroordeelde) bij criminaliteit en naar mogelijk veelbelovende reacties of interventies in Nederland.

1.1 Doelstelling en onderzoeksvragen

De doelstelling van dit onderzoek bestaat uit twee delen. Het eerste doel (I) is om met een onderzoek naar meisjes en jongvolwassen vrouwen die met justitie in aanraking zijn gekomen wegens het plegen van een misdrijf, inzicht te verwerven in ontwikkelingen over de tijd in hun delinquente gedrag en achtergrondkenmerken. Voor zover mogelijk, en in aansluiting bij eerder onderzoek naar meisjescriminaliteit (Beerthuizen et al., 2023), worden ontwikkelingen beschreven voor meisjes en jongvolwassen vrouwen in de leeftijd van 12 tot en met 27 jaar. Daarnaast is het doel (II) om aan de hand van de internationale wetenschappelijke literatuur in kaart te brengen welke interventies er beschikbaar zijn ter voorkoming van crimineel gedrag bij meisjes en jongvolwassen vrouwen en in hoeverre deze interventies toepasbaar zijn in Nederland. Hierbij wordt uitgegaan van interventies voor 12- tot 23-jarigen.

1.1.1 Ontwikkelingen in aard en omvang en achtergrondkenmerken

Het eerste deel van het onderzoek richt zich op het in beeld brengen van de meest recente ontwikkelingen in de aard en omvang van criminaliteit gepleegd door meisjes en jongvolwassen vrouwen, evenals de achtergrondkenmerken van deze meisjes en jongvolwassen vrouwen. Door dit te doen, wordt het probleem inzichtelijker en daarmee ook de benodigde focus en aandachtspunten van een (mogelijke) aanpak of interventie. Dit onderzoek zal een antwoord geven op de vraag welke korte- en lange-termijnontwikkelingen zich hebben voorgedaan in Nederland ten aanzien van criminaliteit gepleegd door meisjes en jongvolwassen vrouwen en in hoeverre ontwikkelingen verschillen tussen bijvoorbeeld leeftijdsgroepen en verschillende stedelijkheidsniveaus. Dit gebeurt aan de hand van de volgende vragen.

- 1 Wat is de ontwikkeling van de aard en omvang van de geregistreeerde criminaliteit onder minderjarige en jongvolwassen vrouwen in Nederland in 2000 tot en met 2024?
 - a Wat zijn ontwikkelingen in het aantal verdachte minderjarige en jongvolwassen vrouwen in 2000 tot en met 2024?
 - b Wat zijn ontwikkelingen in het aantal schuldig bevonden minderjarige en jongvolwassen vrouwen in 2000 tot en met 2024?
 - c Wat zijn ontwikkelingen in het aantal schuldig bevonden minderjarige en jongvolwassen vrouwen per type misdrijf in 2000 tot en met 2024?
 - d Wat is de ontwikkeling in het aantal schuldig bevonden minderjarige en jongvolwassen vrouwen naar leeftijdscategorie?
- 2 Wat zijn de achtergrondkenmerken van minderjarige en jongvolwassen vrouwen die schuldig zijn bevonden aan een misdrijf of middels zelfrapportage aangeven een delict te hebben gepleegd?
- 3 In hoeverre verschillen ontwikkelingen in de omvang van door minderjarige en jongvolwassen vrouwen gepleegde criminaliteit tussen pleeggemeenten in Nederland in 2000 tot en met 2024?
- 4 Wat zijn ontwikkelingen in de afdoening van strafzaken tegen minderjarige en jongvolwassen vrouwen die schuldig zijn bevonden aan een misdrijf in 2000 tot en met 2024?

In dit rapport wordt omwille van de leesbaarheid het woord meisjes gebruikt voor minderjarige en (soms voor) jongvolwassen vrouwen. Deze keuze is niet onproblematisch: het verkleinwoord meisjes kan ertoe bijdragen dat het gedrag van deze groep als minder serieus of minder volwassen wordt voorgesteld dan dat van jongens. Omwille van de leesbaarheid is desalniettemin voor deze terminologie gekozen; waar relevant dient meisjes te worden begrepen als verwijzend naar minderjarige en/of jongvolwassen vrouwen. Onder meisjes en jongvolwassen vrouwen wordt verstaan: vrouwelijke inwoners van Nederland in de leeftijd van 12 tot en met 27. Binnen dit leeftijdsbereik zijn verschillende leeftijdscategorieën onderscheiden per onderwerp, deze zijn in tabel 1.1 weergegeven.³ Afhankelijk van de bron is niet overal dezelfde leeftijdsuitsplitsing mogelijk. De eenheid van analyse is in de regel personen die schuldig zijn bevonden aan het plegen van een misdrijf. Onder pleeggemeente wordt hier verstaan: de gemeente waarin een misdrijf gepleegd is. Bovenstaande vragen worden grotendeels beantwoord door, naast een beperkt literatuuronderzoek, het analyseren van justitiële documentatie (Onderzoek- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie of OBJD) over meisjes en jongvolwassen vrouwen die schuldig zijn bevonden aan een misdrijf. In aanvulling hierop wordt gebruikgemaakt van data van CBS Statline over het aantal meisjes dat verdachte was van een misdrijf, evenals van de rapportage van de Monitor Zelfgerapporteerde Jeugddelinquentie (Tollenaar et al., 2024).

³ In het (jeugd)strafrecht worden voor verschillende leeftijden verschillende sancties onderscheiden. In het jeugdstrafrecht zijn de sancties voor 12- tot 16-jarigen lager dan voor 16- en 17-jarigen. Daarnaast onderscheiden we de leeftijdsgroep die volgens het adolescentenstrafrecht berecht kunnen worden (16 tot 23 jarigen). Daarnaast is vanuit het beleidsprogramma PmG specifieke aandacht voor de jongvolwassenen tot 28 jaar.

Tabel 1.1 De onderscheiden leeftijdsgroepen per paragraaf en onderwerp

Paragraaf en onderwerp	Leeftijdsgroepen in jaren
2.3 Aantallen verdachten (CBS)	12 t/m 17, 18 t/m 22
2.3 Aantallen veroordeelden (OBJD)	12 t/m 15, 16 t/m 17, 18 t/m 22, 23 t/m 27
2.4 Leeftijdscriminaliteitscurve (OBJD)	12 t/m 27 (per jaar)
2.5 Afdoeningen (OBJD)	12 t/m 17, 18 t/m 27

1.1.2 Interventies

Er bestaat in Nederland een zeer beperkt aantal interventies gericht op het voorkomen van (herhaald) delictgedrag specifiek bij meisjes. Daarnaast is er weinig bekend over de effectiviteit van de bestaande erkende interventies bij meisjes. Wetenschappelijke kennis uit de internationale onderzoeksliteratuur kan bijdragen aan het vergroten van de kennis over de effectiviteit van interventies, evenals aan het vergroten van het arsenaal aan toepasbare en effectieve interventies. Om dit te onderzoeken, worden de volgende onderzoeksvragen gesteld:

- 5 a. Welke gedragsinterventies (of onderdelen daarvan), gericht op de kenmerken/risico- en beschermende factoren van (potentieel) delinquente minderjarige en jongvolwassen vrouwen, zijn er volgens internationale literatuur beschikbaar en effectief ter voorkoming van crimineel gedrag onder deze doelgroep?
- b. In hoeverre zijn zulke gedragsinterventies (of onderdelen daarvan) toepasbaar in de Nederlandse context?

De Verenigde Naties (VN) definiëren criminaliteitspreventie als: “Strategieën en maatregelen die beogen het risico te verkleinen dat misdrijven zich voordoen, en die beogen de mogelijk schadelijke effecten van deze misdrijven op individuen en de samenleving tegen te gaan, door in te grijpen op de meerdere oorzaken daarvan” (UNODC, 2010: 9). Preventieve gedragsinterventies ter voorkoming van delictgedrag zijn specifiek en hieronder wordt verstaan “programma’s gericht op het beïnvloeden van iemands gedrag of omstandigheden” (Slotboom et al., 2011: 76). Hieronder verstaan we in dit onderzoek preventieve interventies ter voorkoming van delinquentie bij meisjes en jongvolwassen vrouwen die risico lopen, maar ook interventies ter voorkoming van recidive (het opnieuw plegen van een delict). Bij de vraag in hoeverre interventies toepasbaar zijn in de Nederlandse context, maken we gebruik van de definitie van interventies zoals in het Landelijk Kwaliteitskader Effectieve Jeugdinterventies voor Preventie van Jeugdcriminaliteit vermeld, afkomstig van het Nederlands Jeugdinstituut: “een interventie is een theoretisch en praktisch weldoordachte, systematische aanpak voor preventie, ondersteuning en hulp bij specifieke risico’s en problemen” (Hendriks & Stams, 2024; NJI, 2024).

1.2 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt met een beknopte literatuurbespreking en aan de hand van CBS-data over verdachten en OBJD-data over veroordeelden ingegaan op ontwikkelingen in de aard en omvang van criminaliteit gepleegd door meisjes en jongvolwassen vrouwen, evenals de achtergrondkenmerken van jeugdige vrouwelijke daders. In hoofdstuk 3 wordt aan de hand van een systematische literatuurreview beschreven

welke internationaal gepubliceerde effectieve gedragsinterventies beschikbaar zijn voor meisjes en jongvolwassen vrouwen gericht op het tegengaan van delinquent gedrag. Daarnaast wordt aan de hand van interviews met experts ingegaan op de vraag in hoeverre zulke interventies toepasbaar zijn in de Nederlandse context. In slothoofdstuk 4 worden de resultaten van het onderzoek samengevat en bediscussieerd.

2 Ontwikkelingen in criminaliteit gepleegd door minderjarige en jongvolwassen vrouwen

Joris Beijers, André van der Laan

2.1 Inleiding

De jeugdcriminaliteit is sinds de piekjaren 2006 en 2007 fors gedaald. Wel lijkt de daling tot stilstand te zijn gekomen vanaf 2018 met hier en daar wat lichte stijgingen, soms gevolgd door een daling, en verschillen tussen groepen (Van der Laan, 2024). Deze lange-termijntrend heeft in grote lijnen betrekking op criminaliteit gepleegd door minderjarige en jongvolwassen mannen en vrouwen. Dat wil niet zeggen dat ontwikkelingen helemaal gelijklopen. De factoren die delinquentie verklaren, evenals ontwikkelingen over de tijd hierin, zijn namelijk maar deels dezelfde voor jongens en meisjes (Beerthuizen et al., 2023). Ook verschilt de participatie in verschillende typen misdrijven tussen jongens en meisjes. Zo zijn meisjes naar verhouding minder betrokken bij geweldsmisdrijven (Tollenaar et al., 2024). Deze verschillen maken het belangrijk om niet enkel algemene ontwikkelingen in jeugdcriminaliteit te onderzoeken, maar ook specifiek ontwikkelingen in criminaliteit gepleegd door meisjes en jongvolwassen vrouwen. Wanneer we een duidelijk beeld hebben van de criminaliteit, ontwikkelingen die zich hierin voordoen en mogelijke verklaringen hiervoor, biedt dat ook een duidelijkere richting voor interventies en beleid. Het maakt het immers mogelijk beleidsinspanningen te richten op prioriteiten gezien de trends, en interventies te gebruiken die rekening houden met de mechanismen die het delictgedrag van meisjes en jongvolwassen vrouwen verklaren.

In dit hoofdstuk beschrijven we ontwikkelingen in de aard en omvang van criminaliteit gepleegd door meisjes en jongvolwassen vrouwen. Het betreft hier met name ontwikkelingen in aantallen meisjes en jongvolwassen vrouwen die zijn veroordeeld voor één of meerdere misdrijven. Er wordt onderscheid gemaakt tussen leeftijdsgroepen, vergeleken tussen jongens en meisjes, en er wordt beschreven hoe strafzaken zijn afgedaan. In paragraaf 2.2 worden de onderzoeksmethoden besproken. In paragraaf 2.3 bespreken we kort de aard en omvang van criminaliteit gepleegd door meisjes en jongvolwassen vrouwen, evenals de belangrijkste achtergrondkenmerken op basis van de literatuur. In paragraaf 2.4 wordt ingegaan op ontwikkelingen in het aantal jeugdige vrouwelijke verdachten en in het aantal jeugdige vrouwelijke veroordeelden. Deze ontwikkelingen worden afgezet tegen die van jeugdige mannelijke verdachten en veroordeelden. Hiernaast worden de ontwikkelingen uitgesplitst naar de meest voorkomende misdrijven: vermogensmisdrijven, geweldsmisdrijven en misdrijven ten aanzien van vernieling, lichte agressie en openbare orde. In paragraaf 2.5 wordt de leeftijdsverdeling weergegeven binnen de populatie jeugdige vrouwelijke veroordeelden, afgezet tegen die van mannelijke veroordeelden. In paragraaf 2.6 wordt ingegaan op ontwikkelingen in de aantallen afdoeningen door het Openbaar Ministerie (OM) en de zittende magistratuur (ZM) bij strafzaken waarbij meisjes en jongvolwassen vrouwen zijn betrokken.

2.2

Methode

Er worden in dit onderzoek meerdere bronnen gebruikt om inzicht te geven in ontwikkelingen in de (registreerde) criminaliteit onder meisjes en jongvolwassen vrouwen in Nederland (onderzoeksvraag 1), evenals inzicht in achtergrondkenmerken van de betreffende meisjes en jongvolwassen vrouwen (onderzoeksvraag 2). Voor het beantwoorden van vraag 1 wordt gebruikgemaakt van CBS-cijfers over ontwikkelingen in het aantal jonge vrouwelijke verdachten en data over vrouwelijke daders die door het Openbaar Ministerie (OM) of de rechter schuldig zijn bevonden. Deze worden gebruikt om inzicht te verkrijgen in ontwikkelingen in de aard en omvang van criminaliteit gepleegd door meisjes en jongvolwassen vrouwen.⁴ Aangezien er nationaal en internationaal al veel bekend is over de doelgroep in de literatuur, is vraag 2 deels beantwoord aan de hand van een beperkt literatuuronderzoek. Hiernaast wordt de vraag ook deels beantwoord aan de hand van de beperkte achtergrondkenmerken die uit de Onderzoeks- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie (OBJD) te halen vallen.

We beschrijven ontwikkelingen in aantallen verdachten en aantallen schuldig bevonden/veroordeelden door het OM en de ZM. De gegevens over verdachten zijn afkomstig uit de politieregistratie BVH zoals beschikbaar op Statline van het CBS. De gegevens betreffen de periode 2010-2024. CBS statline biedt alleen de mogelijkheid te onderscheiden tussen minderjarigen (12 tot 18), jongvolwassenen (18 tot 23 jaar) en oudere volwassenen.

Om de ontwikkelingen weer te geven in het aantal jeugdigen schuldig bevonden door het OM of de rechter wordt in dit onderzoek gebruikgemaakt van het OBJD (Wartna, Blom & Tollenaar, 2011). De OBJD is een database met alle justitiële uitspraken binnen het Nederlandse strafrecht en daarbij behorende informatie (over misdrijven, daders en sancties). De selectie van de OBJD-data die voor het onderzoek gebruikt wordt betreft zaken waarin jeugdigen met een pleegleeftijd van 12 tot en met 27 schuldig zijn bevonden aan één of meerdere misdrijven die zijn afgedaan in de periode 2000 tot en met 2024. Onder veroordeelden worden hier ook jeugdigen verstaan waarvan de zaken met een OM-afdoening, transactie of beleidssepot zijn afgedaan. Formeel gaat het hierbij eigenlijk om jongeren die schuldig bevonden zijn omdat het OM personen niet kan veroordelen. Jeugdigen worden dus geïncludeerd in het geval van een beleidssepot, maar niet als hun zaak met een technisch sepot is afgedaan en ook niet bij vrijspraak. Bij een beleidssepot is namelijk wel sprake van een strafbaar feit, maar wordt de verdachte niet vervolgd. Redenen kunnen zijn dat de verdachte al op een andere manier gestraft is of dat de verdachte ernstig ziek is, waardoor er geen belang meer is bij straffen. Bij een technisch sepot kan daarentegen schuld niet worden aangetoond, bijvoorbeeld door gebrek aan bewijs. Aan–gezien er enige tijd nodig is om alle strafzaken te verwerken in het systeem, bevat de gebruikte versie uit oktober 2025 informatie over strafzaken tot en met 2024.

Bij het rapporteren over aantallen verdachten en veroordeelden, worden absolute aantallen relatief gemaakt aan de Nederlandse bevolking. Zodoende rapporteren we over aantallen per 1.000 leeftijdsgenoten (ook wel de 'relatieve aantallen' genoemd). Dit doen we omdat het aantal jongeren over de jaren kan variëren, waardoor een toename of afname in absolute aantallen alleen al het resultaat kan zijn van een

⁴ Ontwikkelingen in jeugdcriminaliteit kunnen normaliter ook beschreven worden aan de hand van data over zelfrapportage. Echter, de methodiek van de MZJ is sinds 2023 gewijzigd, waardoor er momenteel slechts resultaten van 1 meting beschikbaar zijn en er nog geen vergelijkingen over de tijd kunnen worden gedaan.

grotere groep. De openbaar toegankelijke CBS-data over verdachten hebben betrekking op de jaren 2010 t/m 2024 en jongeren van 12 tot 18 jaar en jongeren van 18 tot 23 jaar. De OBDJ-data over veroordeelden laten het toe een langere periode mee te nemen, 2000 t/m 2024, en eveneens meer leeftijdscategorieën af te bakenen. We gaan in het rapporteren uit van de leeftijdscategorieën 12 tot 16 jaar, 16 tot 18 jaar, 18 tot 23 jaar en 23 tot 28 jaar.

Het aantal veroordeelden wordt eveneens uitgesplitst naar delictsoort, waarbij enkel de meest voorkomende categorieën worden meegenomen: vermogensmisdrijven, geweldsmisdrijven en misdrijven t.a.v. vernieling, lichte agressie en openbare orde. Hieronder is in tabel 2.1 weergegeven uit welke wetsartikelen en misdrijven deze categorieën bestaan.

Tabel 2.1 Misdrijven die in dit onderzoek onder vermogenscriminaliteit, geweld en vernieling-, lichte agressie- en openbare orde-misdrijven worden verstaan

Wetsartikel	Beschrijving
Vermogen	
Sr 209, 213	Valsheid in muntspeciën
Sr 225, 227, 231, 232	Valsheid met geschriften, gegevens en biomedische kenmerken
Sr 310, 311	Diefstal
Sr 321, 322	Verduistering
Sr 326, 337	Bedrog
Sr 416, 417, 420	Begunstiging, heling
Geweld	
Sr 285	Bedreiging (en stalking)
Sr 312, 317/1	Vermogen met geweld
Sr 300, 301	Eenvoudige mishandeling
Sr 282	Gijzeling
Sr 302, 303	Zware mishandeling
Sr 287, 288	Doodslag
Sr 289	Moord
Vernieling, lichte agressie en openbare orde	
Sr 131, 137, 138	Misdrijven tegen de openbare orde: opruiing, groepsbelediging, huisvredebreuk (computervredebreuk)
Sr 140	Deelname aan een criminele organisatie
Sr 141	Openlijke geweldpleging
Sr 142	Valse alarmkreten, onnodig alarmnummer bellen
Sr 157	Brandstichting
Sr 179, 180, 181, 184	Verzet tegen ambtenaar in functie, niet voldoen aan bevel
Sr 188	Valse aangifte
Sr 189	Opsporing beletten
Sr 350	Vernieling

Bron voor indeling: Monitor Jeugdcriminaliteit (Tollenaar & Van der Laan, 2023)

2.3 Aard, omvang en achtergrondkenmerken van criminaliteit gepleegd door meisjes en jongvolwassen vrouwen

In deze paragraaf bespreken we de aard en omvang van criminaliteit gepleegd door meisjes en jongvolwassen vrouwen en de belangrijkste achtergrondkenmerken van delinquente meisjes en vrouwen aan de hand van kennis uit de wetenschappelijke literatuur.

2.3.1 Aard en omvang

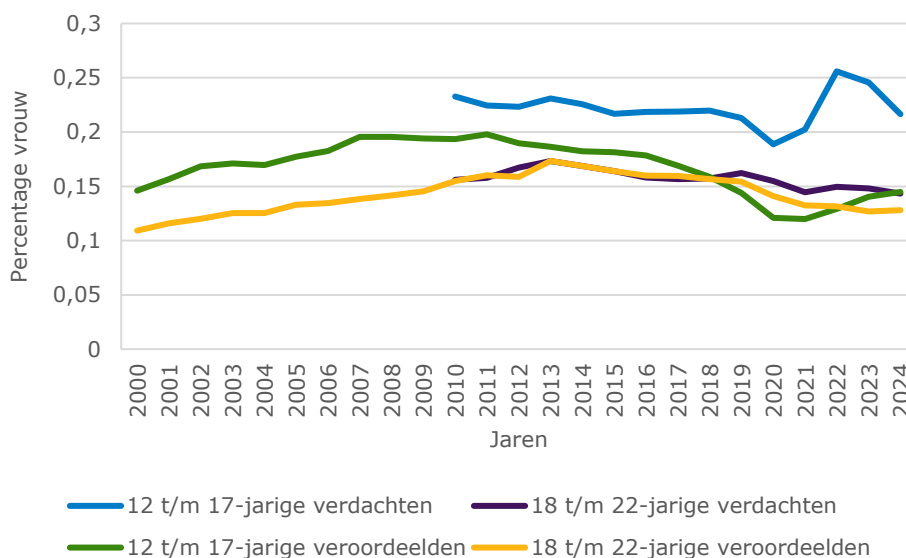
Het aantal meisjes en jongvolwassen vrouwen dat in Nederland verdacht of veroordeeld wordt van een misdrijf is beperkt. In 2024 werden 3.440 meisjes (12 t/m 17 jaar) verdacht van een misdrijf, tegenover 3.050 jongvolwassen vrouwen (18 t/m 22 jaar). Het ging dan om 0,6% van de totale populatie meisjes en 0,5% van de jongvolwassen vrouwen. In hetzelfde jaar werden 820 meisjes veroordeeld voor een misdrijf (0,1%) en 2.050 jongvolwassen vrouwen (0,4%). Het percentage meisjes en jongvolwassen vrouwen dat in een enquête aangeeft het afgelopen jaar minimaal één delict te hebben gepleegd ligt een stuk hoger. In de laatste meting van de Monitor Zelfgerapporteerde Jeugddelinquentie (MZJ) in het jaar 2023 ging het om 13% van de meisjes en 10% van de jongvolwassen vrouwen. Dit verschil tussen de bronnen is niet verwonderlijk, aangezien het bij zelfrapportage veelal over lichte strafbare feiten gaat die veelal niet leiden tot vervolg en bij politie en justitieregistraties over meer ernstigere feiten (in paragraaf 2.3.2 wordt dit nog nader toegelicht).

De betrokkenheid van meisjes bij criminaliteit is beperkt in vergelijking met die van jongens, al maakt het ook hierbij uit van welke bron men uitgaat. Maar 14% van de minderjarige veroordeelden in 2024 betrof een meisje en 13% van de (18- t/m 22-jarige) jongvolwassen veroordeelden was een vrouw. 22% van de minderjarige verdachten in 2024 betrof een meisje en 14% van de jongvolwassen verdachten betrof een vrouw (CBS, 2025). Figuur 2.1 laat zien dat deze verhoudingen niet stabiel zijn over de tijd. Zo liep het aandeel vrouwelijke jonge veroordeelden nog op in de jaren '00 van deze eeuw, om evenals het aandeel vrouwelijke jonge verdachten weer af te nemen na 2010. Onder de minderjarige verdachten nam het aandeel meisjes wel toe in jaren 2021 en 2022, om weer af te nemen in 2023 en 2024. Onder de minderjarige veroordeelden nam het aandeel meisjes toe in de periode 2021-2024. Ondanks deze recente toename, ligt het aandeel vrouwen nog steeds beduidend hoger bij zelfgerapporteerde delinquentie: 39% van alle 12- tot 18-jarigen die zelf aangeven een delict te hebben gepleegd betrof een meisje en 37% van alle 18- tot 23-jarigen betrof een vrouw in 2023 (Tollenaar et al., 2024).

De seksen verschillen ook wat betreft de aard van het strafbare feit. Jonge vrouwen rapporteerden naar verhouding minder vaak geweldsdelicten, terwijl de verschillen in zelfgerapporteerde delinquentie tussen jonge vrouwen en mannen relatief klein waren voor een delict als wapenbezit en voor cybercrime onder 18- tot 23-jarigen. Wanneer we kijken naar jongens en meisjes die verdacht worden van een misdrijf, valt op dat het bij meisjes relatief vaker om een vermogensdelict gaat en bij jongens vaker om een geweldsmisdrijf.⁵

⁵ In de meest recente jaren is het aantal aan een vermogensmisdrijf schuldig bevonden 12- tot 18-jarige meisjes dusdanig afgenomen, dat meisjes vaker aan een geweldsmisdrijf schuldig bevonden worden dan aan een vermogensmisdrijf (zie figuur 2.6), ondanks vaker verdacht te worden van een vermogensmisdrijf.

Figuur 2.1 Het percentage vrouwelijke verdachten en veroordeelden naar leeftijdsgroep

* Er is enkel data vanaf 2010 over verdachten.

Bron: CBS Statline; OBDJ, zie bijlage 2 tabel B2.1

2.3.2 Achtergrondkenmerken

Wat zijn de kenmerken van delinquente meisjes en jongvolwassen vrouwen? In deze paragraaf gaan we kort in op deze vraag. We verwijzen naar Beerthuizen et al. (2023) voor een uitgebreider antwoord, evenals naar eerder onderzoek (Slotboom et al., 2011; Wong, 2012). Het antwoord op de vraag hangt onder meer samen met de bronnen die hiervoor gebruikt worden.

Bij het beschouwen van de achtergrondkenmerken van delinquente meisjes en jongvolwassen vrouwen, doet het ertoe in welke populatie men geïnteresseerd is. Wil men weten hoe het in het algemeen ervoor staat met betrokkenheid van meisjes bij delinquentie en hun kenmerken, dan moet men databronnen beschouwen die de algemene populatie dekken en waarin jongeren gevraagd is naar hun delinquente gedrag, zoals zelfrapportage studies. Wanneer de interesse uitgaat naar jongeren die met de politie te maken hebben gekregen, of schuldig zijn bevonden door het OM of de rechter, dan zijn justitiële bronnen relevanter. De gegevens daarin betreffen een veel kleinere groep, een subpopulatie van alle jongeren, waarbij vaak ook sprake is van ernstigere problematiek. Zoals in de inleiding beschreven, is het aantal meisjes en jongvolwassen vrouwen dat wordt verdacht en veroordeeld voor een misdrijf erg laag in vergelijking met jongens en jongvolwassen mannen, maar geeft toch nog ongeveer 1 op de 8 meisjes en 1 op de 10 jongvolwassen vrouwen in 2023 aan het afgelopen jaar een delict te hebben gepleegd (Tollenaar et al., 2024).⁶ Een deel van de meisjes en jongvolwassen vrouwen rapporteert dan ook wel eens een of meerdere delicten te hebben gepleegd, al zijn de gerapporteerde delicten wel veelal licht van aard. Misdrijven waarvan meisjes en jongvolwassen vrouwen verdacht worden door de politie, of soms zelfs schuldig aan bevonden worden door het OM of de rechter, zijn

⁶ Ter vergelijking, ongeveer 1 op de 5 jongens en 1 op de 6 jongvolwassen mannen gaven in 2023 aan het afgelopen jaar een delict te hebben gepleegd.

gemiddeld minder licht van aard. Tegelijkertijd gaat het hierbij om (soms erg) lage aantallen. Dit kan deels te maken hebben met het gegeven dat meisjes veel minder betrokken zijn bij het plegen van misdrijven dan jongens, maar er zijn ook aanwijzingen dat delinquente meisjes minder snel als verdachte in beeld komen (Beerthuizen et al., 2023). Als men vervolgens kenmerken beschouwt van meisjes en jongvolwassen vrouwen die in een enquête aangeven één of meerdere delicten te hebben gepleegd, gaat het deels over een andere groep dan meisjes en jongvolwassen vrouwen die veroordeeld zijn voor een misdrijf. Aangenomen mag worden dat die laatste groep, vanwege het gemiddeld genomen ernstiger karakter van de delinquentie, vaker te maken zal hebben met een hoge blootstelling aan risicofactoren (of gebrek aan beschermende factoren) al dan niet in combinatie met een hogere sensitiviteit hiervoor.⁷

Er zijn diverse internationale studies gedaan naar sekseverschillen in risicofactoren voor delinquentie in de algemene populatie, dus gemeten door middel van enquête-onderzoek, veelal onder minderjarigen, maar deels ook onder jongvolwassenen. Onderzoek laat zien dat de risicofactoren voor jongens als meisjes deels overlappen. Het betreft individuele factoren als psychopathie, slachtofferschap, lage zelfcontrole en vroege puberteit, gezinsfactoren als ouderlijk toezicht en een goede opvoeding en omgevingsfactoren als delinquente vrienden en schoolfactoren (Beerthuizen et al., 2023). Risicofactoren die vooral van toepassing zijn op meisjes, zijn onder andere individuele factoren als negatief lichaamsbeeld, angststoornissen en slachtofferschap van seksueel misbruik, gezinsfactoren als een slechte relatie met de moeder, fysiek gestraft worden en slechte communicatie met de ouders en omgevingsfactoren als negatief gedrag van leeftijdsgenoten (Beerthuizen et al., 2023). Een risicofactor kan overigens een rechtstreekse invloed hebben op delinquent gedrag, maar er kan ook sprake zijn van een indirecte samenhang en dit kan verschillen tussen jongens en meisjes. Zo laat een zelfrapportagestudie naar de relatie tussen lage zelfcontrole en delinquentie zien dat deze samenhang bij meisjes meer op zichzelf staat, terwijl deze bij jongens meer gemedieerd wordt door het hebben van delinquente vrienden (Stults et al., 2021).

Wat betreft jongens en meisjes die in aanraking zijn gekomen met justitie, biedt de internationale literatuur ook inzicht in sekseverschillen in blootstelling aan risicofactoren voor delinquentie. Het gaat hierbij om factoren die vaker aanwezig waren bij jongeren in deze justitiële steekproeven dan in de algehele populatie. Dat niet hoeft te betekenen dat ze ook een causaal verband hebben met delinquentie (bij een risicofactor gaat het om een grotere kans op delinquentie). Risicofactoren waar zowel jongens en meisjes binnen justitiële steekproeven aan waren blootgesteld, betroffen onder andere individuele factoren als alcohol- en drugsgebruik, psychische problemen en antisociale attituden, gezinsfactoren als slechte relatie met vader, verwaarlozing, mishandeling en gebrekkige supervisie en omgevingsfactoren als relaties met delinquente leeftijdsgenoten en problemen op school (Beerthuizen et al., 2023). Risicofactoren waar specifiek meisjes binnen justitiële steekproeven aan waren blootgesteld, betroffen onder andere PTSS-klachten, negatieve levenservaringen, zelfmoordpogingen en trauma's, gezinsfactoren als inadequate opvoeding, gescheiden zijn van een ouder, ouders met een psychiatrische stoornis, (emotionele) mishandeling en seksueel misbruik en omgevingsfactoren als spijbelen en geen georganiseerde

⁷ Met sensitiviteit wordt hier de sterkte van het verband tussen risicofactoren en delinquentie bedoeld. Hoe sensitiever voor een bepaalde risicofactor, hoe groter de kans op delinquentie bij blootstelling aan deze risicofactor. In Beerthuizen et al. (2023) wordt dieper ingegaan op blootstelling aan en gevoeligheid voor risicofactoren bij meisjes en jongens.

activiteiten in de vrije tijd (Beerthuizen et al., 2023). Opvallend is het gegeven dat meisjes vaker dan jongens werden blootgesteld aan risicofactoren uit het individuele en het gezinsdomein. Dit komt ook in enkele Nederlandse studies naar jongeren in justitiële steekproeven naar voren. Zo vond een WODC-studie veel overeenkomsten tussen jongens en meisjes in een justitiële steekproef, maar wel hogere prevalenties van factoren bij meisjes die te maken hebben met gedragsproblemen, gezinssituatie en functioneren op school (Van der Laan et al., 2009). Een andere studie liet zien dat vooral risicofactoren in het familiedomein specifiek waren voor meisjes en dat de risicofactoren die specifiek waren voor meisjes ook de meest belangrijke voorspellers van recidive waren (Van der Put et al., 2014).

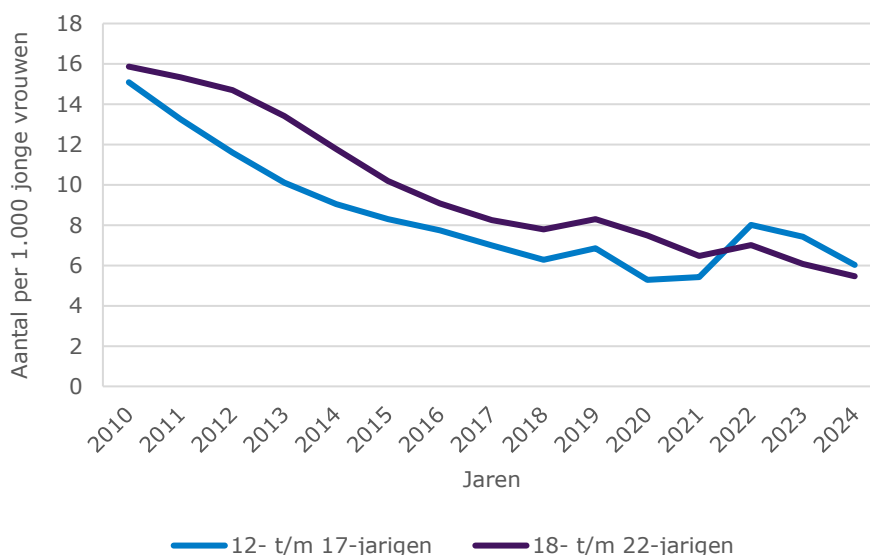
2.4 Ontwikkelingen in aantallen vrouwelijke jonge verdachten en veroordeelden

Bij het beschouwen van ontwikkelingen in jeugdcriminaliteit, is het belangrijk meerdere databronnen tegen elkaar af te zetten. Iedere bron heeft voordelen en beperkingen en biedt een puzzelstukje in het zo compleet mogelijk krijgen van het beeld. Ideaal gezien maken we hierbij ook gebruik van data over zelfgerapporteerde jeugddelinquentie, aangezien deze inzicht kan geven in ontwikkelingen in delinquentie, die niet (altijd) bekend wordt bij de politie. Aangezien het meetinstrument hiervoor in 2023 vernieuwd is en er sindsdien pas 1 meting is gedaan, kan deze bron op dit moment echter nog niet gebruikt worden voor onderzoek naar ontwikkelingen over de tijd. Wel is het mogelijk op basis van data over verdachten en veroordeelden een beeld te geven van ontwikkelingen in jeugdcriminaliteit onder meisjes en jongvolwassen vrouwen en deze te vergelijken met die onder jongens en jongvolwassen mannen. Het voordeel van deze bronnen is dat ze een beeld geven van de criminaliteit die ernstig genoeg is bevonden om onderzoek in te stellen en mogelijk ook te vervolgen, waarbij ook een duidelijker beeld is van de wetsartikelen die van toepassing zijn dan bij zelfrapportage-onderzoek. In deze paragraaf worden dan ook eerst ontwikkelingen in aantallen jeugdige vrouwelijke verdachten weergegeven, waarna vervolgens ontwikkelingen in het aantal jeugdige veroordeelden worden weergegeven. In het geval van de data over verdachten is hierbij enkel onderscheid mogelijk tussen de leeftijdscategorieën 12 tot 18 jaar en 18 tot 23 jaar.

2.4.1 Ontwikkelingen in aantallen jeugdige vrouwelijke verdachten

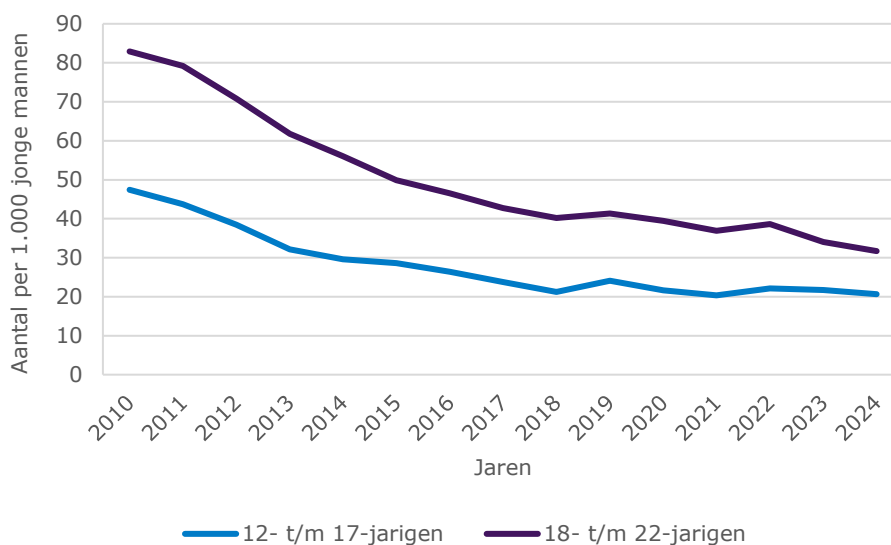
Ontwikkelingen in de geregistreerde criminaliteit laten over de langere termijn een dalende trend zien, dit geldt zowel jeugdige verdachten als jeugdigen schuldig bevonden door het OM of de rechter. Dit geldt ook voor criminaliteit gepleegd door meisjes en jongvolwassen vrouwen. In figuur 2.2 is de ontwikkeling in het aantal vrouwelijke verdachten aangegeven naar leeftijdsgroep (12 tot 18 jaar en 18 tot 23 jaar) per 1.000 leeftijdsgenoten weergegeven. In figuur 2.3 ter referentie is eveneens het aantal mannelijke verdachten per jaar getoond. Aangezien de aantallen vrouwelijke verdachten vele malen lager zijn, verschillen de y-assen ook behoorlijk qua bereik. Te zien is dat in de periode 2010-2024 het aantal verdachte meisjes en jongvolwassen vrouwen sterk is gedaald. In de laatste vijf jaren, van 2020 t/m 2024, is er nog steeds sprake van een daling bij jongvolwassen vrouwen. Het aantal minderjarige vrouwelijke verdachten schommelt in dezelfde periode echter sterk, met een toename gevolgd door een daling. Deze plotselinge toename heeft grotendeels te maken met een toename in vermogensdelicten, mogelijk verband houdend met het Programma Vernieuwd Registreren (PVR), waarbij inmiddels ook voor winkeldiefstal 'first offenders' op locatie kunnen worden afgehandeld (Van der Laan et al., 2024).

Figuur 2.2 Ontwikkeling aantal vrouwelijke jeugdige verdachten per 1.000 leeftijdsgenoten

Bron: CBS Statline, zie bijlage 2 tabel B2.2

Figuur 2.3 Ontwikkeling aantal mannelijke jeugdige verdachten per 1.000 leeftijdsgenoten

Bron: CBS Statline, zie bijlage 2 tabel B2.3

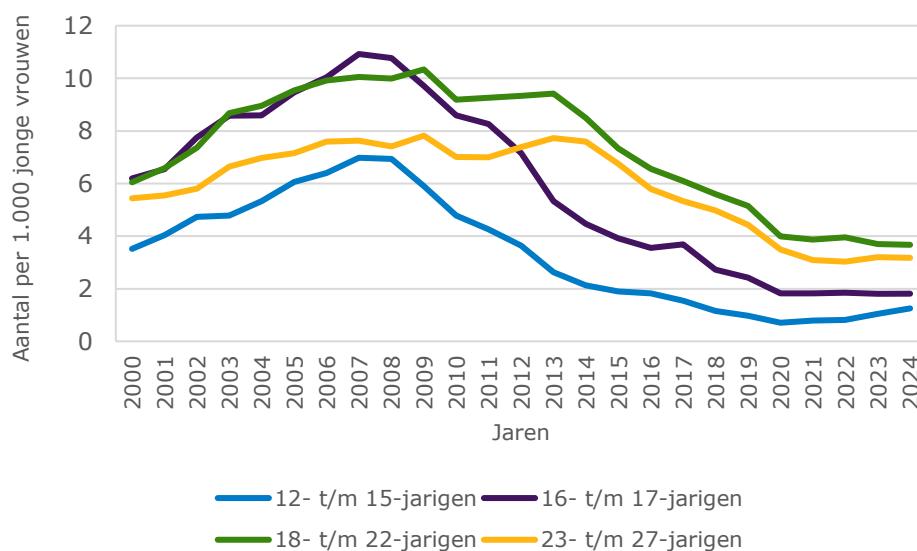
Wanneer we kijken naar de ontwikkelingen in het aantal jonge mannelijke verdachten, dan valt op dat deze eveneens dalen in de periode 2010-2024, met in de laatste jaren een afvlakking van deze daling. Het aantal verdachte minderjarige jongens is in de laatste vijf jaren zelfs min of meer gelijk gebleven.

2.4.2

Ontwikkelingen in aantallen jeugdige vrouwelijke veroordeelden

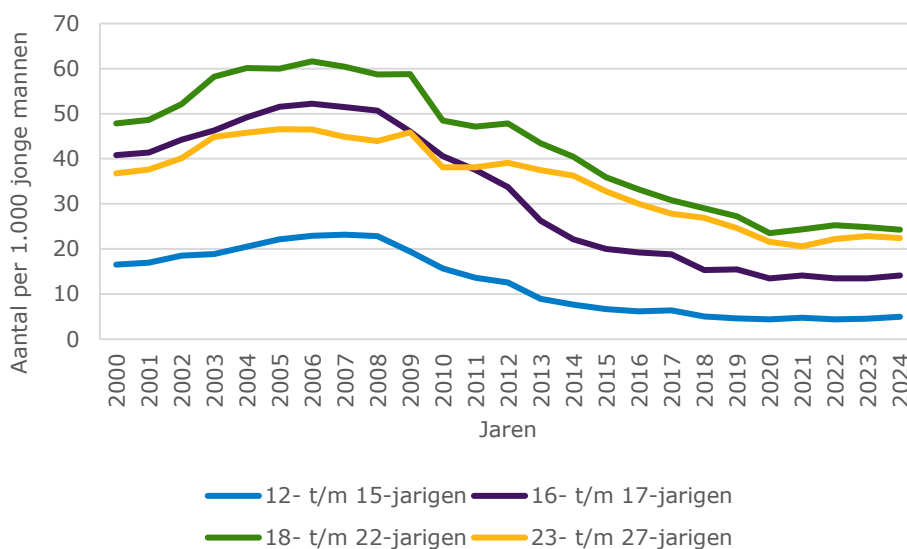
De OBJD-data die in deze studie zijn meegenomen hebben betrekking op de jaren 2000 tot en met 2024. In deze periode is het aantal veroordeelde minderjarige en jongvolwassen vrouwen (figuur 2.4) en mannen (figuur 2.5) fors gedaald na pieken eind jaren '00. Wel verschillen de trends enigszins tussen de leeftijdsgroepen. Zo valt op dat het aantal vrouwelijke jongvolwassen veroordeelden pas na 2013 is gaan dalen. Ook is het opvallend dat de daling sterker lijkt onder minderjarigen dan onder jongvolwassenen, zowel bij vrouwen als bij mannen. In de periode 2020-2024 is geen sprake meer van een daling, maar veelal van een stabilisatie. Opvallend is dat het aantal veroordeelden zelfs toeneemt onder meisjes van 12 tot en met 15 jaar. Eenzelfde leeftijdsgebonden ontwikkeling is niet te zien bij de jongens, al liggen de relatieve aantallen veroordeelden voor alle leeftijdsgroepen in 2024 wel iets hoger dan in 2020.

Figuur 2.4 Ontwikkeling aantal vrouwelijke jeugdige veroordeelden per 1.000 leeftijdsgenoten naar leeftijdsgroep

Bron: CBS Statline; OBJD, zie bijlage 2 tabel B2.4

Figuur 2.5 Ontwikkeling aantal mannelijke jeugdige veroordeelden per 1.000 leeftijdsgenoten

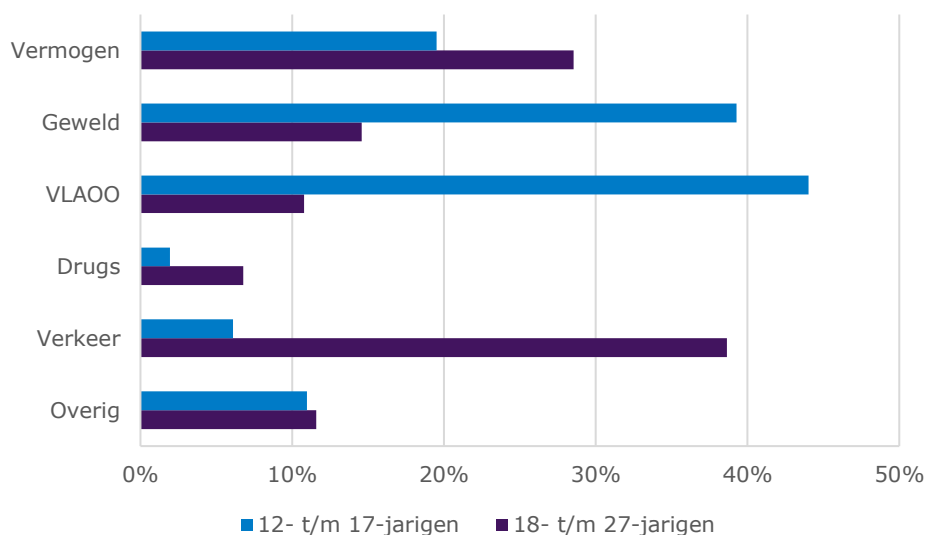
Bron: CBS Statline; OBDJ, zie bijlage 2 tabel B2.5

2.4.3 Ontwikkelingen in aantallen veroordeelden naar delictsoort

In deze sub-paragraaf splitsen we de ontwikkelingen in aantallen veroordeelde meisjes en jongvolwassen vrouwen uit naar delictsoort. Dit doen we enkel voor de drie meest voorkomende soorten misdrijven: vermogensmisdrijven, geweldsmisdrijven en misdrijven betreffende vernieling, lichte agressie of openbare orde (afgekort VLAOO).⁸ Alvorens we dit doen, gaan we eerst kort in op de verdeling naar type delicten waaraan meisjes en jongvolwassen vrouwen schuldig worden bevonden. In figuur 2.6 is per delictsoort aangegeven welk percentage van de veroordeelden schuldig is bevonden aan dit type delict in 2024. Aangezien iemand in een jaar voor meerdere typen delicten veroordeeld kan worden, tellen de percentages samen tot meer op dan 100%. Te zien is dat minderjarige vrouwelijke veroordeelden relatief vaak voor geweldsmisdrijven en VLAOO-misdrijven zijn veroordeeld, terwijl het bij jongvolwassen vrouwen vaker gaat om vermogensmisdrijven en verkeersmisdrijven. Het is belangrijk hierbij te vermelden dat minderjarige meisjes in eerdere jaren naar verhouding vaker voor vermogensmisdrijven veroordeeld werden en dat minderjarige vrouwelijke verdachten in verhouding nog steeds vaak van een vermogensmisdrijf worden verdacht. Mogelijk heeft het lagere percentage veroordelingen voor vermogensmisdrijven te maken met een relatieve toename in buitengerechtelijke afdoeningen of het vaker op alternatieve wijze afdoen van een vermogensmisdrijf, zoals via HALT.

⁸ Hoewel de uitsplitsing wordt gedaan voor de meest voorkomende soorten misdrijven, zorgt deze uitsplitsing nog steeds voor relatief lage aantallen, wat ook te zien is aan de aantallen op de y-assen van Figuren 2.6 t/m 2.8.

Figuur 2.6 Het percentage van alle veroordeelde meisjes en jongvolwassen vrouwen dat schuldig is bevonden per delictsoort in 2024*

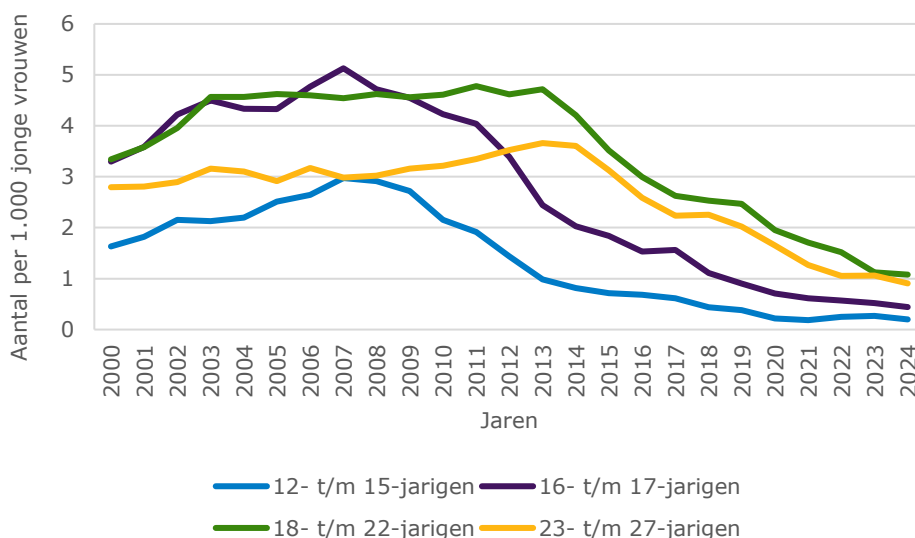

* Iemand kan voor meerdere delictsoorten veroordeeld worden, waardoor aantallen optellen tot meer dan 100%.

Bron: OBDJ, zie bijlage 2 tabel B2.6

Figuur 2.7 toont het aantal veroordeelden voor vermogensmisdriven. Te zien is een min of meer vergelijkbare ontwikkeling als voor misdrijven in het algemeen, behalve dat de piek voor jongvolwassen vrouwen duidelijk in 2013 ligt en niet in de jaren '00, en dat de lange-termijndaling ook in de jaren 2020-2024 doorzet. Enkel voor de jongste categorie, meisjes van 12 tot en met 15 jaar, is een stabilisatie te zien in deze meest recente jaren.

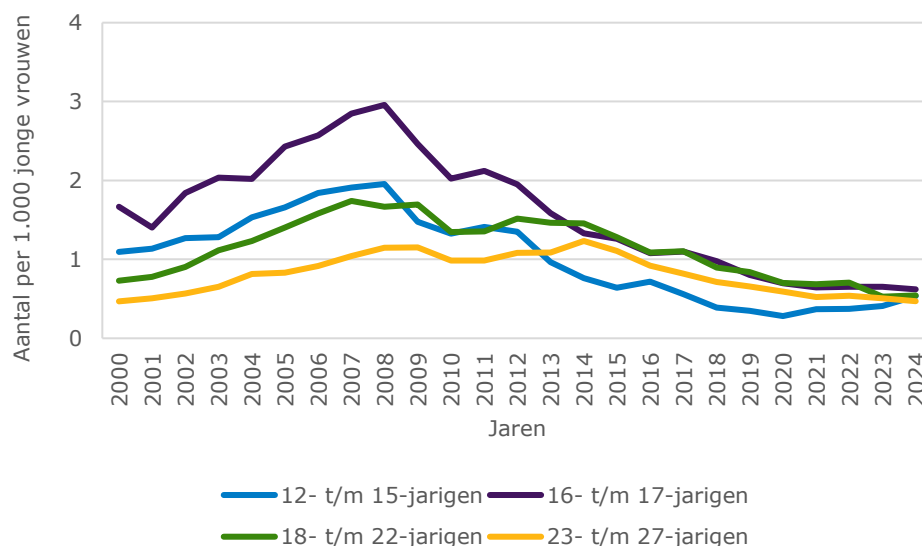
Figuur 2.7 Ontwikkeling aantal vrouwelijke jeugdige veroordeelden voor vermogensmisdriven per 1.000 leeftijdsgenoten

Bron: CBS Statline; OBDJ, zie bijlage 2 tabel B2.7 en figuur B2.7a voor mannen

Ontwikkelingen in het aantal vrouwelijke jeugdige veroordeelden voor geweldsmisdrijven laten een ander beeld zien (figuur 2.8). Zo is vooral bij de groep 16- en 17-jarigen een duidelijke piek te zien eind jaren '00, gevolgd door een scherpe daling. Zowel de piek als de afnames daarna zijn minder sterk bij de andere leeftijdsgroepen. Opvallend is de afvlakking in de jaren 2020-2024 en zelfs de stijging bij 12- tot en met 15-jarigen in deze periode. Deze stijging zit vooral in het misdrijf waar de meeste veroordeelungen voor zijn, namelijk eenvoudige mishandeling, maar is ook terug te zien in minder vaak voorkomende misdrijven als bedreiging en zware mishandeling. Het gaat hierbij wel om erg lage aantallen, er worden per jaar in heel Nederland hoogstens enkele tientallen vrouwen voor veroordeeld.

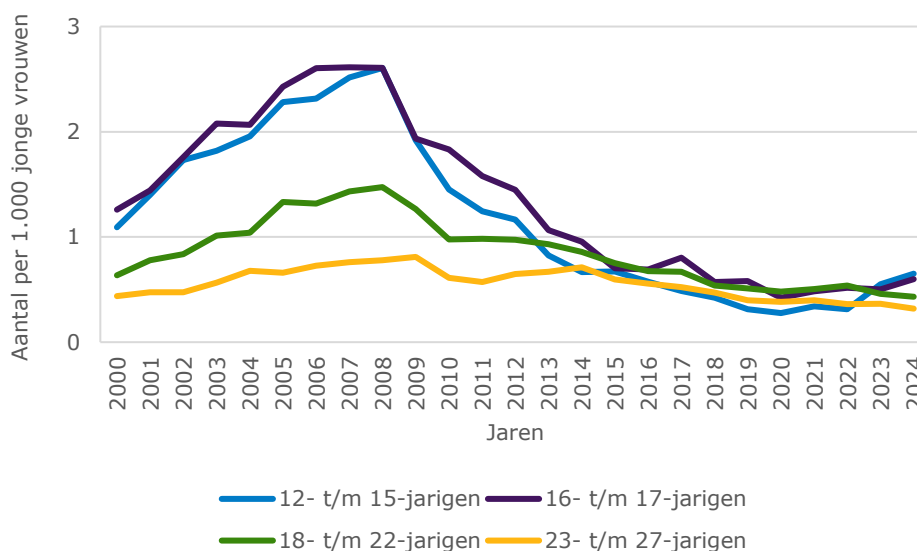
Figuur 2.8 Ontwikkeling aantal vrouwelijke jeugdige veroordeelden voor geweldsmisdrijven per 1.000 leeftijdsgenoten

Bron: CBS Statline; OBJD, zie bijlage 2 tabel B2.8 en figuur B2.8a voor mannen

Het aantal vrouwelijke jeugdige veroordeelden voor vernieling, lichte agressie en openbare ordemisdrijven kende een piek eind jaren '00, gevolgd door een forse daling in de jaren daarna en veelal een stabilisering in de meest recente jaren (figuur 2.9). De daling vond vooral plaats bij de minderjarige meisjes. Zowel de piek als de afname daarna zijn minder duidelijk terug te zien bij de oudste leeftijdsgroep (23 t/m 27). Opvallend is ook de sterke stijging in het aantal veroordeelde 12- tot en met 15-jarige meisjes in de periode 2020-2024 en in mindere mate de stijging in het aantal veroordeelde 16- en 17-jarige meisjes. Het gaat hierbij vooral om meisjes veroordeeld voor openbare geweldpleging.

Figuur 2.9 Ontwikkeling aantal vrouwelijke jeugdige veroordeelden voor vernieling, lichte agressie en openbare ordemisdrijven per 1.000 leeftijdsgenoten

Bron: CBS Statline; OBDJ, zie bijlage 2 tabel B2.9 en figuur B2.9a voor mannen

2.4.4 Ontwikkelingen naar gemeentegrootte

Onderzoeksvraag 3 heeft betrekking op de vraag in hoeverre ontwikkelingen in de omvang van door meisjes en jongvolwassen vrouwen gepleegde criminaliteit verschillen tussen pleeggemeenten. Deze vraag hebben we onderzocht door gemeentes te vergelijken op basis van grootte: gemeenten met tot 50.000 inwoners, 50.000 tot 100.000 inwoners, 100.000 tot 250.000 inwoners en gemeenten met 250.000 of meer (de G4). Hieruit kwamen geen duidelijke verschillen in ontwikkelingen naar voren (zie bijlage 1 figuren B2.21-B2.25). Over het algemeen ging op dat de omvang van de geregistreerde criminaliteit gepleegd door meisjes en jongvolwassen vrouwen, gerelateerd aan het aantal vrouwelijke leeftijdsgenoten, groter was naarmate de gemeente groter was.

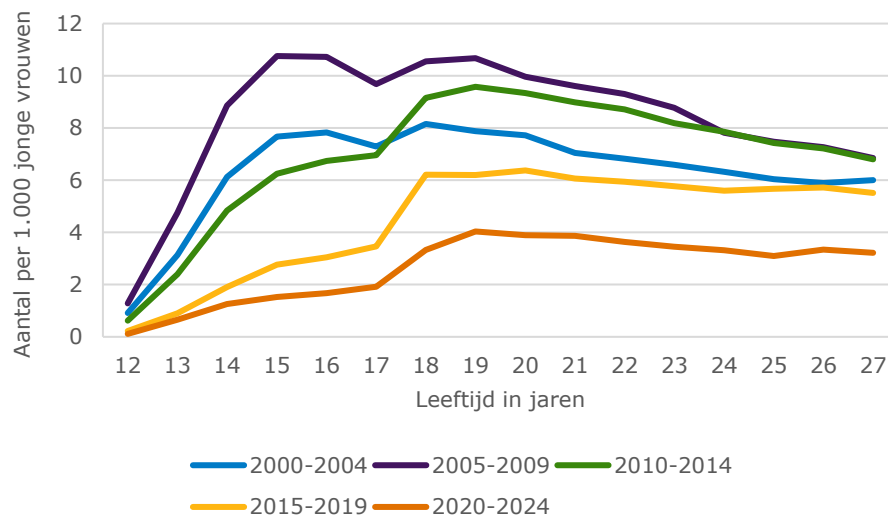
2.5 Leeftijdsverdeling

Een manier om de leeftijdsopbouw van de geregistreerde criminaliteit te visualiseren, is met een leeftijd-criminaliteitscurve⁹. In figuur 2.10 en 2.11 zijn deze weergegeven voor respectievelijk vrouwelijke en mannelijke jeugdige veroordeelden. In deze figuren is een vergelijking gemaakt tussen perioden van 5 jaren, vanaf 2000 tot en met 2024. Te zien valt dat de curves in recente perioden steeds meer afvlakken. Ook is te zien dat de leeftijd-criminaliteitscurve voor de mannen een duidelijker piek laat zien rond de 19 jaar, ook al vakt deze behoorlijk af in de laatste twee vijfjaarperioden. Wat betreft de vrouwen, laat de curve in de jaren '00 twee pieken zien, rond de 15-16 jaar en eveneens rond de 19 jaar. In de recentere jaren, 2015 t/m 2024, ligt deze piek duidelijk enkel rond de 19 jaar. Het aantal minderjarige veroordeelden is in deze

⁹ Feitelijk gaat het hier om leeftijdaderschapscurves, omdat alleen het daderschap (het veroordeeld zijn) binnen een jaar is meegeteld, niet het aantal delicten.

recentere jaren veel meer afgenomen dan het aantal jongvolwassen veroordeelden. Mogelijk heeft dit te maken met een relatieve toename in buitengerechtelijke afdoeningen of alternatieve afdoeningen onder minderjarige meisjes, zoals door HALT.

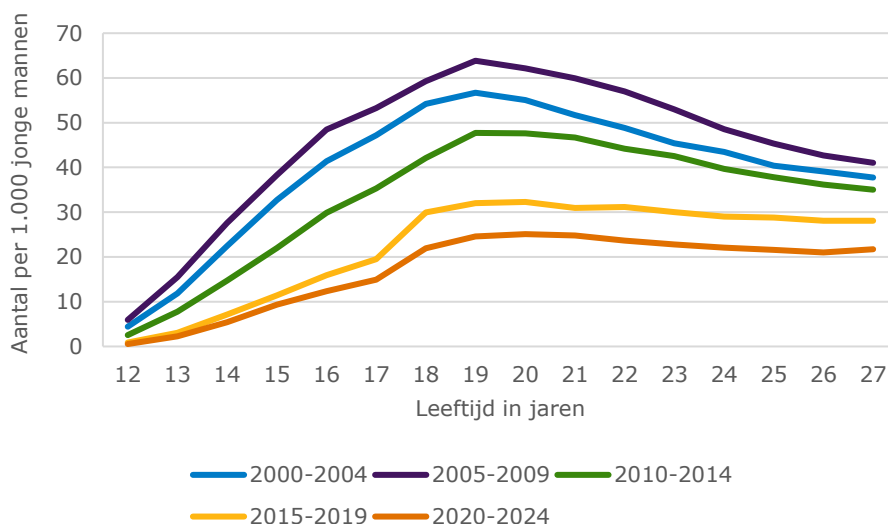
Figuur 2.10 Leeftijd-criminaliteitscurve 12- t/m 27-jarige vrouwen, in vijfjaarperioden tussen 2000 en 2025*

* De weergegeven aantallen zijn gemiddelde aantallen van vijf jaren.

Bron: CBS Statline; OBJD, zie bijlage 2 tabel B2.10

Figuur 2.11 Leeftijdcriminaliteitscurve 12- t/m 27-jarige mannen, in vijfjaarperioden tussen 2000 en 2025*

* De weergegeven aantallen zijn gemiddelde aantallen van vijf jaren.

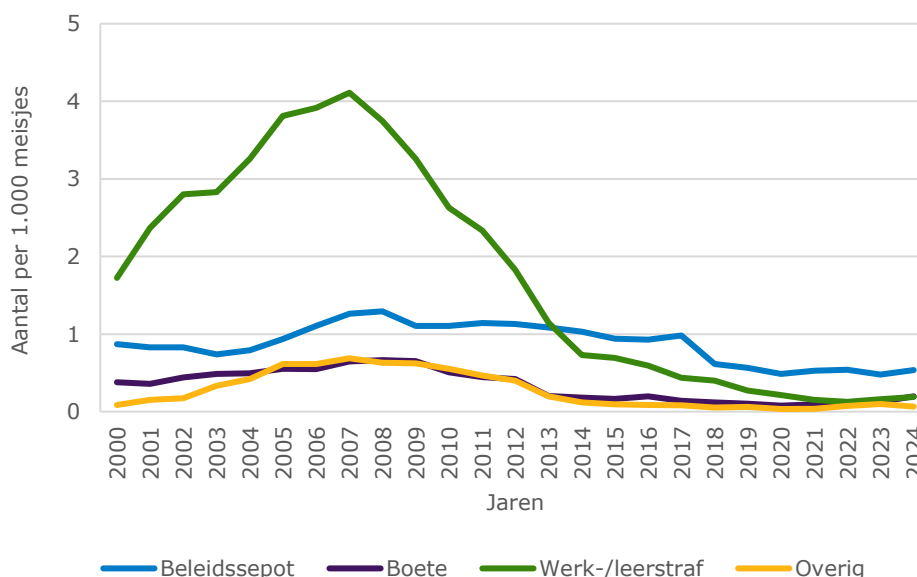
Bron: CBS Statline; OBJD, zie bijlage 2 tabel B2.10

2.6 Afdoeningen

Met de over de langere termijn afnemende geregistreerde jeugdcriminaliteit, en het afnemend aantal veroordeelde meisjes en jongvolwassen vrouwen, is de laatste decennia ook het aantal afdoeningen of sancties afgenomen. In deze paragraaf worden de ontwikkelingen geschetst in het aantal afdoeningen door het OM en de rechter (ZM) bij zaken waarvoor meisjes en jongvolwassen vrouwen veroordeeld zijn.

Het aantal OM-afdoeningen in zaken met 12- tot 18-jarige meisjes is sinds eind jaren '00 fors afgenomen (figuur 2.12). Het ging hierbij in de '00 vooral om werk- en leerstraffen, die sindsdien veel minder vaak zijn opgelegd. Ook beleidssepots¹⁰, boetes en overige afdoeningen komen in recentere jaren veel minder vaak voor. Wel stabiliseren de aantallen min of meer sinds 2020.

Figuur 2.12 OM-afdoeningen 12- t/m 17-jarige meisjes

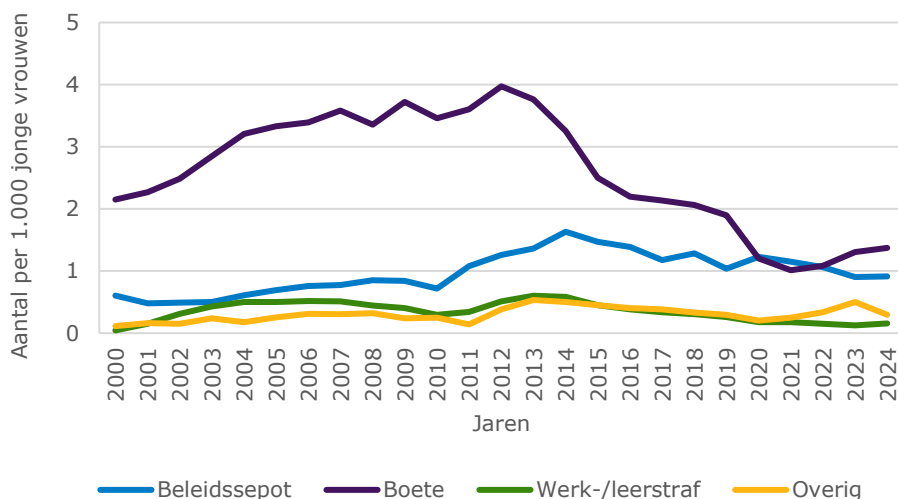

Bron: CBS Statline; OBDJ, zie bijlage 2 tabel B2.12 en figuur B2.12a voor mannen

De ontwikkelingen in het aantal OM-afdoeningen onder jongvolwassen vrouwen verschillen enigszins. Het aantal OM-afdoeningen kent een piek begin jaren '10 van deze eeuw, gevolgd door een afname (figuur 2.12). In de meest recente vijf jaren, de periode 2020-2024, stabiliseren de aantallen enigszins. Het aantal boetes is in deze periode wel weer wat toegenomen, terwijl het aantal beleidssepots nog iets verder is afgenomen. Bijna in alle jaren zijn boetes hierbij de meest voorkomende afdoeningen.

¹⁰ Een beleidssepot is een beslissing van het Openbaar Ministerie om een strafbaar feit niet te vervolgen omdat het niet in het belang van de samenleving is, ook al kan het feit bewezen worden. Denk hierbij aan een gering feit of het gegeven dat de verdachte al voldoende gestraft is.

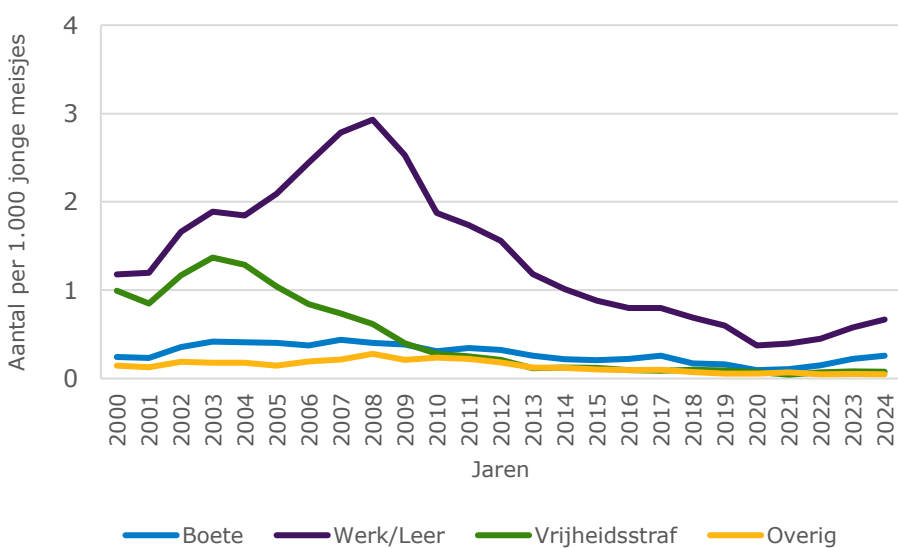
Figuur 2.13 OM-afdoeningen 18- t/m 27-jarige jongvolwassen vrouwen

Bron: CBS Statline; OBJD, zie bijlage 2 tabel B2.13 en figuur B2.13a voor mannen

Rechters, ofwel de zittende magistratuur, hebben zaken waarbij 12- tot 18-jarige meisjes zijn veroordeeld in de laatste 25 jaar vooral met een werk- of leerstraf afgedaan, al zijn de aantallen sinds eind jaren '00 fors afgenomen (figuur 2.14). Het aantal vrijheidsstraffen is sinds halverwege jaren '00 zelfs dusdanig afgenomen dat deze sanctie nauwelijks nog wordt opgelegd bij meisjes. Deze afname in opgelegde vrijheidsstraffen is beduidend sterker dan bij jongens het geval was (zie bijlage B2.14a). Het aantal opgelegde boetes en werk- of leerstraffen is in de periode 2020-2024 wel weer iets toegenomen.

Figuur 2.14 ZM-afdoeningen 12- t/m 17-jarige meisjes

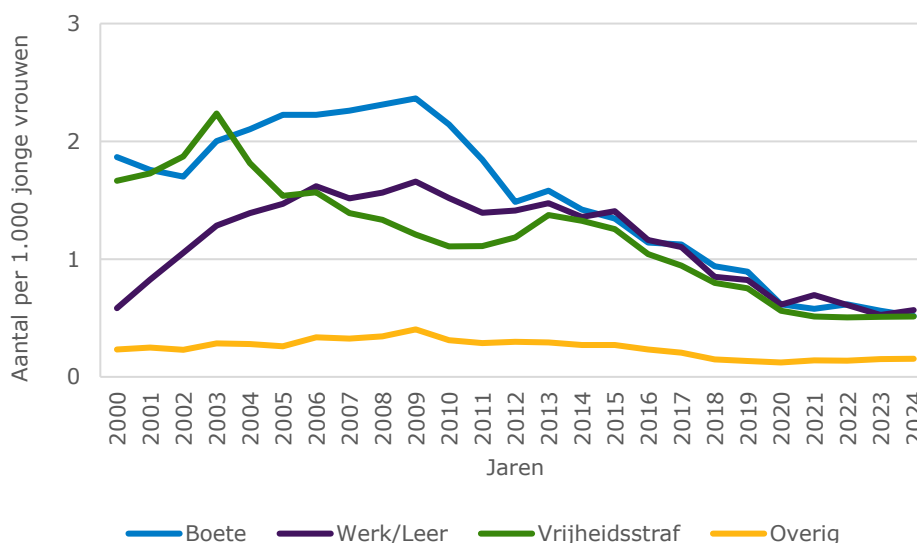

Bron: CBS Statline; OBJD, zie bijlage 2 tabel B2.14 en figuur B2.14a voor mannen

Ook het aantal ZM-afdoeningen bij 18- tot 28-jarige jongvolwassen vrouwen is sinds eind jaren '00 behoorlijk afgenomen (figuur 2.15). Het gaat hierbij met name om

boetes, maar ook om vrijheidsstraffen en werk- en leerstraffen. Deze afnames vlakken af in de meest recente jaren 2020-2024. Deze ontwikkelingen in ZM-aftoeningen komen grofweg overeen met die bij jonge mannen, afgezien van de veel lagere aantallen (zie bijlage 1 figuur B2.15a).

Figuur 2.15 ZM-aftoeningen 18- t/m 27-jarige jongvolwassen vrouwen

Bron: CBS Statline; OBD, zie bijlage 2 tabel B2.15 en figuur B2.15a voor mannen

2.7 Samenvatting

Meisjes en jongvolwassen vrouwen worden veel minder vaak verdacht van een misdrijf en veroordeeld voor een misdrijf dan jongens en jongvolwassen mannen. Het aantal veroordeelde meisjes en jongvolwassen vrouwen is gedaald in de periodes 2010-2024. Tussen 2020-2024 is een stijging zichtbaar bij 12- t/m 15-jarigen, welke vooral te maken heeft met een stijging in veroordelingen voor agressiedelicten zoals mishandeling en openlijke geweldpleging.

De ontwikkelingen in de geregistreerde criminaliteit gepleegd door meisjes en jongvolwassen vrouwen lopen niet helemaal gelijk met die in criminaliteit gepleegd door jongens en jongvolwassen mannen. Zo is het aandeel vrouwen onder de jeugdige veroordeelden gestegen tussen 2000 en 2010 en vervolgens gedaald tussen 2010 en 2024. Mogelijk heeft dit te maken met de spectaculaire afname in veroordelingen voor lichte feiten, met name vermogensmisdrijven in deze periode, aangezien jongvolwassen vrouwen relatief vaker werden veroordeeld voor een licht feit in vergelijking met jongvolwassen mannen. In contrast met de lange-termijntrend is op de korte termijn (2020-2024) een stijging zichtbaar in het aandeel meisjes onder 12- t/m 17-jarige veroordeelden.

De beschreven ontwikkelingen in veroordeelde meisjes en jongvolwassen vrouwen hebben betrekking op grotere en kleinere gemeenten, dus betreffen bijvoorbeeld niet in het bijzonder de randstad, al komt criminaliteit gepleegd door meisjes relatief wel vaker voor in grotere steden.

Wat betreft de OM-afdoeningen valt op dat vooral het aantal werk- en leerstraffen is gedaald, bij meisjes al vanaf halverwege jaren '00, bij jongvolwassen vrouwen pas vanaf 2014. Ook het aantal door het OM opgelegde boetes is fors afgenomen bij jongvolwassen vrouwen. Wat betreft de ZM-afdoeningen valt op dat vrijheidsstraffen in 2024 nog maar zelden opgelegd worden aan veroordeelde 12- t/m 17-jarige meisjes, zeker in vergelijking met begin jaren '00. Ontwikkelingen in afdoeningen voor meisjes en jongvolwassen vrouwen zijn in grote lijnen vergelijkbaar met die voor jongens en jongvolwassen mannen, al zijn de aantallen veel lager.

3 Systematische literatuurreview effectieve interventies antisociaal en delinquent gedrag van minderjarige en jongvolwassen vrouwen

Anne-Marie Slotboom, Anne Prosman, Janique Kroese¹¹

3.1 Inleiding

3.1.1 *Vraagstelling en afbakening van het onderzoek*

Het doel van dit deelonderzoek is om aan de hand van de wetenschappelijke literatuur in kaart te brengen welke interventies er beschikbaar zijn ter voorkoming van crimineel gedrag bij meisjes en jonge vrouwen en wat bekend is over de effectiviteit van deze interventies. Bovendien is verkennend onderzocht in hoeverre deze toepasbaar zijn in de Nederlandse context. We richten ons bij de selectie van interventies op een brede leeftijdsgroep van 12 tot 23 jaar¹² en op een breed spectrum aan antisociaal en delinquent gedrag, zowel binnen als buiten het strafrecht. De keuze om interventies te onderzoeken die een breed spectrum aan antisociaal en delinquent gedrag bestrijken, volgt enerzijds uit het gebrek aan onderzoek naar meisjes en jongvolwassen vrouwen in een strafrechtelijke context (vaak vanwege te kleine onderzoekspopulaties) en anderzijds uit de kennis dat meisjes wel delinquent gedrag vertonen maar niet zo snel gezien worden door politie en justitie (Beerthuizen et al., 2023). Deze meisjes hebben vaak wel al complexe problematiek ontwikkeld, onttrekken zich aan school, en vaak ook aan jeugdzorg (Beerthuizen et al., 2023; Guo et al., 2015; Zahn, 2009) waardoor de juiste begeleiding ter voorkoming van delinquente gedrag ontbreekt en strafrechtelijke interventies vaak pas laat worden ingezet. Door interventies te bezien vanuit een breder perspectief – variërend van jeugdhulp en onderwijs tot justitie – en een breder spectrum aan antisociaal gedrag kan beter worden vastgesteld welke aanpak aansluit bij hun ontwikkelingsbehoeften en welke mechanismen effectief bijdragen aan gedragsverandering binnen en buiten de justitiële context. De focus bij al deze interventies is het voorkomen dan wel verminderen van antisociaal en delinquent gedrag. Dit betekent dat we ons richten op zowel universele, selectieve als geïndiceerde interventies.¹³ We richten ons in eerste instantie op studies met een gedegen onderzoeksdesign (liefst een gerandomiseerd experiment, ofwel RCT¹⁴), maar houden ook oog voor studies die theoretisch goed onderbouwde interventies bespreken. Op deze manier krijgen we ook zicht op ontwikkelingen op het gebied van interventies bij meisjes en jongvolwassen vrouwen.

¹¹ Met dank aan Blanche Gray, masterstudente Criminologie aan de VU: zij heeft meegewerkt aan een deel van de systematische review door een aantal artikelen te analyseren.

¹² Deze leeftijdsgroep is relevant omdat zo ook de leeftijdsgroep meegenomen wordt die onder het ASR valt en dus ook via het jeugdstrafrecht berecht kan worden en waarbij pedagogische interventies ingezet kunnen worden.

¹³ Universele interventies zijn gericht op de hele bevolking of een brede groep zonder selectie; selectieve interventies richten zich op groepen met verhoogd risico; en geïndiceerde interventies zijn bedoeld voor individuen die al duidelijk problemen (antisociaal- of delinquent gedrag) vertonen.

¹⁴ Bij een RCT, een randomised controlled trial, worden personen die in aanmerking komen voor de interventie willekeurig toegewezen aan de interventieconditie of aan een controleconditie. De controleconditie is veelal "treatment as usual" (TAU). Beide groepen worden over de tijd gevolgd. Omdat de groepen willekeurig zijn samengesteld is het verschil in uitkomst het causale effect van de interventie. Dit type design wordt in de wetenschap gezien als de beste methode om effecten van een interventie aan te tonen, maar blijkt in de justitiële sector moeilijk uitvoerbaar (hoewel niet onmogelijk).

Hoewel RCT's worden beschouwd als 'de gouden standaard' om causale effecten vast te stellen (Farrington & Welsh, 2006; Lennox et al., 2022), is bekend dat tot nu toe weinig RCT's zijn uitgevoerd naar dit type interventies bij meisjes en jongvolwassen vrouwen. De hoge mate van standaardisatie die RCT's vragen, de ethische bezwaren rond randomisatie en de heterogene problematiek van delinquente jongeren maakt het ook lastig om RCT's goed uit te voeren. Juist bij meisjes en jongvolwassen vrouwen spelen een aantal van deze factoren (kleine aantallen, onttrekken aan interventies) waarschijnlijk nog een grotere rol. We hebben er in deze studie toch voor gekozen, ook al zijn de aantallen waarschijnlijk beperkt, om in kaart te brengen wat bekend is op basis van RCT's en quasi-experimenteel¹⁵ onderzoek. Daarnaast bespreken we een aantal interventies die minder systematisch onderzocht zijn, maar die goed onderbouwde elementen bevatten, zoals afgeleid uit de literatuur. Indien mogelijk onderzoeken we of er sprake is van een 'theory of change'. Een 'theory of change' kan worden opgevat als het formuleren van de onderliggende aannames over de relaties tussen gewenste uitkomsten en de manier waarop voorgestelde interventies naar verwachting zullen bijdragen aan het bereiken daarvan (o.a. Axford & Humayun, 2026; Gready & Robins, 2020). Bij voorkeur zijn de afzonderlijke aannames ook gestoeld op empirische bevindingen. De kans is groter dat een interventie effectief is, als er ook goed nagedacht is over een dergelijke 'theory of change'. Tot slot geven we aan welke van de door ons gevonden effectieve interventies al ingezet worden in de Nederlandse context (achterhaald via de database van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI)). Ter illustratie zijn enkele indrukken toegevoegd die professionals ons hebben gegeven over de werkwijze in Nederland bij meisjes en jongvolwassen vrouwen die met justitie in aanraking zijn gekomen en behandeling opgelegd hebben gekregen.

3.1.2 *Genderneutrale versus genderspecifieke interventies voor meisje en jongvolwassen vrouwen*

In de literatuur bestaat groeiende consensus over de noodzaak van genderspecifieke interventies voor meisjes en vrouwen, al zijn niet alle onderzoekers het daarover eens. Binnen het What Works-paradigma en het ontwikkelingscriminologisch onderzoek wordt doorgaans verondersteld dat de onderliggende risicofactoren voor delinquent gedrag grotendeels overeenkomen tussen jongens en meisjes, waardoor interventies die voor jongens zijn ontwikkeld in principe ook effectief zouden kunnen zijn voor meisjes (Galbraith & Huey, 2024; Slotboom et al., 2011). Binnen de feministische criminologie is deze aanname echter ter discussie gesteld. In het zogenoemde 'gendered pathways framework' wordt betoogd dat de ontwikkelingspaden naar criminaliteit systematisch door gender¹⁶ worden beïnvloed, onder meer door verschillen in socialisatie, structurele ongelijkheden en disproportionele blootstelling aan slachtofferschap (Daly, 1992; Kruttschnitt, 2016). Vanuit deze benadering wordt gepleit voor interventies die aansluiten bij deze specifiek gendergebonden ervaringen.

¹⁵ Bij quasi-experimenteel onderzoek wordt, vergelijkbaar met de RCT, gewerkt met een interventie- en controlegroep. Het verschil is dat de toewijzing aan deze groepen niet op basis van randomisatie heeft plaatsgevonden. Hierdoor kunnen uitkomstverschillen voortvloeien uit bestaande groepsverschillen in plaats van uitsluitend uit de interventie.

¹⁶ Binnen dit 'gendered pathways framework' wordt gender benaderd als een sociaal geconstrueerde en relationele categorie die vorm krijgt binnen maatschappelijke machtsstructuren en verwachtingen rond masculiniteit en feminiteit. De in dit hoofdstuk besproken studies verwijzen echter vrijwel altijd naar sekseverschillen (gebaseerd op een biologische indeling) in plaats van genderverschillen. We zijn ons er evenwel van bewust dat, waar mogelijk, gender onderzocht dient te worden en mogelijke verschillen tussen genders. In dit rapport gaat het echter over minderjarige en jongvolwassen vrouwen en de eventuele verschillen met minderjarige en jongvolwassen mannen, gebaseerd op een indeling in biologische sekse.

Binnen het 'gendered pathways framework' worden twee perspectieven expliciet benadrukt. Het relationele perspectief benadrukt dat normoverschrijdend gedrag van meisjes vaak plaatsvindt binnen relationele contexten, bijvoorbeeld onder invloed van intieme partners of in reactie op conflicten binnen het gezin – wat vraagt om interventies die aandacht schenken aan deze relationele dynamieken (o.a. Chesney-Lind & Shelden, 2014). Daarnaast wijst het trauma perspectief op de hoge prevalentie van misbruik, verwaarlozing en andere traumatische ervaringen onder delinquente meisjes, wat suggereert dat er bij interventies ook aandacht nodig is voor een trauma-geïnformeerd perspectief (Kerig & Becker, 2011; Odgers et al., 2007) en trauma-specifiek werken (Covington, 2022). De vraag is in hoeverre de interventies die gevonden worden op basis van ons literatuuronderzoek passen binnen een meer universele genderneutrale aanpak of een meer genderspecifieke aanpak en wat dit betekent voor het werken met delinquente meisjes.

3.1.3 *Ontwikkelingen in interventies voor meisjes en jongvolwassen vrouwen*

In de jaren 90 ontstond in de Verenigde Staten, onder andere dankzij het werk van Bloom, Owen en Covington (2001; 2002; 2003) aandacht voor het werken met vrouwen die in aanraking waren gekomen met justitie. Zij benadrukten het belang van een genderresponsieve¹⁷ benadering en richtten zich vooral op de bejegening en behandeling van volwassen vrouwen binnen het strafrecht en meer specifiek binnen het gevangeniswezen. Deze beweging heeft er mede voor gezorgd dat aan het begin van deze eeuw ook aandacht was voor meisjes binnen het strafrecht. Zo startte in de VS in 2004 vanuit het Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention (OJJDP) onder leiding van Margaret Zahn en collega's de Girls Study Group (Zahn et al., 2008). De nadruk lag hierbij op onderzoek naar oorzaken van delinquentie bij meisjes en de vraag welke interventies effectief zijn in het voorkomen van delinquentie en recidive bij meisjes. Helaas moest men toentertijd constateren dat er te weinig betrouwbare informatie beschikbaar was over preventie- en interventie-programma's voor meisjes. Benadrukt werd vooral ook het belang van goed effect onderzoek naar interventies voor meisjes, ook al wordt dat bemoeilijkt door het gering aantal meisjes dat, vergeleken met jongens, in aanraking komt met het strafrecht, of verwezen wordt naar programma's gericht op het verminderen van antisociaal en delinquent gedrag. Benadrukt werd ook dat veel meisjes en jongens dezelfde risicofactoren voor delinquentie hebben en dat in de ontwikkeling van interventies voor meisjes aandacht voor deze gezamenlijke risicofactoren van belang is, naast de aandacht voor meer genderspecifieke risicofactoren zoals seksueel misbruik, internaliserende problemen en de invloed van romantische relaties (zie ook Beerthuisen et al., 2023; Zahn, 2009).

Inmiddels zijn in de afgelopen twintig jaar verschillende reviews uitgevoerd naar effectieve interventies voor meisjes. Twee internationale reviews (Hipwell & Loeber, 2006; Zahn et al., 2009) onderzochten de effectiviteit van interventies voor delinquente meisjes. Hipwell en Loeber (2006) vonden dat zowel gezinsinterventies als individuele behandelingen positieve effecten hebben op gedragsproblemen en delinquentie bij adolescente meisjes. Vooral Multidimensional Treatment Foster Care (MTFC) en Multisysteemtherapie (MST) lieten duidelijke, bewezen effecten zien. Beide interventies zijn opgezet als genderneutrale interventies en bleken effectief voor beide seksen. Zahn en anderen (2009) analyseerden zowel genderspecifieke als

¹⁷ Bloom et al. gebruiken het woord genderresponsief omdat zij beargumenteren dat het om de bredere bejegening en behandeling van vrouwen gaat. Wij verwijzen met het woord genderspecifiek vooral naar de concrete interventies. In dit hoofdstuk wordt het woord genderspecifiek gebruikt, behalve als in de studies specifiek verwezen wordt naar het begrip genderresponsieve benadering.

genderneutrale interventies binnen justitiële settingen. Van de negen genderspecifieke programma's bleken slechts vier methodologisch sterk genoeg; deze lieten gematigde, maar niet altijd eenduidige effecten op recidive zien (Reaffirming Young Sisters' Excellence (RYSE); Working to Insure and Nurture Girls Success (WING), Holistic Enrichment for At-Risk Teens (HEART); Southern Oaks Girls School Stepping Up program (SOGS)). Daarnaast werden enkele brede interventies (zoals MTFC, MST, Family Solutions Program en the Indianapolis Restorative Justice Project - IRJP) effectief bevonden voor zowel jongens als meisjes. Gezamenlijk identificeerden de reviews acht interventies die recidive bij meisjes kunnen verminderen, voornamelijk uitgevoerd in de Verenigde Staten. Van deze acht interventies lijken de vier genderspecifieke interventies in de VS niet meer uitgevoerd te worden en in de afgelopen 15 jaar is ook geen verder onderzoek gedaan naar deze interventies. De brede gezinsgerichte genderneutrale interventies worden nog wel uitgevoerd. Een recente meta-analyse naar sekse verschillen in genderneutrale justitiële interventies (gebaseerd op 10 studies uitgevoerd voor 2011) vindt geen effecten voor sekse maar ook geen enkel effect op recidive (Galbraith & Huey Jr., 2024). De meest relevante interventie betrof MST, die zowel bij jongens als meisjes geen recidivevermindering liet zien.

Veel van het interventie onderzoek is uitgevoerd in de Verenigde Staten. In Nederland is in 2011 onderzoek gedaan in opdracht van het WODC naar werkzame interventies voor meisjes in de Nederlandse context. Uit dit onderzoek bleek dat er geen genderspecifieke interventies bestonden en dat ook geen onderzoek bekend was naar de effecten van genderneutrale interventies voor meisjes. Inmiddels is er binnen het criminologisch werkveld bij zowel onderzoekers als professionals ruim 20 jaar aandacht voor genderspecifiek werken met meisjes en vrouwen en is de vraag of er na het laatste onderzoek door Slotboom et al. (2011) meer bekend is over de effectiviteit van interventies gericht op delinquente meisjes, zowel internationaal als in de Nederlandse context.

De vraag die in deze deelstudie centraal staat is dan ook welke 'evidence based' interventies er volgens de (internationale) wetenschappelijke literatuur beschikbaar zijn ter voorkoming van crimineel gedrag bij meisjes en jongvolwassen vrouwen? En in hoeverre zijn zulke interventies toepasbaar in de Nederlandse context?

Onderzoeksvragen

De centrale vraag is uitgesplitst in de volgende onderzoeksvragen:

- 1 Welke gedragsinterventies (of onderdelen daarvan), gericht op de kenmerken/risico- en beschermende factoren van (potentieel) delinquente meisjes en jongvolwassen vrouwen, zijn er volgens (internationale) literatuur beschikbaar en effectief ter voorkoming van crimineel gedrag onder deze doelgroep?
- 2 In hoeverre zijn deze gedragsinterventies (of onderdelen daarvan) toepasbaar in de Nederlandse context?

In het vervolg van dit hoofdstuk beschrijven we eerst de methode (paragraaf 3.2) en gaan daarna in op de resultaten (paragraaf 3.3) waarbij we interventies in justitiële context, de context van gezin en in de context van school onderscheiden. Vervolgens bespreken we eerste aanwijzingen voor de bruikbaarheid van de interventies in de Nederlandse context (paragraaf 3.4). We sluiten in paragraaf 3.5 af met een tussenconclusie.

3.2 Methode

Om de eerste onderzoeksvraag te beantwoorden, is een systematische literatuurreview uitgevoerd naar internationaal gepubliceerde, effectieve interventies voor meisjes en jonge vrouwen gericht op het tegengaan van delinquent gedrag. Om de tweede onderzoeksvraag te beantwoorden hebben we de interventies uit deze review vergeleken met de interventies uit de databank van het Nederlands Jeugd Instituut (NJI) en zijn enkele professionals uit de forensische zorg, de reclassering en de JJI's geïnterviewd. We hebben van deze interviews voor dit onderzoek alleen de globale indrukken gerapporteerd. In deze paragraaf wordt de gehanteerde methodiek voor de eerste onderzoeksvraag nader toegelicht, waarbij achtereenvolgens de zoekstrategie, de selectiecriteria en het selectieproces worden beschreven.

3.2.1 Zoekstrategie

In september en oktober 2025 is binnen de databanken Scopus, PubMed en Web of Science gezocht naar relevante wetenschappelijke literatuur. De combinatie van deze drie databases is gekozen om een ruime dekking van multidisciplinaire publicaties te waarborgen. Waar Scopus en Web of Science allebei een breed scala aan disciplines beslaan, is PubMed meegenomen omdat deze zich in het (mentale) gezondheidsdomein bevindt – en dus mogelijk meer specifieke literatuur ontsluit. Aanvullend zijn de interventie databanken Blueprints en Campbell Collaboration geraadpleegd als extra controle om de volledigheid van de resultaten te garanderen.

Voor de databanken Scopus, PubMed en Web of Science is gebruikgemaakt van een zoekstrategie gebaseerd op de kerncomponenten van de onderzoeksvraag (zie bijlage 3 voor de volledige zoekreeks). De eerste twee componenten richten zich op de doelgroep, waarbij een onderscheid is gemaakt tussen sekse en leeftijd. Voor de variabele sekse zijn termen zoals onder andere "girl", "female", "young woman" gehanteerd, terwijl voor de leeftijdscategorie begrippen zijn gebruikt als "youth" en "adolescent" (zie bijlage 3 voor de volledige lijst met trefwoorden). Door deze kenmerken te onderscheiden in de zoekopdracht konden ook bredere interventies voor jongeren in het algemeen geïdentificeerd worden waarbij er wel werd gekeken naar de potentiële invloed van gender. De derde component betreft het doel van de interventie, het verminderen van antisociaal en delinquent gedrag, waarvoor onder meer termen als "criminal behavior", "deviance", "externalizing" en "aggression" zijn gebruikt. De vierde en vijfde component van de zoekreeks zorgden ervoor dat de resultaten betrekking hadden op interventies (door begrippen als "intervention" en "program") en een evaluerend karakter hadden ("evaluation", "effectiveness" en "efficacy"). Tot slot is gebruikgemaakt van een aantal negatieve zoektermen. Deze dienden om ruis uit eerdere zoekfasen, waaronder publicaties over "pregnancy", "suicide" en "infection", uit te sluiten van de resultaten.

De zoekopdracht was uitsluitend gericht op de titel en abstract van een publicatie. Er is bewust afgezien van het doorzoeken van trefwoorden, aangezien verkennende zoekpogingen uitwezen dat termen zoals "female" vaak als algemeen trefwoord worden toegekend zonder dat de betreffende studie een inhoudelijke focus op sekse heeft. Het beperken van de zoekvelden diende zodoende om de relevantie van de resultaten te maximaliseren en ruis te minimaliseren. Naast de inhoudelijke zoektermen is de zoekopdracht verfijnd middels filters voor documenttype, taal en publicatiejaar. Deze in- en exclusiecriteria worden in de volgende paragraaf nader toegelicht. De interventiedatabanken, waar een geavanceerde zoekmachine ontbrak,

zijn handmatig doorzocht door gebruik te maken van de beschikbare filters zoals doelpopulatie en interventie-uitkomsten.

3.2.2 *Selectiecriteria*

Op basis van de onderzoeksvraag en in overleg met de onderzoekers en begeleidingscommissie zijn verschillende in- en exclusiecriteria opgesteld voor het selecteren van relevante publicaties (zie tabel 3.1). Deze criteria kunnen worden onderverdeeld in verschillende categorieën, te beginnen met de broneigenschappen. Zo is het publicatiejaar afgebakend van 2010 tot en met oktober 2025 (wanneer de laatste zoekopdracht plaatsvond). Deze tijdsafbakening is gekozen omdat het rapport van Slotboom et al. (2011) een overzicht biedt van de literatuur tot 2010 – de huidige review dient daarmee als een vervolg om de ontwikkelingen van de afgelopen vijftien jaar in kaart te brengen. Wat betreft het documenttype is de selectie beperkt tot artikelen, boeken en boekhoofdstukken. Deze keuze is gemaakt omdat relevante artikelen empirisch van aard en peer-reviewed moesten zijn, waardoor grijze literatuur en overige documenttypen zijn uitgesloten. Tot slot dienden de publicaties volledig toegankelijk te zijn en in het Nederlands of Engels geschreven.

Naast deze broneigenschappen zijn verschillende inhoudelijke selectiecriteria opgesteld. Ten eerste is de focus gelegd op studies naar delinquent en daaraan gerelateerd gedrag. Vanwege de verwachte beperkte beschikbaarheid van specifieke interventies voor meisjes (onder andere door de oververtegenwoordiging van jongens binnen het veiligheidsdomein) zijn ook uitkomstmaten meegenomen die verwijzen naar antisociaal gedrag. Bij de beoordeling van internationale literatuur is specifiek gelet op de operationalisering van delinquentie. Zo zijn studies naar drugsinterventies enkel geïnccludeerd indien crimineel gedrag als afzonderlijke uitkomstmaat werd gerapporteerd. Publicaties waarin drugsgebruik en criminaliteit als één construct werden gemeten, zijn zodoende uitgesloten. Ten tweede diende de studie een specifieke interventie op effectiviteit te toetsen. Dit kon zowel preventieve interventies betreffen, gericht op meisjes en jonge vrouwen met een verhoogd risicoprofiel, als interventies ter voorkoming van recidive. Ten derde was de focus op meisjes en jonge vrouwen een strikt inclusie criterium. Hoewel de doelgroep en steekproef van een interventie uit zowel jongens als meisjes mocht bestaan, was een afzonderlijke analyse of rapportage van de resultaten voor meisjes noodzakelijk voor inclusie. In lijn met de bestaande literatuur is hierbij noodgedwongen een binaire benadering van gender gehanteerd. Tot slot is de steekproef afgebakend tot adolescenten en jongvolwassenen. Studies die uitsluitend betrekking hadden op kinderen (jonger dan 12 jaar) of volwassenen (ouder dan 23 jaar) zijn buiten beschouwing gelaten. Deze leeftijdsgrenzen zijn gehanteerd in overeenstemming met de kaders van het jeugd- en adolescentenstrafrecht. Daarnaast wordt in de internationale literatuur het onderzoek naar jongvolwassenen veelal tot de leeftijd van 23 (incidenteel tot 25) jaar uitgevoerd, terwijl een uitbreiding tot 27 jaar – de grens die binnen Preventie met Gezag en het voorgaande hoofdstuk is aangehouden – in de wetenschappelijke literatuur over risicofactoren en interventies gericht op delinquentie en antisociaal gedrag weinig voorkomt.

Naast de inhoudelijke eisen zijn er specifieke kwaliteitseisen gehanteerd. Ten eerste diende de interventie duidelijk en uitvoerig te zijn omschreven. Dit omvatte een heldere theoretische onderbouwing en een gedetailleerde weergave van de uitvoering, waaronder tijdbestek, de frequentie en aard van de sessies. Indien deze informatie niet in de primaire studie aanwezig was, behoorde hiernaar (traceerbaar) gerefereerd

te worden. De tweede kwaliteitseis betrof het onderzoeksdesign. De primaire focus lag op RCT's en quasi-experimentele designs met een niet-gerandomiseerde controlegroep, waarbij voor beide groepen wel een voor en nameting was. Gezien het beperkt aantal uitgevoerde RCT's en quasi-experimentele studies, is besloten om tevens een secundaire categorie op te nemen voor interventies die "theoretisch goed onderbouwd" zijn. Deze classificatie is in overeenstemming met de definitie van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI). Deze studies beschikken niet over een controlegroep, maar de interventies zijn gebaseerd op wetenschappelijk gefundeerde principes en theoretische kaders. Door deze tweedeling te hanteren, wordt voorkomen dat potentieel relevante interventies voor deze specifieke doelgroep buiten beschouwing blijven door een gebrek aan grootschalige effectmetingen. Er zijn geen aanvullende restricties gesteld aan de minimale steekproefgrootte of het minimale percentage meisjes binnen de steekproef, wederom gezien de schaarste aan onderzoek naar deze specifieke doelgroep meisjes.

3.2.3 Zoekresultaten

De initiële zoekopdracht met de zoektermen uit bijlage 3 leverde, na het verwijderen van duplicaten, in totaal 1.579 unieke publicaties op. Tijdens de eerste screeningsfase op basis van titel en abstract is het merendeel van deze artikelen uitgesloten. Dit betrof veelal studies die niet direct aansloten bij de onderzoeksvraag, zoals drugsinterventies zonder criminaliteitscomponent, of publicaties waarbij de term "interventie" enkel in de discussie of maatschappelijke relevantie van het abstract werd genoemd zonder dat er daadwerkelijk een interventie werd onderzocht.

Na deze eerste screening werden 158 publicaties aangemerkt als potentieel relevant en geselecteerd voor een volledige tekstbeoordeling. Tijdens deze fase is getoetst of de studies voldeden aan de overige selectiecriteria zoals geformuleerd in tabel 3.1. Hierbij vielen nogmaals 137 publicaties af, hoofdzakelijk vanwege het ontbreken van een specifieke analyse naar de invloed van gender op het interventie-effect, of omdat de uitkomstmaten onvoldoende specifiek voor delinquent gedrag waren geoperationaliseerd (bijvoorbeeld door een samenvoeging met middelengebruik of internaliserende problematiek).

Na deze volledige tekstbeoordeling bleven er 21 publicaties over die strikt aan alle inclusiecriteria en kwaliteitseisen voldeden. Zoals echter eerder is toegelicht, is er aanvullend voor gekozen om ook onderzoeken naar goed onderbouwde interventies te includeren die zijn gebaseerd op een "theory of change", maar waarbij in het onderzoeksdesign geen gebruikgemaakt is van een controlegroep. Hoewel bij deze onderzoeken de causaliteit tussen de interventie en het effect niet onomstotelijk kan worden vastgesteld, beschikken zij over een sterke theoretische onderbouwing en zijn ze longitudinaal getoetst. Om deze studies te selecteren, zijn de 158 potentieel relevante publicaties opnieuw gescreend op alle gestelde eisen, met uitzondering van de aanwezigheid van een controlegroep. Deze extra selectieronde leverde drie aanvullende artikelen op, wat het definitieve totaal op 24 studies bracht (zie tabel 3.2 voor een overzicht). De geïncludeerde publicaties zijn vervolgens nauwkeurig geanalyseerd en samengevat. Bij de beoordeling van de effectiviteit van de interventies is een significantieniveau van $p < 0,05$ gehanteerd en diende deze significantie betrekking te hebben op delinquentie, antisociaal gedrag of een subonderdeel hiervan. Daarnaast is de interpretatie van de effectgrootte (klein, gemiddeld of groot) overgenomen, mits de auteurs deze expliciet in hun studie hebben vermeld.

Tabel 3.1 In- en exclusiecriteria voor het selecteren van publicaties

	Inclusiecriteria	Exclusiecriteria
Eigenschappen bron		
Beschikbaarheid	Publicaties die online beschikbaar zijn met open-access	Publicaties die niet online beschikbaar zijn
Type bron	Peer-reviewed publicaties	Publicaties die niet peer-reviewed zijn
Publicatiejaar	2010-2025	Alles voor 2010 en na 2025
Taal	Nederlands en Engels	Overige talen
Inhoudelijke eisen		
Delinquentie	Publicaties die zich richten op delinquentie en daaraan gelieerd gedrag (antisociaal, agressief externaliserend gedrag)	Publicaties die zich niet richten op delinquentie en daaraan gelieerd gedrag, maar bijvoorbeeld op risicofactoren
Leeftijdsgroep	Adolescenten en jongvolwassenen (12 tot 23 jaar)	Enkel kinderen (jonger dan 12 jaar) en/of volwassenen (ouder dan 23 jaar)
Onderscheid gender	Als de publicatie zich ook richt op jongens, moeten meisjesapart bestudeerd zijn	Publicaties waarbij jongens en meisjes alleen samen zijn bestudeerd
Interventie	De publicatie moet een bepaalde interventie onderzoeken op effectiviteit	Publicaties die de effectiviteit van een interventie niet onderzoeken
Kwaliteitseisen		
Helderheid interventie	Interventie moet helder beschreven zijn of duidelijk verwijzen naar een bron waarin dit wordt gedaan	Interventies die niet duidelijk zijn omschreven en niet verwijzen naar een bron waarin dit wel wordt gedaan
Controlegroep	Publicaties moeten een (gerandomiseerde of niet-gerandomiseerde) controlegroep hebben	Publicaties zonder controlegroep

Tabel 3.2 Kenmerken geselecteerde publicaties

Auteurs	Interventie	Context	Steekproef (% meisjes)	Data	Onderzoeksdesign	Analysestrategie
Asscher et al. (2013) <i>Nederland</i>	MST genderneutraal	Gezin	N=256 (26,6%) 12-24 jaar	Zelfrapportage, ouderrapportage	RCT	ANCOVA
Belisle et al. (2022) <i>Verenigde Staten</i>	Girls Moving On genderspecifiek	Justitie	N=270 (100%) 12-21 jaar	Zelfrapportage	Quasi-experimenteel	T-test, Pearson's chi- kwadraat, Fisher's Exact Test
Bradshaw et al. (2025) <i>Verenigde Staten</i>	EACP genderneutraal	School	N=709 (40,6%) 12-13 jaar	Zelfrapportage, rapportage leraren	RCT	Multilevel modeling, latent growth modeling
Day et al. (2015) <i>Verenigde Staten</i>	Teach, Reach, Inspire genderspecifiek	Justitie	N=288 (51,4%) Onbekend	Zelfrapportage, officiële justitiedata	Quasi-experimenteel	Cox proportional hazards regression
De Vries et al. (2017) <i>Nederland</i>	Nieuwe Perspectieven genderneutraal	Gezin	N=101 (32,7%) 12-19 jaar	Zelfrapportage, ouderrapportage	RCT	ANCOVA, MANCOVA
Estefan et al. (2021) <i>Verenigde Staten</i>	Dating Matters genderneutraal	School	N=3.301 (53%) 11-14 jaar	Zelfrapportage	RCT	SEM
Goldstein et al. (2018) <i>Verenigde Staten</i>	JJAM genderspecifiek	Justitie	N=57 (100%) 14-20 jaar	Zelfrapportage	RCT	ANCOVA
Guo et al. (2015) <i>Verenigde Staten</i>	Postive Action genderneutraal	School	N=1.246 (52%) 9-20 jaar	Zelfrapportage	Quasi-experimenteel	Multilevel growth modeling
Kliewer et al. (2011)	Expressive writing interventie	School	N=258 (55%) 12-13 jaar	Zelfrapportage, rapportage leraren	RCT	Multilevel modeling

Auteurs	Interventie	Context	Steekproef (% meisjes)	Data	Onderzoeksdesign	Analysestrategie
<i>Verenigde Staten</i>	genderneutraal					
Lanctôt et al. (2015) <i>Canada</i>	CGT voor agressie genderneutraal	Gezin	N=182 (100%) Onder 14 jaar	Zelfrapportage	Quasi-experimenteel	Latent growth modeling
Lewis et al. (2013) <i>Verenigde Staten</i>	Positive Action genderneutraal	School	N=1.170 (53%) 8-14 jaar	Zelfrapportage leerlingen, ouderrapportage, archieffgegevens school	RCT	Multilevel growth modeling
Rizzo et al. (2022) <i>Verenigde Staten</i>	Date SMART genderspecifiek	Justitie	N=240 (100%) 14-18 jaar	Zelfrapportage	RCT	Generalized estimating equations
Schleider et al. (2022) <i>Verenigde Staten</i>	<i>Growth mindset</i> interventie genderneutraal	School	N=222 (100%) 14-17 jaar	Zelfrapportage	RCT	T-test, lineaire regressie, generalized estimating equations
Smith et al. (2012) <i>Verenigde Staten</i>	MTFC+T genderspecifiek	Gezin	N=30 (100%) 12-17 jaar	Officiële justitiedata, zelfrapportage, ouderrapportage	RCT	Lineaire regressie
Splett et al. (2015) <i>Verenigde Staten</i>	GIRLSS genderspecifiek	School	N=33 (100%) 12-15 jaar	Zelfrapportage, rapportage leraren, rapportage schoolbegeleiders	RCT	T-test
Stadler et al. (2024) <i>Nederland, Duitsland, Zwitserland</i>	Start Now genderspecifiek	Gezin	N=127 (100%) 12-20 jaar	Zelfrapportage, ouderrapportage, rapportage sociaal werker	RCT	Linear mixed modeling
Van Vugt et al. (2016) <i>Canada</i>	CGT voor agressie genderneutraal	Gezin	N=182 (100%) Onder 14 jaar	Zelfrapportage	Quasi-experimenteel	Latent growth modeling

Auteurs	Interventie	Context	Steekproef (% meisjes)	Data	Onderzoeksdesign	Analysestrategie
Verberg et al. (2022) <i>Nederland</i>	The Growth Factory genderneutraal	School	N=119 (42%) 12-23 jaar	Zelfrapportage	RCT	Lineaire regressie met maximum likelihood estimation
Wagner et al (2014) <i>Verenigde Staten</i>	Guided Self-Change genderneutraal	School	N=514 (41%) 14-18 jaar	Zelfrapportage	RCT	SEM
Walker et al. (2019) <i>Verenigde Staten</i>	GOAL genderspecifiek	Justitie	N=87 (100%) 12-17 jaar	Zelfrapportage	Quasi-experimenteel	Lineaire regressie met maximum likelihood estimation
Yanagida et al. (2019) <i>Oostenrijk</i>	ViSC genderneutraal	School	N=1.377 (48,5%) 11-14 jaar	Zelfrapportage	RCT	SEM
Goed onderbouwd						
Javdani & Allen (2016) <i>Verenigde Staten</i>	GAP genderspecifiek	Gezin	N=47 (100%) 13-18 jaar	Zelfrapportage	Longitudinaal	MANOVA
Kowalski (2019) <i>Verenigde Staten</i>	ART genderneutraal	Justitie	N=38.892 (26%) 12-18 jaar	Zelfrapportage, officiële justitiedata	Longitudinaal	Logistische regressie
Rhoades et al. (2013) <i>Verenigd Koninkrijk, Verenigde Staten</i>	MTFC genderneutraal	Gezin	N=139 (100%) 12-17 jaar	Zelfrapportage, officiële justitiedata, ouderrapportage, rapportage sociaal werker	Longitudinaal	T- test

3.1 Resultaten

De 24 geselecteerde publicaties rapporteren over in totaal 22 unieke interventies. In deze sectie worden de bevindingen gepresenteerd, waarbij de interventies zijn geclusterd op basis van de context waarin zij worden uitgevoerd: de justitiële, gezins- en schoolcontext. In de justitiële context worden voornamelijk geïndiceerde programma's besproken, in de gezinscontext, geïndiceerde en selectieve programma's en in de schoolcontext voornamelijk universele en selectieve programma's. In de bespreking van de resultaten wordt tevens aandacht besteed aan de onderliggende werkzame mechanismen van de interventie. Deze interventie-mechanismen (zoals bijvoorbeeld Cognitieve Gedragstherapie (CGT)) beogen de criminogene behoeften te veranderen die vervolgens leiden tot verminderd antisociaal en delinquent gedrag (zie tabel 3.4 voor een beknopt overzicht van de criminogene behoeften waarop ingespeeld wordt en de werkzame mechanismen van de interventie).

3.1.1 Justitiële context

Agressieregulatie en recidivevermindering

Binnen de justitiële context hebben de onderzochte interventies een geïndiceerd karakter, aangezien de doelgroep bestaat uit jongeren die reeds antisociaal gedrag hebben vertoond of betrokken zijn geweest bij lichte tot zware delicten. De interventies binnen dit domein richten zich op verschillende problemen, waarbij agressieregulatie vaak centraal staat. Een van de interventies binnen dit kader is *Juvenile Justice Anger Management* (JJAM), dat specifiek is ontwikkeld voor meisjes in justitiële jeugdinrichtingen (Goldstein et al., 2018). De theoretische onderbouwing van JJAM stelt dat agressief gedrag het gevolg is van problemen in de sociale informatieverwerking (*social information processing*; SIP). De interventie is gebaseerd op het *Coping Power Program* (CPP) en beoogt agressie te reduceren door middel van cognitieve en gedragsmatige technieken die de SIP-vaardigheden versterken (Goldstein et al., 2013). De kernmechanismen van het oorspronkelijke CPP-model zijn het verbeteren van de emotieregulatie, de cognitieve herstructurering van de vijandige attributiebias en het trainen van probleemoplossende vaardigheden in provocerende sociale situaties. JJAM heeft dit model aangepast aan de specifieke behoeften van delinquente meisjes door de focus te verschuiven naar relationele agressie – een vorm van agressie die binnen deze doelgroep vaker voorkomt – en door vaardigheden aan te leren om beschadigde relaties te herstellen. Daarnaast zijn er specifieke cognitief-gedragstherapeutische technieken geïntegreerd om in te spelen op de verhoogde comorbiditeit met mentale gezondheidsproblematiek die kenmerkend is voor delinquente meisjes (Goldstein et al., 2018).

Alle deelnemers van de studie ($N=57$, 100% vrouw) bevonden zich in een justitiële jeugdinrichting in de Verenigde Staten en werden willekeurig ingedeeld in *Treatment as Usual* (TAU) ($N=28$) of JJAM ($N=29$). De primaire uitkomstmaten richtten zich op diverse dimensies van woede en agressie, terwijl de drie CPP-componenten als secundaire maten werden meegenomen om de werkzame mechanismen te identificeren. De resultaten wijzen uit dat JJAM significant effectiever is dan TAU in het reduceren van woede, reactieve fysieke en reactieve relationele agressie. In overeenkomst met de theoretische opzet van het programma werd echter geen effect gevonden op instrumentele agressie, aangezien deze vorm van agressie niet direct voortvloeit uit woede. Uit de mediatie-analyse bleek dat de afname in woede het effect op reactieve fysieke en relationele agressie verklaarde. Daarnaast bleek de reductie in

vijandige attributiebias van invloed op de afname in agressie, maar niet op de mate van woede. Omdat dit effect niet werd gevonden voor de overige componenten, lijkt cognitieve herstructurering het meest centrale mechanisme in het bewerkstelligen van gedragsverandering. Een kanttekening bij deze bevindingen is dat het onderzoek zich uitsluitend richtte op de korte termijn, waardoor uitspraken over de duurzaamheid van het effect op de lange termijn niet mogelijk zijn.

Naast JJAM is Date SMART (Date Skills to Manage Aggression in Relationships for Teens) een andere interventie die zich richt op agressiereductie binnen het justitiële domein (Rizzo et al., 2023). Deze op cognitieve gedragstherapie gebaseerde interventie focust primair op het verminderen van daderschap en slachtofferschap binnen datinggeweld, met als secundaire doelstellingen de reductie van delinquentie en seksueel risicogedrag. Het programma beoogt vaardigheden aan te leren op het gebied van emotieregulatie, relationele communicatie en agressiebeheersing. De methodiek van Date SMART is opgebouwd rondom drie centrale componenten: de reductie van depressieve symptomen, het versterken van zelfregulatie en het verbeteren van interpersoonlijke vaardigheden. Deze mechanismen zijn gekozen vanwege hun aangetoonde relatie met zowel datinggeweld als seksueel risicogedrag (Rizzo et al., 2018). In het bijzonder de factor zelfregulatie wordt bij adolescenten meisjes sterk geassocieerd met daderschap binnen gewelddadige datingrelaties, wat de relevantie voor deze specifieke doelgroep benadrukt. Date SMART is een interventie die specifiek ontwikkeld is voor meisjes.

Aan het onderzoek namen 240 meisjes deel die in contact waren gekomen met justitie. Zij werden willekeurig toegewezen aan de Date SMART-conditie ($N=120$) of aan een controle-interventie gericht op algemene kennisoverdracht ($N=120$). Uit de resultaten bleek dat Date SMART niet significant effectiever was in het verminderen van daderschap of slachtofferschap van datinggeweld in vergelijking met de controlegroep. Tevens werd er geen direct interventie-effect op delinquent gedrag vastgesteld. Een belangrijke methodologische kanttekening bij deze studie is dat een groot deel van de meisjes gedurende het onderzoek onder intensief toezicht van de rechtbank stond. De auteurs beargumenteren daarom dat een langere follow-up periode noodzakelijk is om vast te stellen of binnen de Date SMART groep de aangeleerde vaardigheden op de langere termijn leiden tot een feitelijke gedragsverandering zodra het externe toezicht wegvalt. Derhalve kan op basis van het huidige onderzoek niet worden vastgesteld of er op de langere termijn alsnog een significant verschil tussen de experimentele groep en de controlegroep optreedt.

De laatste interventie binnen het justitiële domein die gericht is op agressiereductie is *Aggression Replacement Training* (ART), onderzocht door Kowalski (2019). Deze multimodale psychologische vaardigheidstraining wordt hoofdzakelijk in groepsverband aangeboden en is gebaseerd op de sociale leertheorie van Bandura (Glick & Goldstein, 1987). De interventie beoogt agressief gedrag te vervangen door prosociale alternatieven middels drie samenhangende componenten die gezamenlijk inspelen op de cognitieve en gedragsmatige vaardigheden van de jongere. De eerste component betreft de sociale vaardigheidstraining (*structured learning training*), waarbij prosociale gedragingen worden aangeleerd en geoefend via modeling en rollenspellen. Dit wordt aangevuld met de tweede component, de woederegulatie (*anger control training*), waarin jongeren recente woede-oproepende ervaringen analyseren om inzicht te krijgen in hun persoonlijke triggers en technieken aanleren om hun respons te reguleren. Ten slotte richt de derde component, *moral education*, zich op het verhogen van het moreel redeneervermogen door middel van groepsdiscussies over

morele dilemma's (Glick & Goldstein, 1987). Het overkoepelende werkzame mechanisme van ART is zodoende gericht op het aanleren van nieuwe vaardigheden om sociale interacties effectiever en minder gewelddadig te laten verlopen.

De onderzoekspopulatie ($N=38.892$ waarvan 26% vrouw) bestond uit jongeren die zich in een proeftijd bevonden na een veroordeling voor een misdrijf. In tegenstelling tot de voorgaande programma's is deze interventie onderzocht zonder controlegroep. Het effect is uitsluitend longitudinaal geanalyseerd, waarbij jongeren met zichzelf worden vergeleken over de tijd. Hoewel hierdoor gecontroleerd wordt voor stabiele factoren, blijven dynamische invloeden buiten beschouwing, wat de bewijskracht van de studie beperkt. In de studie werd tevens nagegaan of traumatische ervaringen het effect van de interventie medieerden. Hoewel de steekproef zowel jongens als meisjes omvatte, werd de effectiviteit voor jongens en meisjes apart geanalyseerd. De resultaten wijzen uit dat het voltooien van ART de kans op recidive significant verlaagt voor zowel jongens als meisjes. Dit effect bleef stabiel gedurende de follow-up periodes van 12 maanden, twee jaar en drie jaar. Er werd geen significante interactie gevonden tussen de effectiviteit van de interventie en de aanwezigheid van trauma in de voorgeschiedenis van de deelnemers.

Genderspecifieke kenmerken en recidivevermindering

Naast agressieregulatie richt een deel van de geïnccludeerde studies binnen de justitiële context zich op een breder scala aan gedragingen in het reduceren van recidive, specifiek voor meisjes. In dit kader onderzochten Day et al. (2015) de effectiviteit van een genderresponsief programma (Teach, Reach, Inspire) binnen een justitiële jeugdinrichting. Deze interventie hanteert een andere insteek dan de voorgaande programma's. Het is gestoeld op de *behavioral reinforcement*-theorie en werkt met drie statusniveaus die worden bepaald op basis van de mate van vertoond gedrag. Hierbij kunnen jongeren door middel van prosociaal gedrag specifieke privileges en beloningen verdienen. Het genderresponsieve karakter onderscheidt zich van de traditionele, genderneutrale variant door de expliciete integratie van de uitgangspunten van Bloom et al. (2002). Deze principes stellen dat effectieve preventie van (verdere) delinquentie bij meisjes vraagt om een focus op fysieke en emotionele veiligheid om gevoelens van angst als gevolg van misbruik in het verleden tegen te gaan; een nadruk op het opbouwen van positieve en gezonde relaties met familie en naasten; en het versterken van het zelfvertrouwen om de negatieve invloed van mannelijke leeftijdsgenoten effectiever te kunnen weerstaan.

In een steekproef van 288 jongeren (waaronder 91 meisjes in het genderresponsieve programma en 94 in de controlegroep) werd gekeken naar het effect op recidive, variërend van lichte overtredingen tot drugs- en wapengerelateerde misdrijven. De resultaten tonen aan dat het genderresponsieve programma significant effectiever was dan TAU voor meisjes met specifieke gendergerelateerde risicofactoren, zoals trauma, depressie, middelengebruik of verhoogde prikkelbaarheid. Opvallend is dat voor meisjes zonder deze risicoprofielen de reguliere TAU-conditie effectiever bleek in het voorkomen van recidive. Bij jongens werd geen verschil tussen de programma's gevonden. Deze bevindingen benadrukken dat niet alleen sekse, maar juist de combinatie van sekse en genderspecifieke risicofactoren, bepalend is voor een succesvolle gedragsverandering, waarbij geldt dat niet alle meisjes deze genderspecifieke risicofactoren vertonen.

Een tweede interventie die zich richt op het verminderen van recidive is *Girls Moving On* (GMO), waarvan de effectiviteit middels een RCT is onderzocht door Belisle et al.

(2022). GMO is een gender, relatiegericht programma dat beoogt de sociale, emotionele en gedragsproblemen van meisjes binnen de justitiële keten aan te pakken. De interventie is gestoeld op de relationele theorie, die stelt dat de problematiek van deze meisjes vaak voortvloeit uit een gebrek aan verbondenheid binnen relaties – of dat nu binnen het gezin, de peergroep of de samenleving als geheel is (Jordan & Hartling, 2002). Het doel van de interventie is daarom het versterken van het vermogen om wederzijds ondersteunende, empathische en gezonde relaties aan te gaan; een component die specifiek aan het programma is toegevoegd om aan te sluiten bij de behoeften van meisjes. Naast dit theoretische kader integreert het curriculum motiverende gespreksvoering en cognitief-gedragstherapeutische technieken om de motivatie van de meisjes te vergroten en hen nieuwe vaardigheden en persoonlijke hulpbronnen bij te brengen.

De meisjes die deelnamen aan het onderzoek kwamen allen in aanraking met justitie en kregen van de rechter de interventie GMO opgelegd ($N=135$) of werden verplicht deel te nemen aan de controleconditie ($N=135$). De uitkomstmaten die Belisle et al. (2022) onderzochten, waren recidive, toegenomen aan/afwezigheid van risico- en beschermende factoren en *self-efficacy*. De resultaten laten zien dat GMO geen significant verlagend effect had op recidive. Wel vertoonden de meisjes in de GMO-groep een significant grotere afname in risicofactoren en een grotere toename in beschermende factoren. Daarnaast lieten deelnemers die het volledige programma doorliepen verbeteringen zien in hun *self-efficacy*. Dit suggereert dat een gedeeltelijke deelname aan GMO onvoldoende was om de *self-efficacy* significant te verhogen. Echter, ongeacht of het programma volledig of gedeeltelijk werd doorlopen, bleef een significant effect op recidive uit.

Verslaving en recidivevermindering

Het laatste domein binnen het justitiële kader omvat interventies die zich richten op zowel vermindering van recidive als middelengebruik – een belangrijke risicofactor voor delinquentie (Lammers et al., 2014). Walker et al. (2019) onderzochten in dit kader het genderresponsieve cognitief programma *Girls Only Active Learning* (GOAL). Deze interventie combineert twee centrale elementen. Ten eerste wordt gebruikgemaakt van cognitieve gedragstherapie, waarbij de focus ligt op emotie-identificatie, copingvaardigheden, cognitieve herstructurering, het versterken van het probleemoplossend vermogen en het stellen van doelen (goal-setting). Ten tweede bevat het programma een component gericht op sociale empowerment (SEP), waarbij de nadruk ligt op het oefenen van vaardigheden binnen relatiegerichte scenario's in de context van familie, vrienden en romantische relaties. Deze specifieke focus op relationele empowerment en vaardigheden is geïntegreerd om aan te sluiten bij de behoeften van de vrouwelijke doelgroep. GOAL is gestoeld op een sociaal ontwikkelingsmodel dat stelt dat het vergroten van het vermogen van adolescenten om gezond te reageren op relationele conflicten, in combinatie met het bevorderen van een toekomstoriëntatie, leidt tot minder gelegenheden voor conflict en middelengebruik.

De steekproef bestond uit meisjes die in hun proeftijd zaten met een gemiddeld tot hoog recidiverisico. Binnen een quasi-experimenteel design ($N=87$) werd de effectiviteit van GOAL ($N=57$) vergeleken met een TAU-conditie ($N=30$). De primaire uitkomstmaten betroffen middelengebruik en algemeen risicogedrag, waaronder recidive. De resultaten toonden aan dat de effecten van GOAL op delinquent gedrag na drie maanden niet significant verschilden van de controlegroep. Na zes maanden werd echter wel een aanzienlijke en significante afname geconstateerd ten gunste van de

GOAL-interventie. Deze bevinding duidt mogelijk op een vertraagde gedragsimpact, waarbij de aangeleerde vaardigheden pas op de langere termijn resulteren in een feitelijke afname van delinquent gedrag. Desondanks rapporteerde het programma geen of wisselende effecten op gezinsconflicten en emotieregulatie vaardigheden. Hierdoor blijft het onduidelijk welke specifieke werkzame mechanismen binnen de interventie verantwoordelijk waren voor de uiteindelijke gedragsverandering.

3.1.2 *Context van gezin of alternatieve woonvormen (pleegzorg of residentiële zorg)*

De tweede context waarbinnen een aanzienlijk deel van de geïncorporeerde interventies plaatsvindt, is die van het gezin, en als thuis wonen niet meer lukt, in de context van pleegzorg of residentiële jeugdzorg. Afhankelijk van de interventie hebben programma's in deze context meestal een selectief of geïndiceerd karakter. Waar interventies binnen een strafrechtelijke context veelal gericht zijn op recidive vermindering, ligt de nadruk van interventies in de gezinscontext of alternatieve woonvormen niet alleen op delinquent gedrag maar vaak ook meer op antisociaal gedrag in de breedste zin van het woord.

Multisystemische interventies binnen het gezin

Veel interventies binnen deze context hanteren een multisysteembenadering. Hierbij worden gelijktijdig meerdere leefdomeinen van de jongere aangepakt: het gezin, de school, de *peer group* en de vrijetijdsbesteding. Een van de meest prominente interventies binnen dit domein is Multisysteem Therapie (MST). Hoewel MST reeds uitgebreid werd besproken in de eerdere review van Slotboom et al. (2011), is er nadien specifiek onderzoek verricht naar de effectiviteit binnen de Nederlandse context door Asscher en anderen (2013). MST vindt plaats in de natuurlijke omgeving van de jongere en richt zich op adolescenten die ernstig gewelddadig en chronisch antisociaal gedrag vertonen. De interventie is gebaseerd op de sociaal-ecologische theorie en stelt dat voor een duurzame gedragsverandering de volledige leefomgeving van de jongere moet veranderen. Hoewel de interventie op verschillende domeinen aangrijpt, vormt het gezin de belangrijkste pijler. De MST-therapeut werkt samen met de verzorger(s) aan het versterken van de opvoedvaardigheden en benut dit verbeterde gezinsfunctioneren om positieve veranderingen in het bredere sociale netwerk van de adolescent te bewerkstelligen. Het uiteindelijke doel is de jongere te omringen met een context die prosociaal gedrag ondersteunt (Henggeler, 2011).

In de studie van Asscher et al. (2013) werden 256 jongeren (waarvan 27% vrouw) wegens ernstige gedragsproblemen verwezen naar MST of een controleconditie. Deze verwijzingen waren afkomstig van huisartsen, jeugdwerkers en rechters, of vonden plaats op eigen initiatief. De uitkomstmaten omvatten externaliserend gedrag (waaronder agressie), ODD- en CD-symptomen, zelfgerapporteerde delinquentie en vijandige cognities. De resultaten wijzen uit dat MST bij zowel jongens als meisjes effectiever was dan TAU in het reduceren van externaliserend gedrag, ODD/CD-kenmerken en vermogensdelicten. Echter, bij nadere analyse bleek gender een modererend effect te hebben, vaak in het nadeel van meisjes. Zo was het zelfvertrouwen van meisjes in de controlegroep significant hoger dan in de MST-groep, terwijl de beleving van "persoonlijk falen" juist toenam bij meisjes die MST ontvingen. Daarnaast bleek MST enkel bij jongens effectief in het verminderen van vijandige cognities. Deze bevindingen suggereren dat MST in de Nederlandse context minder effectief is in het beïnvloeden van de denkbeelden van meisjes en voor deze doelgroep op bepaalde psychologische domeinen zelfs onbedoelde negatieve effecten kan

hebben. Op basis hiervan wordt MST voor meisjes als niet effectief beoordeeld (zie tabel 3.3).

Een interventie met een multisysteembenadering is *Nieuwe Perspectieven* (NP), onderzocht door De Vries et al. (2017). NP is gestoeld op het RNR-model (Risk, Need, Responsivity). Dit model is geïntegreerd door de inzet van risicotaxatie en het aanbieden van verschillende modules (NP Preventie en NP Plus), waarvan de intensiteit varieert op basis van het recidiverisico. Daarnaast richt de behandeling zich op criminogene behoeften (zoals gebrekkige sociale relaties, cognitieve vervormingen en opvoedvaardigheden), wat gefaciliteerd wordt door de multisysteeminstek. Het responsiviteitsprincipe wordt gewaarborgd door nauw aan te sluiten bij het motivatieniveau en de persoonlijke achtergrond van de jongere. Bovendien wordt er gebruikgemaakt van sociaal-cognitieve leerstrategieën, zoals cognitieve herstructurering en het aanleren van probleemoplossende vaardigheden. De onderzoekspopulatie ($N=101$, 33% vrouw) bestond uit risicojongeren uit de regio Amsterdam, met als primair doel het voorkomen van de ontwikkeling van een (zwaardere) criminele carrière. De jongeren werden voornamelijk doorverwezen naar NP via een samenwerking tussen medewerkers van de Nationale Raad voor Kinderbescherming en het Veiligheidshuis, lokale instanties voor jeugdwelzijn, scholen, Jeugdzorg Amsterdam of op eigen initiatief. De effectiviteit van de interventie werd geëvalueerd op basis van zelfgerapporteerde delinquentie. De resultaten wezen uit dat NP geen significant groter effect had op het verminderen van delinquent gedrag dan de reguliere hulpverlening, ongeacht gender.

De laatste interventie is het *Girls Advocacy Project* (GAP, tegenwoordig ook bekend als ROSES), ontwikkeld door Javdani en Allen (2016). Het programma rust op twee theoretische pijlers. Enerzijds is dit de ecologische theorie van Bronfenbrenner (1992), wat zich vertaalt in een multisysteembenadering waarbij wordt geïntervenieerd in de verschillende sociale omgevingen van het meisje. Anderzijds stoelt GAP op de empowermenttheorie, die stelt dat het welzijn van individuen en gemeenschappen toeneemt naarmate zij meer regie voeren over hun eigen leven (Rappaport, 1981). Daarom integreert de interventie keuzevrijheid en beslissingsbevoegdheid voor de jongere betreft de focus en richting van het traject. Dit wordt vormgegeven via *community-based advocacy*: het mobiliseren van hulpbronnen op basis van de specifieke behoeften van de jongere. Vervolgens worden self-advocacy-vaardigheden aangeleerd (onder andere via psycho-educatie) zodat de jongere deze regie in de toekomst zelfstandig kan voeren. GAP is specifiek ontwikkeld voor delinquente meisjes en hanteert een meisjesspecifiek hulpverleningsmodel (FRS-model). Dit houdt in dat GAP relationeel is (gericht op gedragsverandering via de onderlinge relatie tussen begeleider en adolescent), focust op de sterke kanten van het meisje en individueel maatwerk levert. Daarnaast is de aanpak op verschillende ecologische niveaus verankerd (multi-level). Welke systemen specifiek worden geadresseerd, is afhankelijk van de individuele behoeften van het meisje. Door de inzet van community-based advocacy ligt er in elk traject een sterke nadruk op het gemeenschapsniveau – hierbij worden risicofactoren in de omgeving aangepakt of juist hulpbronnen gemobiliseerd. Aansluitend hierop wordt de interventie uitgevoerd in de natuurlijke omgeving van het meisje. Ten slotte is de interventie sociaal-cultureel sensitief en herstelgericht van aard, waarbij nadrukkelijk rekening wordt gehouden met de wisselwerking tussen ouderschap en slachtofferschap.

Het programma is uitsluitend gericht op meisjes met een justitieverleden. Voor dit onderzoek zijn zij geworven via de jeugdstrafrechtsteden, scholen en maatschappelijke

organisaties die werken met meisjes met gedragsstoornissen. De uitkomstmaten omvatten delinquentie, risicogedrag (waaronder middelengebruik, geweld en seksueel risicogedrag), weerbaarheid, *self-efficacy*, internaliserende problematiek en woede (*state* en *trait anger*). De resultaten van de longitudinale analyse wijzen uit dat delinquentie en risicogedrag significant zijn verminderd, met uitzondering van seksueel risicogedrag. Ook de internaliserende problematiek en de verschillende dimensies van woede (behalve de interne woede-uiting) namen significant af, terwijl de weerbaarheid en *self-efficacy* juist significant toenamen. Vanwege het ontbreken van een controlegroep kan niet met zekerheid worden vastgesteld dat deze veranderingen door de interventie komen. Desondanks zijn de resultaten veelbelovend, mede omdat het interventiedesign gebaseerd is op modellen waarvan de effectiviteit reeds in RCT's is aangetoond.

Interventies binnen pleegzorg of residentiële zorg

Een tweede belangrijk domein betreft interventies die specifiek binnen de context van de pleegzorg of residentiële zorg worden uitgevoerd. Bij dergelijke interventies wordt vaak expliciet rekening gehouden met de traumatische ervaringen en internaliserende problematiek van meisjes. Deze integrale benadering is bij uitstek relevant voor delinquente meisjes, aangezien zij in vergelijking met jongens significant vaker kampen met internaliserende klachten, zoals depressie en traumagerelateerde stoornissen, voorafgaand aan of gelijktijdig met hun delinquent gedrag (Kerig & Becker, 2011; Zahn-Waxler et al., 2008).

Een eerste interventie binnen dit domein is *Multidimensional Treatment Foster Care* (MTFC). Net als de interventies in de voorgaande paragraaf hanteert MTFC een multisysteembenadering. Dit programma kwam reeds aan bod in Slotboom et al. (2011), maar is na 2010 verder onderzocht. Het basisidee achter deze interventie is het bieden van een alternatief voor traditionele residentiële jeugdzorg, om zo het contact met delinquente leeftijdsgenoten te beperken. De theoretische basis van de interventie steunt sterk op de principes van de sociale leertheorie. De uitvoering rust op drie pijlers: ondersteuning van de verzorgers, het creëren van een bekrachtigende omgeving voor de jongere en het waarborgen van eenduidige, ondersteunende rollen voor alle betrokken professionals (Chamberlain, 2003). Rhoades et al. (2013) onderzochten of MTFC specifiek effectief is voor meisjes buiten de Amerikaanse context, door resultaten uit een Amerikaanse RCT te vergelijken met uitkomsten uit het Verenigd Koninkrijk. Hoewel het Britse onderzoeksdesign geen controlegroep bevatte, bieden de resultaten een indicatie voor de werkzaamheid bij deze specifieke doelgroep buiten de VS. In beide landen werd de interventie uitgevoerd binnen de pleegzorg, al verschilden de selectiecriteria. Waar de Amerikaanse meisjes ($N=81$) allen een justitiële achtergrond hadden en de ouderlijke macht was beëindigd, vertoonden de Britse meisjes ($N=58$) weliswaar probleemgedrag (waaronder delinquentie), maar waren zij veelal in pleegzorg terechtgekomen vanwege mishandeling of verwaarlozing. Bovendien behielden de Britse ouders hun ouderlijke rechten. Ondanks deze verschillen waren de uitkomsten vergelijkbaar: MTFC bleek effectief in het verminderen van delinquentie (met een gemiddeld tot groot effect), geweld, seksueel risicogedrag en zelfbeschadiging (alle drie met een klein effect). Enkel in de Amerikaanse context werd ook een significante afname in middelengebruik vastgesteld.

Smith et al. (2012) borduren voort op de gevestigde MTFC-aanpak door een op trauma aangepaste versie van deze interventie (MTFC+T) te onderzoeken. MTFC+T is een interventie voor chronisch delinquente meisjes en hun families, waarbij elementen uit

traumagerichte cognitieve gedragstherapie (TF-CBT) zijn toegevoegd aan het reguliere model. De individuele therapie is opgebouwd uit twee fasen: de eerste fase richt zich op emotieregulatie, coping en probleemoplossende vaardigheden. Fase twee is gebaseerd op TF-CBT en focust op traumagerelateerde copingvaardigheden, emotionele expressie en psycho-educatie gericht op gezonde seksualiteit en veiligheid. Daarnaast is er aandacht voor het probleemoplossend vermogen, het stellen van levensdoelen en de graduele blootstelling aan (en verwerking van) traumatische ervaringen. Naast deze onderdelen in de individuele therapie omvat de gezinscomponent onder andere gezinstherapie voor het biologische gezin en intensief contact met de pleegouders, bestaande uit dagelijks telefonisch overleg en wekelijkse supervisiebijeenkomsten.

De effectiviteit van MTFC+T werd onderzocht bij 30 meisjes die in het voorgaande jaar minstens één keer gearresteerd waren en bij wie de rechter een uithuisplaatsing had opgelegd binnen een civielrechtelijk kader. Zij werden willekeurig toegewezen aan de interventiegroep ($N=17$) of een TAU-conditie ($N=13$). De uitkomstmaten betroffen traumagerelateerde psychische symptomen en delinquentie (geoperationaliseerd als een combinatie van officiële arrestaties, zelfrapportage en rapportages van verzorgers). De resultaten wijzen uit dat MTFC+T leidde tot een significante afname in zowel traumasymptomen als delinquent gedrag. Een belangrijke nuance bij deze bevindingen is de specifieke context: de resultaten gelden voor een selecte groep meisjes met een ernstige delictgeschiedenis die tijdelijk in een gespecialiseerd pleeggezin verblijven.

Een tweede interventie binnen dit domein betreft een cognitief-gedragstherapeutisch programma voor adolescenten in de residentiële jeugdzorg, oorspronkelijk ontwikkeld door Le Blanc et al. (1998). Lanctôt et al. (2015) onderzochten de impact van dit programma op delinquent en verstorend gedrag bij meisjes, met specifieke aandacht voor de mediërende rol van depressieve klachten. De interventie beoogt antisociale overtuigingen en gedrag te verminderen via mechanismen als cognitieve herstructurering en het aanleren van nieuwe, prosociale vaardigheden. Het programma bestaat uit een combinatie van groeps- en individuele sessies. Tijdens de individuele sessies wordt gebruikgemaakt van middelen zoals evaluatieve analyse, zelfobservatie en een gedragscontract. De groeps sessies zijn gericht op het verbeteren van communicatieve vaardigheden, woederegulatie, stressmanagement en het probleemoplossend vermogen.

Hoewel het programma genderneutraal is ontwikkeld, werd de effectiviteit getoetst binnen een steekproef van 182 meisjes in de residentiële jeugdzorg. Middels een quasi-experimenteel design werden zij toegewezen aan een CBT-groep ($N=104$) of een controleconditie ($N=78$). De uitkomstmaten omvatten fysieke, verbale en indirecte agressie (zoals sociale uitsluiting), evenals middelengebruik, riskant seksueel gedrag en omgang met bendeleden. De resultaten laten zien dat de CGT-interventie leidde tot een bescheiden afname in verbale en indirecte agressie, evenals in de omgang met bendeleden. Een belangrijke bevinding is dat meisjes die bij opname hogere niveaus van depressieve klachten rapporteerden, ook meer fysieke en verbale agressie en middelengebruik vertoonden en meer contacten met bendeleden hadden. Hoewel de mate van depressie de effectiviteit van de CBT-interventie niet direct beïnvloedde, was dit wel het geval bij de controleconditie – daar hingen hogere depressieve klachten samen met een toename in fysieke agressie en middelengebruik. De auteurs suggereren dat de CBT-interventie mogelijk fungeert als een buffer door niet alleen

delinquent gedrag aan te pakken, maar ook de onderliggende depressieve klachten te reduceren, een effect dat in de TAU-groep uitblijft.

Voortbouwend op dezelfde dataset en steekproef als Lanctôt et al. (2015), onderzochten Van Vugt et al. (2016) de effectiviteit van hetzelfde CGT-programma specifiek onder meisjes met een voorgeschiedenis van seksueel misbruik. In deze studie lag de focus expliciet op agressiereductie en emotieregulatie, waarbij aanvullende uitkomstmaten werden geïncorporeerd zoals de intensiteit, expressie en beheersing van woede. De resultaten wijzen uit dat de effecten van het CGT-programma voor adolescente meisjes met een bevestigde voorgeschiedenis van seksueel misbruik vergelijkbaar met, of zelfs sterker waren dan voor meisjes zonder een dergelijke achtergrond. Op de korte termijn vertoonden de meisjes met een misbruikverleden die de interventie ontvingen een significante afname in trait-anger (iemand's neiging om boos te worden) en woede-expressie, zij het met een kleine effectgrootte. Op de lange termijn lieten zij bovendien een grotere afname zien in de neiging tot betrokkenheid bij seksueel contact in vergelijking met de overige groepen. Opmerkelijk is dat er, ondanks de verbeteringen in woederegulatie, geen significante effecten werden gevonden op feitelijke fysieke agressie of bendelidmaatschap, terwijl Lanctôt et al. (2015) dergelijke effecten wel vonden. Dit suggereert mogelijk dat meisjes met een misbruikverleden een dergelijke specifieke groep vormen, die behoefte hebben aan een meer gedifferentieerde vorm van interventie en behandeling.

De laatste interventie is *Start Now* (Stadler et al., 2024). Dit vaardigheidsprogramma is specifiek ontwikkeld voor adolescente meisjes met een oppositioneel-opstandige stoornis (ODD) of een normoverschrijdend-gedragsstoornis (CD). De primaire doelstelling van de interventie is het verminderen van de symptomen die bij deze stoornissen horen. Het programma is ontwikkeld op basis van de dialectische gedragstherapie (DBT) en combineert dialectiek met mindfulness om de emotieregulatie te vergroten. Daarnaast integreert *Start Now* elementen uit de cognitieve gedragstherapie (om het begrip van en de controle over gedrag en potentiële triggers te versterken) en *motivational interviewing*. Dit laatste draagt bij aan de behandelmotivatie en de bereidheid van de cliënt om aan de interventie deel te nemen. Ten slotte bevat het programma componenten van traumagerichte zorg, gebaseerd op het Trauma Affect Regulation model (Kersten et al., 2016).

Stadler et al. (2024) onderzochten de effectiviteit van dit programma bij 127 meisjes met een klinische diagnose (CD of ODD) die waren opgenomen in jeugdzorginstellingen in Nederland, Duitsland en Zwitserland. De uitkomstmaten omvatten ODD- en CD-symptomen (via zelfrapportage en observaties door sociaal werkers), evenals agressie, emotieregulatie en prikkelbaarheid. De resultaten wijzen uit dat er op de korte termijn geen significant verschil bestond tussen de interventiegroep en de controleconditie wat betreft de reductie van ODD- en CD-symptomen. Echter, bij de follow-up op de langere termijn vertoonde de *Start Now*-groep een significante verbetering in symptomen van ODD en CD vergeleken met de controlegroep, waarbij sprake was van een gemiddelde effectgrootte. Opmerkelijk is dat er op de korte termijn wel al een significante vermindering in agressie (gemiddelde effectgrootte) en prikkelbaarheid werd vastgesteld in de interventiegroep ten opzichte van TAU. De auteurs suggereren dat dit mogelijk te verklaren is door een toenemende beheersing van de vaardigheden door de adolescenten of door een toename in de competenties van de hulpverleners.

3.1.3 School context

De laatste context waarbinnen een aanzienlijk deel van de interventies is gesitueerd, is de schoolomgeving. Kenmerkend voor deze setting is het overwegend universele karakter, al bevatten sommige programma's selectieve elementen door in te spelen op reeds aanwezige antisociale problematiek bij een deel van de leerlingen binnen de school. Net als in de justitiële context vormt agressie een centraal domein, al ligt de nadruk op school vaker op relationele of sociale agressie in plaats van fysiek agressief gedrag.

Verschillende vormen van agressie (fysiek, relationeel, sociaal)

Een interventie met een sterke focus op dit relationele aspect is *Growing Interpersonal Relationships through Learning and Systemic Supports* (GIRLSS) (Splett et al., 2015). GIRLSS is een multisystemisch programma dat zich richt op zowel de individuele adolescent als de ouders of verzorgers. De interventie combineert twee theoretische mechanismen. Enerzijds stoelt het programma op de sociale informatieverwerkingstheorie (SIP; Crick & Dodge, 1994), die stelt dat relationele agressie (RA) voortkomt uit tekortkomingen in de verwerking van sociale signalen, zoals een vijandige attributiebias en de normatieve overtuiging dat RA acceptabel en veelvoorkomend is. Anderzijds baseert de interventie zich op de socialisatietheorie (Dodge, 2006), die suggereert dat kinderen deze overtuigingen aanleren via *social modeling* door hun ouders. Dit treedt op wanneer ouders zelf vergelijkbare overtuigingen koesteren en onvoldoende disciplineren wanneer hun kind relationeel agressief gedrag vertoont. GIRLSS integreert deze elementen door RA bij meisjes aan te pakken via een combinatie van cognitieve gedragstherapie voor de adolescent en een specifieke oudertraining.

De effectiviteit van GIRLSS werd getoetst middels een RCT onder 33 meisjes, die door docenten en schoolbegeleiders waren geselecteerd op basis van hun relationeel agressieve gedrag. Hiermee richt de interventie zich op een specifieke risicogroep binnen de schoolpopulatie en is het minder preventief van aard dan de meeste andere schoolinterventies. De uitkomstmaten omvatten relationele, fysieke en verbale agressie, gemeten via zelfrapportage en observaties door docenten en schoolbegeleiders. De resultaten wijzen uit dat enkel de rapportages van de schoolbegeleiders een significant verschil lieten zien ten gunste van de interventiegroep wat betreft de afname van RA. Een belangrijke methodologische kanttekening is het mogelijke kelder-effect bij de zelfrapportages. De scores waren bij de nulmeting reeds zeer laag, waardoor significante verbetering statistisch lastig aan te tonen was. Daarnaast waren de rapporterende schoolbegeleiders niet blind voor de condities, wat de kans op bias in de resultaten vergroot.

Kliwer et al. (2011) onderzochten middels een RCT de effectiviteit van een *expressive writing*-interventie voor leerlingen in stedelijke gebieden waar sprake was van veel blootstelling aan geweld. De interventie beoogt door middel van schrijfopdrachten emotieregulatieprocessen te faciliteren, om zo een positief effect te behalen op een breed scala aan psychologische en gedragsmatige uitkomsten, waaronder agressief gedrag. Het programma hanteert twee varianten: 1) het standaardprotocol, gericht op het schrijven over diepe gedachten en gevoelens omtrent meegemaakt geweld, en 2) het *enhanced* protocol, waarbij deze reflecties worden vormgegeven als verhalen, liedjes of poëzie. De steekproef van 258 leerlingen werd willekeurig verdeeld over de interventiegroepen ($N=188$) en een controlegroep ($N=70$), waarbij de laatste schreef over feitelijke, niet-emotionele onderwerpen. De uitkomstmaten omvatten fysieke

agressie (zelfrapportage), evenals agressief gedrag en emotionele labiliteit (docentrapportage). De resultaten wijzen uit dat het standaardprotocol op de korte termijn (twee maanden) leidde tot een significante daling in door docenten gerapporteerde agressie en labiliteit. Dit effect bleef bij de follow-up na zes maanden echter niet behouden. De enhanced versie had geen significant effect. Hoewel gender als controlevariabele werd meegenomen, werd er geen significant verschil in effectiviteit tussen jongens en meisjes vastgesteld. Een diepgaande subgroepanalyse ontbrak echter in deze studie. De auteurs suggereren dat de creatieve focus van het enhanced protocol mogelijk afleidde van het therapeutische kernelement: de directe confrontatie met en verwerking van eigen emoties.

Een derde interventie binnen de schoolse context is het ViSC-programma (Yanagida et al., 2019). Dit programma is gegrond op een sociaal-ecologisch ontwikkelingsperspectief en benadert de preventie van agressie (zowel dader- als slachtofferschap) als een integrale schooltaak. De interventie beslaat een volledig schooljaar en hanteert een gelaagde aanpak. Op de eerste laag worden docenten getraind om te fungeren als *change agents*, waarbij zij veranderprocessen op schoolniveau faciliteren. De tweede laag richt zich op klasniveau middels een curriculum dat leerlingen sociaal-emotionele vaardigheden aanleert, zoals emotieregulatie, verantwoordelijkheidsgevoel en effectief reageren op agressie (zowel vanuit de rol als slachtoffer als omstander). Op de individuele laag wordt een onderscheid gemaakt tussen reactieve agressie, gebaseerd op het frustratie-agressiemodel, en instrumentele agressie, gestoeld op de sociale cognitieve leertheorie. Terwijl woede een bepalende factor is bij reactieve agressie, zijn de achterliggende emoties bij instrumentele agressie vaak neutraal of positief. Docenten worden specifiek getraind om dit onderscheid te herkennen en om op basis daarvan gestructureerde gesprekken te voeren met zowel daders als slachtoffers.

Aan het onderzoek namen 26 scholen in Wenen deel, die willekeurig werden toegewezen aan een controleconditie ($N=655$) of een interventiegroep ($N=1.377$), wat resulteerde in een totale steekproef van 2042 leerlingen. De uitkomstmaten daderschap en slachtofferschap werden multidimensionaal geoperationaliseerd (pesten, fysieke en relationele agressie) via zelfrapportage. De resultaten tonen aan dat ViSC het slachtofferschap significant verminderde bij zowel jongens als meisjes. Voor daderschap van agressief gedrag werd daarentegen geen significant effect gevonden. Hoewel er sprake was van een daling (met name bij meisjes) bereikte deze niet de grens van statistische significantie.

Het *Early Adolescent Coping Power* (EACP) programma, voor agressieve adolescenten in een vroeg stadium, hanteert wederom een sociaal-ecologische, gelaagde methode die drie systemen tegelijkertijd adresseert (Bradshaw et al., 2025). Op het eerste niveau (jongerencomponent) staat de sociale-informatieverwerkingstheorie (SIP) centraal, vergelijkbaar met de insteek van GIRLSS en JJAM. Hierbij ligt de focus op het verbeteren van de interpretatie van sociale situaties en het (non-agressieve) probleemoplossend vermogen. Het tweede niveau (oudercomponent) beoogt ouderbetrokkenheid en effectieve disciplineren te versterken, beide risicofactoren voor agressie onder kinderen (Lochman & Wells, 2002). Ten slotte omvat het programma een docentencomponent, waarbij 'cheer teachers' de leerlingen actief ondersteunen in hun schoolervaringen en vaardigheidsontwikkeling.

De onderzoekspopulatie ($N=709$, waarvan 41,6% vrouw) werd geselecteerd middels een screening op proactieve en reactieve agressie. Enkel de hoogst scorende 25%

kwam in aanmerking voor deelname. De primaire uitkomstmaat was externaliserend gedrag (zoals hyperactiviteit en agressie), maar ook internaliserende problematiek, schoolgerelateerde problemen (zoals de houding ten opzichte van school en sensatiezoekend gedrag) en adaptieve vaardigheden werden geëvalueerd. De resultaten wijzen uit dat de EACP-groep na afloop van het programma significant lager scoorde op externaliserend gedrag dan de controleconditie. Opvallend was het gevonden sekse-interactie-effect met betrekking tot schoolgerelateerde problemen: de interventie bleek voor meisjes significant effectiever in het verbeteren van hun houding ten opzichte van leraren en het verminderen van sensatiezoekend gedrag dan voor jongens. Dit suggereert dat de integrale aanpak van EACP, met name de versterkte band tussen school en thuis, een specifieke meerwaarde biedt voor meisjes met externaliserende gedragsproblematiek.

De laatste interventie binnen het agressiedomein op school is Dating Matters (DM) (Estefan et al., 2021). Dit programma heeft een uitgesproken preventief karakter en beoogt geweld in tienerrelaties (11–14 jaar) te voorkomen, met als secundaire doelstellingen de reductie van delinquentie en gezondheidsgerelateerd risicogedrag. DM hanteert, vergelijkbaar met ViSC en EACP, een sociaal-ecologische benadering. Hierbij wordt niet ingezet op één enkel onderdeel, maar wordt een multicomponentenstrategie gebruikt om risicofactoren te verminderen en beschermende factoren te versterken over de verschillende niveaus van de sociale ecologie (het individu, de relaties, de gemeenschap en de bredere samenleving). Zo omvat het programma een curriculum voor leerlingen gericht op vaardigheden voor het ontwikkelen van gezonde relaties en een ouderprogramma ter bevordering van de communicatie over dit onderwerp, evenals trainingen voor docenten in het signaleren van risicofactoren en het implementeren van beleidsverandering. Daarnaast wordt de strategie ondersteund door een door leeftijdsgenoten geleide social-mediacampagne en worden er activiteiten op gemeenschapsniveau georganiseerd ter ondersteuning van duurzame beleidsontwikkeling.

In een grootschalige studie ($N=3.301$, waarvan 53% vrouw) in vier Amerikaanse steden werden deelnemers willekeurig toegewezen aan DM ($N=1.662$) of een controleconditie ($N=1.639$). De uitkomstmaten betroffen wapenbezit en een breed spectrum aan delinquent gedrag, waaronder vandalisme, diefstal, drugsverkoop en weglopen van huis. Uit de genderspecifieke analyses bleek dat DM significant effectiever was dan de controleconditie in het reduceren van wapenbezit, delinquentie en middelengebruik. Voor meisjes bleek de interventie op alle onderzochte uitkomstmaten effectiever dan de TAU-conditie, terwijl dit resultaat voor jongens (afhankelijk van het cohort) minder consistent was. Dit suggereert dat interventies zoals DM, die primair focussen op gezonde copingmechanismen en strategieën om veilige keuzes te maken in plaats van direct op delinquentie, niet alleen impact hebben op datinggeweld, maar ook op gerelateerde risicofactoren. Bovendien lijkt een integrale, gelaagde aanpak die verschillende ecologische niveaus bestrijkt, juist voor meisjes een effectieve methode voor gedragsverandering te zijn – wat strookt met de bevindingen van EACP. Opvallend is echter dat het ViSC-programma, dat een vergelijkbare sociaal-ecologische benadering hanteert, dit positieve effect op ouderschap niet wist aan te tonen.

Cognitieve overtuigingen (zelfbeeld en mentaliteit) en externaliserend gedrag

Het tweede domein waar verschillende interventies in de schoolcontext zich mee bezig houden is het veranderen van het zelfbeeld en de mentaliteit van leerlingen om ze minder kwetsbaar te maken voor risicofactoren en delinquent of antisociaal gedrag.

Deze interventies hebben een primair preventief karakter. Vaak ligt hierbij de focus op een gecombineerde aanpak van zowel internaliserende als externaliserende problematiek.

Een voorbeeld van een dergelijke benadering is de *Growth Mindset*-interventie (Schleider et al., 2020), die bestaat uit een eenmalige digitale sessie. Deze cognitief-gedragmatige interventie is erop gericht deelnemers de overtuiging aan te leren dat persoonlijke eigenschappen en vaardigheden ontwikkelbaar zijn door inspanning (een *growth mindset*), in tegenstelling tot het idee dat deze onveranderlijk vaststaan (een *fixed mindset*). Het programma baseert zich op onderzoek dat aantoonde dat de aan- of afwezigheid van een *growth mindset* bepalend is voor de wijze waarop een individu reageert op persoonlijke tegenslagen. Hierbij geldt een *fixed mindset* bij adolescenten als een voorspeller voor zowel verhoogde internaliserende als externaliserende problematiek. De interventie is opgebouwd uit vier modules waarin deze theorie wordt toegepast op persoonlijkheid, intelligentie en zelfregulatie. Elke module bevat psycho-educatie over de veranderlijke aard van het brein, adviezen van peer-mentoren, een schrijfopdracht en een interactieve kennistoets.

In een studie onder 222 meisjes op Amerikaanse high schools werd de effectiviteit van dit programma getoetst op internaliserende (depressie en angst) en externaliserende (antisociaal en delinquent gedrag) uitkomstmaten. De resultaten lieten zien dat meisjes in de interventiegroep een kleine, maar significante afname vertoonden in depressieve symptomen vergeleken met de controlegroep. Voor de externaliserende gedragsproblemen werd echter geen significant interventie-effect gevonden. Opvallend was dat meisjes in beide groepen gedurende het onderzoek een toename in externaliserend gedrag vertoonden. De auteurs suggereren dat dit mogelijk een gevolg is van het meetmoment. De nulmeting vond plaats bij de start van het schooljaar, wanneer er nog relatief weinig gelegenheid was voor bepaald externaliserend gedrag, zoals spijbelen.

The Growth Factory (TGF) (Verberg et al., 2022) is een vergelijkbare online interventie gericht op het stimuleren van een growth mindset, maar specifiek ontwikkeld voor jongeren met een (licht) verstandelijke beperking. De veranderingstheorie achter dit programma komt overeen met die van Schleider et al. (2020). Het programma bestaat uit zes wekelijkse sessies van 25 tot 45 minuten, die worden aangeboden als aanvulling op het reguliere onderwijs- en zorgprogramma. De onderzoekspopulatie ($N=119$, waarvan 42% vrouw) werd geworven via een Nederlandse woonzorgorganisatie en zes scholen voor speciaal onderwijs. Jongeren met acute instabiele mentale problematiek of extreme agressie werden van deelname uitgesloten. De primaire uitkomstmaten richtten zich op de mentale gezondheid, waarbij externaliserende problematiek werd geoperationaliseerd aan de hand van gedrag zoals impulsiviteit, driftbuien en vernieling. De resultaten wijzen uit dat TGF niet significant effectiever was dan de controleconditie in het direct reduceren van externaliserend gedrag. Er werd bovendien geen genereffect gevonden. Wel werd er een indirect effect van TGF op externaliserend gedrag vastgesteld via de mediator 'doorzettingsvermogen'. Omdat dit mediatie-effect niet specifiek per gender is getoetst, blijft onduidelijk of dit mechanisme ook voor meisjes geldt. Wat betreft de internaliserende problematiek bleek TGF echter significant effectiever in het reduceren van symptomen bij meisjes dan bij jongens. Wanneer de resultaten van beide growth mindset-interventies worden samengenomen, lijkt de impact op meisjes primair te liggen bij de verbetering van het internaliserende welzijn, terwijl een direct effect op externaliserend (delinquent) gedrag vooralsnog uitblijft.

De laatste interventie binnen dit domein is Positive Action (PA) (Guo et al., 2015; Lewis et al., 2013). Dit programma beoogt probleemgedrag – zoals geweld, middelengebruik en spijbelen – te reduceren en pro sociaal gedrag, waaronder schoolbetrokkenheid en academische prestaties, te stimuleren. PA is gebaseerd op de *self-esteem enhancement theory*, die stelt dat individuen streven naar een positieve zelfwaarde. Het programma richt zich op het versterken van het zelfconcept van leerlingen en het aanleren van positieve acties voor de mentale en fysieke gezondheid. Daarnaast worden vaardigheden aangeleerd op het gebied van verantwoordelijkheid, sociale interactie en (zelf)eerlijkheid. Door deze vaardigheden, gedachten en gevoelens integraal te stimuleren, stelt de theorie dat leerlingen vaker voor pro sociaal gedrag zullen kiezen.

De effectiviteit van PA is in deze review aan de hand van twee publicaties geanalyseerd. Guo et al. (2015) onderzochten een steekproef van 1246 leerlingen (52% vrouw) in de Verenigde Staten, met agressie en risicovol gedrag (zoals wapenbezit) als uitkomstmaten. De resultaten lieten zien dat PA het zelfvertrouwen van leerlingen vergrootte en 'school hassles' (ervaren slachtofferschap van uitsluiting of onheuse behandeling) verminderde. Er werd echter geen significant effect gevonden op agressie of gevaarlijk gedrag. Gender werd hierbij enkel als controlevariabele meegenomen, zonder dat er significante verschillen aan het licht kwamen. De studie van Lewis et al. (2013) onderzocht 1170 leerlingen (53% vrouw) in Chicago op uitkomstmaten als pestgedrag, gewelddadig gedrag en disciplinaire maatregelen. In tegenstelling tot de bevindingen van Guo et al., rapporteerden leerlingen in de PA-groep hier een significante afname in agressie-ondersteunende overtuigingen en gewelddadig gedrag. Specifiek voor meisjes bleek dat hun zelfgerapporteerde pestgedrag significant was afgenomen. Bij jongens werd eveneens een significante reductie in pestgedrag gevonden, maar opvallend genoeg enkel volgens ouderrapportages. De auteurs suggereren dat dit verschil voortkomt uit het feit dat jongens vaker openlijk pesten, waardoor dit voor de omgeving (ouders) zichtbaarder is dan het meer bedekte pestgedrag van meisjes. Gezien de uiteenlopende resultaten van deze twee studies blijft de eenduidige bewijslast voor de effectiviteit van Positive Action op delinquent gedrag beperkt.

Verslaving en delinquentie

Een derde domein dat, evenals in de justitiële context, binnen de schoolse setting wordt geadresseerd, is verslavingsproblematiek. De interventie *Guided Self-Change* (GSC) (Wagner et al., 2014) richt zich op het reduceren van zowel middelengebruik als agressief gedrag. GSC gaat ervan uit dat verslaving inherent samenhangt met delinquentie en agressie, waardoor interventie op het ene domein een positief neveneffect sorteert op het andere. De interventie combineert cognitieve gedragstherapie met het *brief motivational intervention model* om de intrinsieke motivatie te versterken en pro sociaal gedrag te bevorderen. Het programma steunt op drie pijlers: 1) de methodiek van *motivational interviewing*, 2) een cognitief-gedragstherapeutische aanpak voor het implementeren en behouden van gedragsverandering, en 3) een *harm-reduction* perspectief.

Voor de studie werden 514 leerlingen ($N=514$, waarvan 41% vrouw) geworven via schoolbijeenkomsten en willekeurig toegewezen aan de GSC-groep ($N=279$) of een controleconditie ($N=235$) die de reguliere preventielessen ontving. De primaire uitkomstmaat was het aantal dagen zonder agressie of middelengebruik, gemeten met de *Timeline Follow Back*-methode (TLFB), waarbij aan de hand van een kalender retrospectief gedrag wordt gerapporteerd. De resultaten wezen uit dat GSC niet

significant verschil van de controleconditie wat betreft de afname van agressief gedrag, zowel direct na de behandeling als tijdens de follow-up na drie en zes maanden. Hoewel middelengebruik direct na de behandeling significant was afgenomen in de GSC-groep, bleef dit effect op de lange termijn niet behouden. Aangezien sekse enkel als moderatorvariabele is getoetst en hierop geen significant effect werd gevonden, biedt deze studie beperkt specifiek inzicht in de effectiviteit voor meisjes.

De bevindingen uit bovenstaande 24 studies hebben we samengevat in tabel 3.3. We hebben op basis van de bevindingen, een onderscheid gemaakt in 1) effectieve interventies – interventies die gebaseerd zijn op studies met een gedegen onderzoeksdesign (RCT) en effectief gebleken, 2) veelbelovende interventies met studies waarbij sprake was van een minder strikt onderzoeksdesign maar met positieve effecten en 3) interventies die niet effectief bleken. De meeste studies in deze laatste groep hadden wel een RCT maar vonden geen effecten.

Tabel 3.3 Overzicht effectiviteitsniveau per interventie

Effectief (gebaseerd op RCT)	Veelbelovend	Niet effectief
Dating Matters (school en genderneutraal)	Teach, Reach, Inspire (justitie en genderspecifiek)	Girls Moving On (justitie en genderspecifiek)
EACP (school en genderneutraal)	ART (justitie en genderneutraal)	Date SMART (justitie en genderspecifiek)
JJAM (justitie en genderspecifiek)	MTFC (pleegzorg en genderneutraal)	Nieuwe Perspectieven (gezin en genderneutraal)
MTFC+T (pleegzorg en genderspecifiek)	GAP (gezin en genderspecifiek)	GIRLSS (school en genderspecifiek)
Start Now (jeugdzorg en genderspecifiek)	GOAL (justitie en genderspecifiek)	Expressive writing interventie (school en genderneutraal)
	CGT voor agressie (jeugdzorg en genderneutraal)	ViSC (school en genderneutraal)
		Growth mindset interventie (school en genderneutraal)
		The Growth Factory (school en genderneutraal)
		Positive Action (school en genderneutraal)
		Guided Self-Change (school en genderneutraal)
		MST (gezin en genderneutraal)

Tabel 3.4 Overzicht te activeren mechanismen, interventiemethode en achterliggende theorie

Interventie	Door interventie te activeren mechanisme	Achterliggende interventie methode en/of theorie
Justitiecontext		
JJAM ¹	Emotieregulatie, cognitieve herstructurering, probleemoplossend vermogen,	CGT, sociale informatieverwerkingstheorie
Date SMART	Emotieregulatie, relationele communicatie, agressiebeheersing	CGT
ART ²	Sociale vaardigheden, woederegulatie, moreel redeneervermogen	Sociale leertheorie
Teach, Reach, Inspire ²	Prosociaal gedrag stimuleren via beloningen	Behavioral reinforcement theorie
Girls Moving On	Relationele vaardigheden, self-efficacy	CGT, motivational interviewing
GOAL ²	Emotie-identificatie, copingvaardigheden, cognitieve herstructurering, probleemoplossend vermogen, goal-setting, relationele vaardigheden	CGT, sociale empowerment
Opvoedingscontext		
MST	Opvoedvaardigheden ouders, verbeteren gezinsfunctioneren	Sociaal-ecologische theorie
Nieuwe Perspectieven	Individueel maatwerk gericht op criminogene behoeften (o.a. cognitieve vervormingen, sociale vaardigheden en opvoedvaardigheden)	Sociaal-ecologische theorie
GAP ²	Self-advocacy vaardigheden, individueel maatwerk gericht op criminogene behoeften	Sociaal-ecologische theorie, empowermenttheorie
MTFC ²	Emotieregulatie, copingvaardigheden, probleemoplossend vermogen	Sociaal-ecologische theorie, sociale leertheorie
MTFC+T ¹	Emotieregulatie, (traumagerelateerde) copingvaardigheden, probleemoplossend vermogen, emotionele expressie, goal-setting	Sociaal-ecologische theorie, CGT
CGT voor agressie ²	Cognitieve vervorming, sociale vaardigheden, communicatieve vaardigheden, woederegulatie, stressmanagement, probleemoplossend vermogen, emotieregulatie	CGT
Start Now ¹	Emotieregulatie, gedragscontrole, inzicht gedrag	DBT, CGT, motivational interviewing
School context		
GIRLSS	Cognitieve herstructurering, opvoedvaardigheden ouders	Sociaal-ecologische theorie, socialisatietheorie, sociale informatieverwerkingstheorie

Interventie	Door interventie te activeren mechanisme	Achterliggende interventie methode en/of theorie
Expressive writing interventie	Emotieregulatie	Emotieregulatie model
ViSC	Verandervaardigheden en agressieherkenning docenten, sociaal-emotionele vaardigheden, emotieregulatie en verantwoordelijkheidsgevoel leerlingen	Sociaal-ecologische theorie
EACP ¹	Probleemoplossend vermogen, cognitieve herstructurering, ouderbetrokkenheid, effectieve disciplineren, verandervaardigheden docenten	Sociale informatieverwerkingstheorie, sociaal-ecologische theorie
Dating Matters ¹	Communicatievaardigheden ouders, relatievaardigheden jongeren, signaleringsvaardigheden docenten, beleidsontwikkeling	Sociaal-ecologische theorie
Growth mindset interventie	Growth mindset, weerbaarheid	CGT
The Growth Factory	Growth mindset, weerbaarheid	CGT
Positive Action	Versterken zelfwaarde, verantwoordelijkheidsvaardigheden, sociale vaardigheden, (zelf)eerlijkheid	Self-esteem enhancement theorie
Guided Self-Change	Vergroten intrinsieke motivatie, vaardigheden rondom (duurzame) gedragsverandering, goal-setting,	CGT, motivational interviewing

1. = effectief

2. = veelbelovend

3.2 Toepassing in de Nederlandse context

Van de 22 onderzochte interventies blijken er drie terug te vinden in de databank van het Nederlands Jeugd Instituut (NJI)¹⁸, Het gaat dan om ART, MST en *the Growth Factory*. Deze interventies zijn dus bruikbaar bevonden voor de Nederlandse situatie.

ART zoals onderzocht in onze systematische literatuurreview is uitgevoerd in de Verenigde Staten, is een genderneutrale interventies en is door ons beoordeeld als veelbelovend omdat een RCT ontbrak in deze studie. De Nederlandse versie van ART is in de NJI-databank opgenomen met de erkenning "effectief volgens goede aanwijzingen". In de handleiding van de Nederlandse ART wordt verwezen naar een meta-analyse van Smeets et al., (2014) waaruit blijkt dat ART agressie significant verminderd, zowel bij jongens als bij meisjes. Sekse is daarbij echter alleen als moderator-variabele gebruikt. Bovendien bevat de meta-analyse geen Nederlandse studies waarin iets gerapporteerd wordt over sekse. Desalniettemin kunnen we voorzichtig concluderen op basis van onze bevindingen, ondersteund met de meta-analyse van Smeets et al. (2014), dat de aanwijzingen voor meisjes, gebaseerd op

¹⁸ De databank Effectieve jeugdinterventies bevat beschrijvingen van programma's voor steun en hulp bij opgroeien en opvoeden. Deze interventies zijn door een onafhankelijke erkenningscommissie beoordeeld.

internationaal onderzoek, positief lijken. Nederlands onderzoek naar ART voor meisjes ontbreekt vooralsnog.

De genderneutrale intensieve gezinsbehandeling MST is in de NJI-databank opgenomen als effectief volgens goede aanwijzingen. Wij concluderen echter dat de bevindingen voor meisjes, zoals gevonden in de Nederlandse studie van Asscher et al. (2013) onvoldoende zijn om op basis van het onderzoek de interventie in te zetten voor meisjes. Bovendien vinden twee recente internationale meta-analyses ook geen steun voor de effectiviteit van MST, niet voor meisjes maar ook niet voor jongens (Galbraith & Huey Jr., 2024; Meulen et al, 2026). In Nederland heeft de Waag, een ambulante forensische zorginstelling, MST inmiddels vervangen door FAST (Forensische Ambulante Systeem Therapie). Op basis van eerste bevindingen wordt gesteld dat FAST voldoende sensitief is om het recidive-risico van jongens en meisjes vast te stellen (Hoogsteder & Sweers, 2 november 2021). Een effectstudie ontbreekt echter nog. Deze brede systeeminterventie sluit wel aan bij de bevindingen uit huidige review, waarbij interventies die ingezet worden in meerdere domeinen voor meisjes effectief lijken. Tot slot is FAST een genderneutrale interventie en mogelijk vergroot het toevoegen van genderspecifieke componenten, de effectiviteit voor meisjes. Zo is GAP bijvoorbeeld een genderspecifieke gezinsinterventie, die nog niet is uitgevoerd in Nederland, maar waarvan het wel interessant kan zijn om gebruik te maken bij de verdere ontwikkeling van FAST.

De laatste interventie die vertaald is naar de Nederlandse context is “the Growth Factory”. In de databank van het NJI is deze interventie opgenomen onder de naam “de Groeifabriek”, waar het de status “effectief volgens eerste aanwijzingen” heeft. Voor meisjes vinden we op basis van een RCT, uitgevoerd in Nederland echter geen vermindering in externaliserende problemen.

We hebben vervolgens enkele professionals uit het veld (forensische ambulante zorg, reclassering, JJI) bevraagd over hun ervaringen in het werken met meisjes en jongvolwassen vrouwen. Enkele opvallende bevindingen willen we hier vermelden¹⁹. Vooral de professionals die werkzaam zijn in de forensische zorg (zowel ambulant als gesloten) en waar gedragsinterventies geïndiceerd zijn, benoemen dat het niet per se noodzakelijk is om genderspecifieke interventies te ontwikkelen. De indruk is dat de bestaande interventies dusdanig op maat ingezet kunnen worden, en de problematiek voor een groot deel vergelijkbaar is, dat een genderspecifieke interventie niet nodig is. Professionals die minder met geïndiceerde gedragsinterventies werken, maar meer met bredere methodieken (denk bijvoorbeeld aan de reclassering) geven juist aan dat richtlijnen voor het werken met meisjes en jongvolwassen vrouwen ontbreken en dat er behoefte is aan dit soort richtlijnen. Deze eerste aanwijzingen geven aan dat het noodzakelijk is kennis over het werken met meisjes en jongvolwassen vrouwen te vergroten en dat het ook noodzakelijk is in Nederland meer effectonderzoek te doen naar interventies die ingezet worden voor meisjes en jongvolwassen vrouwen. Onze literatuurreview lijkt bovendien aan te geven dat juist in de gezins- en justitiële context genderspecifieke interventies effectief zijn en dat vraagt zeker meer aandacht in de Nederlandse context.

¹⁹ Een verdiepende kwalitatieve studie wordt uitgevoerd door Anne-Marie Slotboom en Blanche Gray van de Vrije Universiteit, maar we hebben enkele eerste indrukken toegevoegd aan de huidige studie.

3.3

Conclusie

De systematische zoektocht naar interventies voor antisociaal en delinquent gedrag bij meisjes en jongvolwassen vrouwen laat zien dat het aanbod beperkt is en dat slechts een klein deel daadwerkelijk effectief blijkt. Slechts één geïndiceerde justitiële interventie, twee geïndiceerde opvoedingsgerichte interventies en twee interventies in de schoolcontext (universeel en selectief) tonen effecten in studies met hoge methodologische kwaliteit. Een iets grotere groep interventies laat veelbelovende resultaten zien, maar is onderzocht met minder strikte designs. Wat opvalt is dat de effectieve en veelbelovende genderspecifieke interventies vooral ontwikkeld zijn binnen de context van justitie en het gezin, en aandacht besteden aan trauma, relationele context en emotieregulatie. Binnen de schoolcontext zijn juist genderneutrale interventies effectief, maar deze interventies zetten wel in op een bredere context dan school (naast leerlingen ook docenten, ouders en buurt) en blijken effectiever voor meisjes dan voor jongens in het verminderen van agressie.

Daarnaast blijkt dat slechts drie van de 22 besproken interventies momenteel zijn erkend in de NJI-interventiedatabank. Bovendien valt op dat van deze erkende interventies enkel ART binnen onze categorie "veelbelovend" valt voor de doelgroep delinquente meisjes en jongvolwassen vrouwen. De overige twee erkende interventies zijn in dit onderzoek als niet effectief beoordeeld voor deze specifieke uitkomstmaat, aangezien MST negatieve neveneffecten liet zien voor meisjes en The Growth Factory uitsluitend effectief bleek in het verminderen van internaliserende problematiek. Ook lijken onze eerste indrukken van gesprekken met professionals aan te geven dat er behoefte is aan meer kennis en scholing over effectieve interventies bij meisjes en jongvolwassen vrouwen en richtlijnen voor het werken met meisjes en jongvolwassen vrouwen.

Tegelijkertijd blijkt dat veel interventies met RCT-designs geen effect laten zien. Omdat een RCT betrouwbaar kan aantonen dat een interventie géén effect heeft en zo voorkomt dat ineffectieve interventies ten onrechte als werkzaam worden gezien, onderstreept dit het belang van het gebruik van RCT's. Tegelijkertijd betekent dit ook dat één effectstudie onvoldoende is en dat herhaald onderzoek naar dezelfde interventies nodig is om de werkzaamheid van een interventie betrouwbaar vast te stellen.

4 Slot

Ontwikkelingen in delictgedrag van meisjes lopen niet altijd gelijk met die in delictgedrag van jongens. Tevens zijn er naast overeenkomsten ook verschillen in risicofactoren voor het plegen van delicten tussen jongens en meisjes. Gezien de oververtegenwoordiging van jongens en jongvolwassen mannen in de criminaliteit, is het begrijpelijk dat onderzoek en interventies zich vooral op deze doelgroep richten. Dit brengt echter wel het risico met zich mee dat er in de aanpak van jeugdcriminaliteit te weinig rekening wordt gehouden met genderspecificiteit. Dit rapport richt zich dan ook op het bieden van kennis over ontwikkelingen in criminaliteit gepleegd door minderjarige en jongvolwassen vrouwen en op de vraag in hoeverre interventies effectief zijn in het voorkomen van (herhaling van) delinquentie bij deze groep in Nederland. In dit hoofdstuk worden allereerst de resultaten besproken van het onderzoek naar de ontwikkelingen in criminaliteit gepleegd door minderjarige en jongvolwassen vrouwen. Daarna worden de resultaten besproken van het onderzoek naar de beschikbaarheid en toepasbaarheid van effectieve interventies, gevolgd door een overzicht van beperkingen en aanbevelingen en een conclusie.

4.1 Ontwikkelingen

Ontwikkelingen in criminaliteit gepleegd door meisjes en jongvolwassen vrouwen lopen niet helemaal gelijk met die in criminaliteit gepleegd door jongens en jongvolwassen mannen. In deze paragraaf worden de belangrijkste bevindingen ten aanzien van onderzoeksvragen 1 tot en met 4 besproken.

4.1.1 *Het aantal minderjarigen en jongvolwassen vrouwen in de strafrechtketen is laag, in alle jaren*

Ten eerste is het belangrijk te benoemen dat de aard en omvang van criminaliteit gepleegd door meisjes en jongvolwassen vrouwen beschouwd kan worden aan de hand van meerdere bronnen. Het maakt hierbij veel uit welke bron gebruikt wordt. Zo gaf in de laatste meting van de Monitor Zelfgerapporteerde jeugddelinquentie in 2023 ongeveer 1 op de 8 meisjes (12-17 jaar) en 1 op de 10 jongvolwassen vrouwen (18-22 jaar) aan in dat jaar één of meerdere delicten te hebben gepleegd. Het gaat hierbij vaak wel om relatief lichte feiten. Minder dan een procent van de meisjes en jongvolwassen vrouwen werd in datzelfde jaar verdacht van een misdrijf en beduidend minder werden veroordeeld voor een misdrijf. In absolute aantallen waren in 2024 ruim 3.440 minderjarige en 3.050 jongvolwassen vrouwen verdachte van een strafbaar feit. In hetzelfde jaar werden 820 minderjarige en 2.050 jongvolwassen vrouwen schuldig bevonden door het OM of de rechter (respectievelijk 14% en 13% van alle schuldig bevonden in dat jaar). In vergelijking met mannen zijn veel minder vrouwen verdachte of worden schuldig bevonden, ongeacht het type delict. Het type delict waar vrouwen (zowel minderjarige als jongvolwassenen) relatief vaak van worden verdacht betreft vermogensdelicten (specifiek diefstal). Minderjarige vrouwen worden in de meest recente jaren relatief vaak schuldig bevonden aan een geweldsdelict en minder aan vermogensdelicten. Mogelijk komt deze afname in aan vermogensdelicten schuldig bevonden minderjarige vrouwen door het vaker toepassen van buitengerechtelijke afdoeningen en alternatieve afdoeningen zoals HALT.

4.1.2 Over de langere termijn een daling in verdachten en schuldig bevonden, op de korte termijn een toename in aantallen in de jongste groep

Op de langere termijn zijn grofweg twee ontwikkelingen te onderscheiden in de omvang van de geregistreerde criminaliteit gepleegd door minderjarige en jongvolwassen vrouwen. In overeenstemming met de ontwikkeling in de geregistreerde jeugdcriminaliteit in het algemeen, is er begin van deze eeuw tot halverwege of eind jaren '00 een stijging te zien in het aantal meisjes en jongvolwassen vrouwen dat veroordeeld is voor een misdrijf. Daarna is een daling zichtbaar, zowel in het aantal verdachte als veroordeelde meisjes en jongvolwassen vrouwen (2010-2024). Wanneer we ontwikkelingen in het aandeel meisjes en jongvolwassen vrouwen onder alle jeugdige veroordeelden beschouwen, dan valt op dat dit aandeel begin 20e eeuw tot ongeveer 2011-2013 steeg, om vervolgens te dalen. Het lijkt er dus op dat de stijging in jeugdcriminaliteit begin 20e eeuw nog meer betrekking had op meisjes dan op jongens, evenals de daling die erop volgde. Mogelijk heeft dit laatste te maken met de relatief sterke afname in veroordelingen voor lichte feiten in deze periode, vooral wat betreft vermogensmisdrijven. Meisjes worden immers relatief vaker dan jongens veroordeeld voor lichte feiten, zoals vermogensmisdrijven.

Op de korte termijn, tussen 2020-2024, is een stabilisatie zichtbaar in het aantal veroordeelde meisjes en jongvolwassen vrouwen, en zelfs een stijging bij de jongste groep van 12- t/m 15-jarigen. Deze heeft vooral te maken met een stijging in veroordelingen voor geweld en feiten die te maken hebben met lichte agressie, vernieling of openbare orde. Het is niet meteen duidelijk waar deze stijging aan ligt. Mogelijk is er sprake van een specifieke maatschappelijke trend onder een beperkte groep meisjes, aangezien het zowel in absolute als in relatieve zin om erg lage aantallen gaat. Een andere mogelijkheid is dat er, wellicht na geconstateerde stijgingen in het aantal jeugdige verdachten en veroordeelden voor ernstige geweldsfeiten (zie Beijers et al., 2023), extra aandacht is gekomen voor meisjes die betrokken zijn bij geweldsmisdrijven. Deze mogelijke extra aandacht kan vervolgens hebben geleid tot meer aanhoudingen en veroordelingen. Aanvullend onderzoek is nodig om hier duidelijkheid in te krijgen.

4.1.3 Afdoeningen: uiteenlopende trends, over de tijd minder vrijheidsstraffen voor meisjes

Samenhangend met het afnemende aantal veroordeelde meisjes en jongvolwassen vrouwen tussen eind jaren '00 en 2025, is ook het aantal door het Openbaar Ministerie (OM) of door de rechter (ZM: zittende magistratuur) opgelegde afdoeningen afgenomen in dezelfde periode. Wel zijn er verschillen tussen afdoeningen. Zo is vooral het aantal door het OM opgelegde werk- en leerstraffen gedaald. Bij meisjes gaat het om een daling al vanaf halverwege jaren '00, bij jongvolwassen vrouwen begint de daling pas in 2014. Ook het aantal door het OM opgelegde boetes is fors afgenomen bij jongvolwassen vrouwen. Wat betreft de ZM-afdoeningen valt op dat vrijheidsstraffen in 2024 nog maar zelden opgelegd worden aan veroordeelde meisjes, zeker in vergelijking met begin jaren '00. Dit is een relevant gegeven, want dit betekent dat de populatie gedetineerde minderjarige meisjes momenteel heel klein is. Dit kan het lastiger maken interventies te richten op deze groep en dit maakt het helemaal moeilijk de effectiviteit van dergelijke interventies in de Nederlandse context te onderzoeken. Voor effectstudies zijn namelijk groepen van enige omvang nodig, voordat men met enige zekerheid uitspraken kan doen over de effectiviteit van een interventie.

4.1.4 *Achtergrondkenmerken zoals angststoornissen en slachtofferschap van seksueel misbruik van belang*

Aan de hand van een beknopte literatuurstudie is ingegaan op de vraag welke achtergrondkenmerken meisjes hebben die betrokken zijn bij criminaliteit. Er is hierbij vooral gebruikgemaakt van een eerder onderzoek naar meisjescriminaliteit waar deze vraag uitgebreider onderzocht is (Beerthuizen et al., 2023). Het is bij deze vraag belangrijk om onderscheid te maken tussen de grotere groep meisjes die zelf aangeeft een delict te hebben gepleegd middels zelfrapportage en de kleinere groep meisjes die veroordeeld zijn voor het plegen van één of meerdere misdrijven. Zoals verwacht gaat het bij vrouwen die zelf delicten rapporteren overwegend over lichte feiten, zoals vermogensdelicten (winkeldiefstal) of agressiedelicten. Bij vrouwen in aanraking met politie of justitie gaat het om zwaardere feiten, maar wel binnen dezelfde type delicten. Beide groepen vertonen qua kenmerken en risicofactoren overeenkomsten met jongens, maar ook verschillen. Een aantal risicofactoren, vooral op individueel en gezinsniveau, heeft vooral betrekking op meisjes. Voorbeelden daarvan zijn angststoornissen en slachtofferschap van seksueel misbruik. Sommige van deze risicofactoren blijken ook nog eens sterker samen te hangen met delictgedrag dan risicofactoren die gedeeld worden met jongens. Verder kan de wijze waarop risicofactoren samenhangen met delictgedrag rechtstreeks zijn, maar ook via andere zogeheten mediërende factoren. Dit werkt niet altijd hetzelfde voor jongens en meisjes. Kortom, er zijn naast overeenkomsten ook verschillen in risicofactoren tussen jongens en meisjes en de wijze waarop ze samenhangen met delictgedrag. Dit kan dan ook een belangrijke reden zijn om bij het inzetten van interventies rekening te houden met verschillen tussen jongens en meisjes. Als deze interventies zich namelijk richten op specifieke risicofactoren of verklarende mechanismen, moeten dit wel factoren zijn die een belangrijke rol spelen in het verklaren van delictgedrag bij de specifieke doelgroep.

4.2 **Mogelijk effectieve interventies**

In het tweede deel van dit onderzoek is aan de hand van een systematische internationale literatuurstudie nagegaan welke interventies mogelijk effectief kunnen zijn bij het reduceren van criminaliteit door minderjarige en jongvolwassenen vrouwen. Daarbij is gekozen om de zoektocht naar werkzame interventies wat breder in te steken dan criminaliteit alleen, en ook te kijken naar interventies gericht op antisociaal gedrag bij minderjarige en jongvolwassenen vrouwen. Om er zeker van te zijn dat de interventies ook effectief zijn, is ervoor gekozen vooral studies te includeren waarin een gerandomiseerd experiment of een quasi-experiment is uitgevoerd. Wetenschappelijk gezien levert dit de sterkste evidentie op over effectiviteit.

Voorop staat dat er maar een beperkt aantal studies is waarin interventies zijn onderzocht middels een RCT of een quasi experiment. De gevonden studies betreffen hoofdzakelijk internationale (Amerikaanse en Britse) studies en een enkele Nederlandse. Desondanks werden 21 studies gevonden waarin de effectiviteit op deze manier is onderzocht. Daarnaast zijn drie studies geïncludeerd met een minder sterk onderzoeksdesign maar waarin de interventie wel goed werd onderbouwd en de deelnemers longitudinaal werden gevolgd. In totaal werden 22 interventies geëvalueerd.

De belangrijkste bevindingen uit deze literatuurstudie zijn de volgende.

Er is degelijk effectonderzoek met RCT of quasi-experimenteel onderzoek naar werking interventies bij meisjes en jongvolwassen vrouwen, maar slechts in beperkte mate

De zoektocht naar effectieve interventies ter vermindering van antisociaal en delinquent gedrag bij meisjes heeft uiteindelijk 22 interventies opgeleverd die voor het grootste deel onderzocht zijn met een RCT dan wel quasi-experimenteel design (geen random toewijzing van een controlegroep). We hebben op basis van de bevindingen, een onderscheid gemaakt in 1) effectieve interventies, gebaseerd op studies met een gedegen onderzoeksdesign (RCT), 2) veelbelovende interventies met studies waarbij sprake was van een minder strikt onderzoeksdesign maar met positieve effecten en 3) interventies die niet effectief bleken. De meeste studies in deze laatste groep hadden wel een RCT maar vonden geen effecten. We bespreken de gevonden resultaten voor de justitiële context (geïndiceerde interventies), de gezinscontext (geïndiceerde interventies) en de schoolcontext (universele en selectieve interventies).

Interventies in justitiële context: slechts één effectief en drie veelbelovend

Van de 22 interventies werden er zes uitgevoerd in een justitiële context. Van deze zes interventies bleek slechts één interventie effectief, gebaseerd op een RCT (JJAM). JJAM is een genderspecifieke interventie gericht op verminderen van met name relationele agressie middels het Coping Power Programma gebaseerd op cognitieve gedragstechnieken. Er was specifieke aandacht voor het leren herstellen van beschadigde relaties en mentale gezondheidsproblematiek. Drie interventies zijn beoordeeld als veelbelovend en specifiek gericht op het verminderen van recidive (Teach, Reach, Inspire; ART; GOAL). ART is een universele interventie met veel aandacht voor agressievermindering op basis van CGT en het aanleren van sociale vaardigheden. De interventie bleek veelbelovend, ook als er sprake was van trauma. De overige twee interventies zijn genderspecifiek met naast aandacht voor het aanleren van vaardigheden specifiek gericht op het de relationele context (gezin, vrienden, romantische relaties) ook aandacht voor misbruik verleden en de gevolgen daarvan (angst, onveiligheid). Voor alle drie de interventies was er sprake van recidive vermindering.

Interventies in de opvoedingscontext: twee effectief, drie veelbelovend vooral residentieel

Van alle interventies hadden er acht betrekking op de opvoedingscontext. Een deel van deze interventies vond plaats in het (pleeg)gezin, een deel in residentiele instellingen waar meisjes geplaatst werden vanwege ernstige problemen in de thuissituatie. Twee van de acht interventies zijn beoordeeld als effectief (MTFC+T en Start Now). Beiden zijn genderspecifieke interventies en betrekken de traumatische voorgeschiedenis in de interventie. MTFC+T wordt uitgevoerd in een hele specifieke context (pleeggezin) en is gericht op vermindering van delinquentie middels CGT. Start Now wordt uitgevoerd in de residentiele jeugdzorg en is gericht op vermindering van ODD- en CD-symptomen middels dialectische gedragstherapie (DGT). DGT is vooral gericht op jongeren die worstelen met heftige emoties en deels weer gebaseerd op CGT (MacPherson et al., 2013). Vervolgens zijn drie van deze acht interventies beoordeeld als veelbelovend (MTFC, GAP en CGT). CGT is een genderneutrale cognitieve gedragstherapie, uitgevoerd in een residentiele instelling en gericht op het verminderen van agressie. Ondanks de genderneutrale benadering leken juist meisjes

met depressieve klachten ook te profiteren van deze interventie. MTFC en GAP zijn beiden gericht op het verminderen van delinquentie, maar vanuit verschillende perspectieven. MTFC is een genderneutrale interventie die vooral gebruikmaakt van sociaal leren en ingezet wordt in de pleegzorg. Deze interventie was in de VS effectief gebleken voor meisjes (Hipwell & Loeber, 2006) en nu ook onderzocht in de Britse context, weliswaar zonder controlegroep maar de effecten wezen in dezelfde richting. GAP tot slot is een genderspecifieke interventie, uitgevoerd in de gezinscontext, maar met aandacht voor de bredere sociale omgeving en sterk gericht op verandering in gedrag door relaties te herstellen en aandacht te hebben voor positieve factoren.

Binnen de schoolcontext: twee interventies effectief

Binnen de context van school werden negen studies gevonden (vrijwel allemaal met een RCT) en gericht op het verminderen van verschillende vormen van agressie (fysiek, emotioneel, sociaal) en externaliserend gedrag. Van de negen interventies, uitgevoerd binnen de schoolcontext zijn er slechts twee effectief, waarvan één specifiek dating geweld betrof (*Dating Matters*) en de andere externaliserend gedrag in bredere zin (*Early Adolescent Coping Power programma* (EACP)). De eerste betreft een universele interventie, de andere (EACP) is selectief ingezet bij jongeren met verhoogde reactieve en proactieve agressie. Beide interventies zijn genderneutraal ontwikkeld, maar hebben wel een geïntegreerde, gelaagde aanpak, op verschillende niveaus (individueel, relaties, de gemeenschap) om risicofactoren te verminderen en beschermende factoren te versterken. Opvallend is dat beide interventies effectiever zijn voor meisjes dan voor jongens.

Op basis van bovenstaande bevindingen concluderen we dat vijf interventies als effectief kunnen worden aangemerkt en zes als veelbelovend, terwijl twaalf interventies, veelal onderzocht met een RCT, geen effect lieten zien. Ongeveer de helft van de effectieve en veelbelovende interventies hebben een genderspecifiek focus. Deze zijn vooral terug te vinden in de justitiële en gezinscontext en zijn veelal geïndiceerd.

Interventies met sociaal-ecologische benadering (meerdere contexten) gunstiger dan wanneer gericht op één context

Een opvallend patroon binnen dit geheel is dat de meeste preventieve, universele schoolinterventies niet effectief blijken te zijn, met name wanneer zij primair gericht zijn op de reductie van agressief gedrag. Dit sluit aan bij de bevindingen uit het kwaliteitskader van Hendriks en Stams (2024), echter de nadruk lag hierbij niet specifiek op meisjes. Zij concluderen in ieder geval dat agressie-interventies niet geschikt lijken als universele en selectieve preventie van agressie en delinquentie. Interventies met een sociaal-ecologische benadering – zowel binnen de schoolcontext als in de gezinscontext – laten over het algemeen gunstigere resultaten zien. Deze benadering houdt expliciet rekening met de verschillende omgevingen die het gedrag van jongeren beïnvloeden, zoals gezin, school, leeftijdsgenoten en bredere sociale netwerken. Interessant is dat uit meerdere studies blijkt dat meisjes relatief meer profiteren van dergelijke contextgerichte interventies dan jongens. Dit sluit aan bij eerdere bevindingen (o.a. Kerig & Schindler, 2013) dat met name relationele, en emotionele problemen sterk naar voren komen bij meisjes en als interventies zich daarop richten deze beter aansluiten bij hun behoeften en dus ook effectiever zijn.

Effectieve interventies bevatten vrijwel allen een cognitieve-gedragscomponent

Wanneer wordt ingezoomd op de inhoud van de interventies, valt op dat cognitief-gedragstherapeutische (CGT) elementen vrijwel overal aanwezig zijn – zowel in effectieve als niet-effectieve interventies. Dit onderstreept dat cognitieve gedragstherapie op zichzelf onvoldoende is om delinquent en antisociaal gedrag duurzaam te veranderen. Interventies blijken vooral succesvol wanneer zij CGT combineren met gerichte vaardigheidstraining, bijvoorbeeld op het gebied van emotieregulatie, conflicthantering, probleemoplossend vermogen en het herstellen van relaties. De nadruk ligt daarmee niet alleen op het veranderen van overtuigingen, maar ook op het versterken van concrete gedragscompetenties. Vrijwel alle interventies proberen dergelijke vaardigheden aan te leren, maar veel programma's blijven sterk georiënteerd op het individu: de persoon moet haar 'tekortkomingen' verbeteren, terwijl minder aandacht is voor structurele of relationele factoren.

Gebrek aan effectiviteit hangt samen met onduidelijk doel / gebrek aan focus

Een belangrijke verklaring voor de ineffectiviteit van sommige interventies lijkt te liggen in een gebrek aan focus. Interventies die onduidelijk omschrijven welk onderdeel van delinquent gedrag ze willen veranderen of een diffuse 'theory of change' hanteren, blijken minder succesvol. Effectieve interventies onderscheiden zich juist door een duidelijke afbakening van doelen en een beperkte, goed onderbouwde theoretische kern. Tegelijkertijd laten de bevindingen zien dat interventies die rekening houden met traumatische voorgeschiedenis of internaliserende problematiek, veelvoorkomend bij meisjes die in aanraking komen met jeugdzorg en justitie, juist wél vaak tot betere uitkomsten leiden. We kunnen voorzichtig concluderen dat hoe specifieker de focus, en hoe beter afgestemd op genderspecifieke factoren, hoe groter de kans op effectiviteit. Echter daar moet bij vermeld worden dat het maken van een goed risicoprofiel voordat de interventie wordt ingezet van belang is. Meisjes zonder de genderspecifieke risicofactoren zijn niet gebaat bij een interventie die daar juist sterk op inzet. Dat laat tegelijkertijd ook zien, dat net als bij jongens, meisjes geen homogene groep zijn en het van belang is om de achterliggende problematiek van de persoon goed te kennen.

Context waar interventie wordt uitgevoerd, strafrechtelijk of meer pedagogisch, is van belang

De context waarin interventies worden toegepast speelt eveneens een belangrijke rol. In Europa, en met name in Nederland, is sprake van een sterker sociaal vangnet dan in de Verenigde Staten, gecombineerd met andere juridische tradities binnen het jeugdstrafrecht (o.a. Rap, 2013). Waar de VS sterk gericht is op interventies ingezet in een strafrechtelijk kader, kent Nederland een meer pedagogische en zorggerichte benadering met meer 'welfare'-elementen, zoals mediation, herstelgericht werken en family group conferences (Dünkel, 2022). Jeugdzorg Nederland speelt bovendien een centrale rol in de ondersteuning van jongeren met complexe problematiek, waardoor met name meisjes mogelijk minder snel in het strafrecht terechtkomen. Deze contextuele verschillen roepen de vraag op in hoeverre interventies die in de VS ontwikkeld en getest zijn, vergelijkbare resultaten kunnen opleveren in de Nederlandse praktijk.

Kerig en Schindler (2013) benadrukken daarom het belang van degelijk onderzoek dat expliciet aandacht heeft voor genderspecifieke factoren. Alleen wanneer interventies

worden onderzocht binnen de context waarin ze daadwerkelijk worden toegepast, en met oog voor de unieke ontwikkelingspaden en kwetsbaarheden van meisjes, kan worden vastgesteld of zij in staat zijn hardnekkig probleemgedrag en delinquentie daadwerkelijk te verminderen. De huidige wetenschappelijke kennis laat zien dat onderzoek een noodzakelijke voorwaarde is om interventies effectief, passend en rechtvaardig te maken voor deze doelgroep.

4.3 Beperkingen en suggesties voor vervolg(onderzoek)

In hoofdstuk 2 is een overzicht gegeven van ontwikkelingen in criminaliteit gepleegd door minderjarige en jongvolwassen vrouwen, vooral aan de hand van registerdata. In het rapport van Beerthuizen en collega's (2023) wordt duidelijk dat meisjes, rekening houdend met hun zelfgerapporteerde delictgedrag, ook een lagere kans hebben dan jongens om verdacht te worden van een misdrijf. Veel criminaliteit gepleegd door minderjarige en jongvolwassen vrouwen lijkt dus buiten bereik van de strafrechtketen te blijven, al gaat het hierbij vaak om relatief lichte delicten, soms zo licht dat vervolging niet vanzelfsprekend is. Desalniettemin is het een beperking dat dit onderzoek maar beknopt is ingegaan op dit deel van de criminaliteit. De reden om in dit rapport enkel dieper in te gaan op ontwikkelingen in de geregistreerde criminaliteit, en dan vooral op schuldig bevonden minderjarige en jongvolwassen vrouwen, is tweeledig. Ten eerste gaat het hierbij om criminaliteit die ernstig genoeg is bevonden om vervolging in te stellen en waarbij in het geval van een veroordeling vast is komen te staan dat er sprake is van een misdrijf. Ontwikkelingen in de aard en omvang van de geregistreerde criminaliteit zijn dus zeer relevant voor de groep meisjes en jongvolwassen vrouwen waar echt iets mee aan de hand is en waarbij interventies ter sprake komen. Door het beschrijven van deze ontwikkelingen, wordt ook meer duidelijk over de meest kwetsbare doelgroep waar interventies op gericht kunnen worden. Ten tweede is het voorsnog niet mogelijk om recente ontwikkelingen in zelfgerapporteerde jeugddelinquentie te beschrijven, aangezien de methodiek van de Monitor Zelfgerapporteerde Jeugddelinquentie per 2023 veranderd is, wat geleid heeft tot een trendbreuk en waardoor er momenteel enkel resultaten zijn over 2023 (Tollenaar et al., 2024). In vervolgonderzoek zouden ontwikkelingen in de geregistreerde en zelfgerapporteerde criminaliteit met elkaar vergeleken kunnen worden, zodra de resultaten van opvolgende metingen bekend zijn.

In hoofdstuk 3 is een systematische literatuurreview uitgevoerd naar beschikbaarheid en effectiviteit van interventies ter voorkoming van (verder) delinquent gedrag bij meisjes en jongvolwassen vrouwen. Het grootste deel van de gevonden interventies is niet uitgevoerd en niet onderzocht in de Nederlandse context. Ook lijken onze eerste indrukken van gesprekken met professionals aan te geven dat er behoefte is aan meer kennis en scholing over effectieve interventies bij meisjes en richtlijnen voor het werken met meisjes. Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op de Nederlandse uitvoeringspraktijk en de noodzaak om richtlijnen te ontwikkelen voor het werken met meisjes.

4.4 Conclusie

Minderjarige en jongvolwassen vrouwen worden veel minder vaak verdacht van een misdrijf en schuldig bevonden aan een misdrijf dan minderjarige en jongvolwassen mannen. Het aantal schuldig bevonden minderjarige en jongvolwassen vrouwen is

gedaald in de periode 2010 tot en met 2024, een sterkere daling dan bij minderjarige en jongvolwassen mannen. Dit kan te maken hebben met de spectaculaire afname in veroordelingen voor vermogensmisdrijven, waar vrouwen in eerdere jaren relatief veel voor veroordeeld werden. Deze afname zou deels kunnen samenhangen met een toename in buitengerechtelijke afdoeningen en alternatieve afdoeningen voor dit soort delicten. Op de kortere termijn, tussen 2020 en 2025, is wel een stijging zichtbaar onder 12- t/m 15-jarigen, welke vooral te maken heeft met een stijging in veroordelingen voor agressiedelicten zoals mishandeling en openlijke geweldpleging. Dit kan duiden op een maatschappelijke trend binnen een beperkte groep meisjes, maar het kan ook te maken hebben met een toegenomen aandacht voor deze problematiek in de strafrechtketen. Aanvullend onderzoek is nodig om dit te duiden. Verder is opvallend is dat vrijheidsstraffen in 2024 nog maar zelden opgelegd worden aan minderjarige vrouwen, zeker in vergelijking met begin jaren '00. Met dit gegeven kan rekening worden gehouden bij het ontwikkelen en toepassen van effectieve interventies voor meisjes en jongvolwassen vrouwen, bijvoorbeeld door ze vooral te richten op een ambulante setting en minder op een intramurale justitiële setting. Ook laten de afnemende aantallen binnen het strafrecht in combinatie met de eerder aangetoonde blinde vlek voor meisjes (Beerhuizen et al., 2023), zien dat aandacht voor meisjes en vrouwen die antisociaal en delinquent gedrag vertonen misschien en vooral ook meer in de preventieve sfeer gezocht moet worden. Ook binnen de context van (gesloten) jeugdzorg, waar de aantallen meisjes met probleemgedrag aanzienlijk groter zijn dan binnen een Justitiële Jeugdinrichting (JJI) is aandacht voor effectieve interventies voor meisjes van belang.

De systematische zoektocht naar interventies voor antisociaal en delinquent gedrag bij meisjes laat zien dat het aanbod beperkt is en dat slechts een klein deel daadwerkelijk effectief blijkt. Slechts één geïndiceerde justitiële interventie, twee geïndiceerde opvoedingsgerichte interventies en twee interventies in de schoolcontext (universeel en selectief) tonen effecten in studies met hoge methodologische kwaliteit. Een iets grotere groep interventies laat veelbelovende resultaten zien, maar is onderzocht met minder strikte designs. Wat opvalt is dat de effectieve en veelbelovende genderspecifieke interventies vooral ontwikkeld zijn binnen de context van justitie en het gezin, en aandacht besteden aan trauma, relationele context en emotieregulatie. Binnen de schoolcontext zijn juist genderneutrale interventies effectief, maar deze interventies zetten wel in op een bredere context dan school (naast leerlingen ook docenten, ouders en buurt) en blijken effectiever voor meisjes dan voor jongens in het verminderen van agressie. Daarnaast is het opvallend dat slechts drie van de 22 interventies momenteel zijn erkend in de Databank Effectieve jeugdinventies van het Nederlands Jeugdinstituut. Bovendien valt op dat van deze erkende interventies enkel ART binnen onze categorie "veelbelovend" valt voor de doelgroep delinquente meisjes. De overige twee erkende interventies zijn in dit onderzoek als niet effectief beoordeeld voor deze specifieke uitkomstmaat, aangezien MST negatieve neveneffecten liet zien voor meisjes en The Growth Factory uitsluitend effectief bleek in het verminderen van internaliserende problematiek. Tot slot lijken onze eerste indrukken van gesprekken met professionals aan te geven dat er behoefte is aan meer kennis en scholing over effectieve interventies bij meisjes en vooral ook richtlijnen voor het werken met meisjes.

Alles overziend kunnen we concluderen dat er 1) internationaal een beperkt aantal interventies onderzocht is bij minderjarige en meerderjarige vrouwen, waarvan weer een beperkt aantal effectief is gebleken, 2) niet effectieve interventies vaak focus missen en theoretisch onduidelijk zijn beschreven, 3) de effectieve interventies vrijwel

allemaal een cognitieve gedragscomponent hanteren, 4) voor minderjarige en jongvolwassen vrouwen naast de cognitieve gedragscomponent een sociaal-ecologisch perspectief in de interventie belangrijk is, 5) genderspecifieke (elementen van) interventies een belangrijke toevoeging zijn en tot slot 6) goed effect onderzoek naar preventieve interventies (zoals binnen de schoolcontext), juist voor meisjes die pas (te) laat in beeld komen van politie en justitie met complexe problematiek, heel belangrijk is.

Summary

Crime amongst juvenile and young adult females

Trends and interventions

Introduction

The topic of youth crime is regularly discussed in public debate, but often in relation to offenses committed by boys and men. Less attention is paid to developments in crime committed by minor and young adult women. There is also relatively little focus on minor and young adult women in the approach to youth crime through interventions. This study aims, on the one hand, to provide more insight into developments in crime committed by minor and young adult women, and on the other hand, to identify which behavioral interventions are effective in addressing this. This is done on the basis of the following research questions.

- 1 What are the trends in the nature and scale of recorded crime among minor and young adult women in the Netherlands from 2000 through 2024?
- 2 What are the background characteristics of minor and young adult women who have been found guilty of an offense or report having committed a crime through self-reporting?
- 3 To what extent do trends in the scale of crime committed by minor and young adult women differ between municipalities of offense in the Netherlands from 2000 through 2024?
- 4 What are the developments in the disposition of criminal cases against minor and young adult women who have been found guilty of an offense from 2000 through 2024?
- 5
 - a. Which behavioral interventions (or their components), aimed at the characteristics/risk and protective factors of (potentially) delinquent minor and young adult women, are available according to international literature and effective in preventing criminal behavior within this target group?
 - b. To what extent are such behavioral interventions (or their components) applicable in the Dutch context?

Minor and young adult women are defined as: female residents of the Netherlands aged 12 through 27 or aged 12 through 22.²⁰ For readability, the report also refers to girls and young adult women, by which we mean minor and young adult women.

²⁰ This study concerns crime and responses to it among minor and young adult women. Juvenile criminal law and adolescent criminal law cover the age group 12 to 23 years. From a policy perspective, the Prevention with Authority program (Preventie met Gezag) also focuses on persons up to the age of 28. For developments in persons found guilty, data are provided for the age group 12 to 28. Data based on self-reporting, suspects, and the deployment of interventions concern the age group 12 to 23.

Methods

The research questions were answered using various methods. For research questions 1 through 4, we primarily used data from the Research and Policy Database of Judicial Documentation (OBJD) on minor and young adult women found guilty, and CBS (Statistics Netherlands) data on numbers of suspects, supplemented with a limited literature review. For research questions 5a and 5b, we conducted a systematic literature review of internationally published, effective interventions for minor and young adult women. To illustrate, we added several impressions provided by professionals regarding practice in the Netherlands for minor and young adult women who have come into contact with the justice system and have been assigned treatment.

Results and discussion

In this summary, we discuss several notable findings from the sub-study on developments in crime committed by minor and young adult women and from the sub-study on effective interventions regarding antisocial and delinquent behavior among minor and young adult women.

The number of minor and young adult women in the criminal justice chain is low

The nature and scale of crime committed by minor and young adult women can be assessed through self-report, suspicion, or conviction. The source used makes a considerable difference. For example, in the latest measurement of the Self-Reported Youth Delinquency Monitor (MZJ) in 2023, about 1 in 8 minor females (12–17 years) and 1 in 10 young adult females (18–22 years) indicated they had committed one or more offenses that year. A substantial portion of these self-reporters do not come into contact with the police for this, partly because these often concern relatively minor offenses that do not lead to prosecution or are not detected. Less than one percent of minor and young adult women were suspected of a crime in that same year, and significantly fewer were convicted of a crime. Compared to (minor and young adult) men, far fewer (minor and young adult) women are suspects or are found guilty, regardless of the type of offense. The type of offense for which women are relatively often suspected concerns property offenses. In the most recent years, female minors are relatively often found guilty of a violent offense and less frequently of property offenses. This decline in convictions for property offenses may be due to more frequent application of out-of-court settlements and alternative dispositions.

Over the longer term a decrease in numbers suspected and found guilty; in the short term an increase in the youngest group

Over the longer term (2000–2024), two broad trends can be distinguished in the scale of recorded crime committed by minor and young adult women. In line with developments in recorded youth crime in general, there is an increase from the early 2000s to the mid- or late 2000s in the number of minor and young adult women convicted of a crime. Thereafter, a decline is visible, both in the number of suspects and in the number of convicts (2010–2024).

In the short term, between 2020–2024, the number of convicted minor and young adult women has stabilized, and there is even an increase among the youngest group

of 12–15 year olds. This is mainly related to a rise in convictions for violence and offenses related to minor aggression, vandalism, or public order. It is not immediately clear what is causing this increase. It may reflect a specific societal trend among a small group of female minors, since the numbers are very low in both absolute and relative terms. Another possibility is that, perhaps following observed increases in the number of juvenile suspects and convicts for serious violent offenses, additional attention was paid to female minors involved in violent crimes. This potential extra attention may, in turn, have led to more arrests and convictions. More research is needed to clarify this.

Dispositions: divergent trends; fewer custodial sentences over time for female minors

Consistent with the decreasing number of minor and young adult women found guilty between the late 2000s and 2025, the number of dispositions offered by the Public Prosecution Service (OM) or imposed by the court (ZM) also declined over the same period. However, there are differences between types of dispositions. For instance, the number of learning and work sanctions (e.g., community service) imposed by the OM has decreased in particular. With respect to ZM dispositions, it is notable that custodial sentences were rarely imposed on convicted female minors in 2024, especially compared to the early 2000s. As a result, the population of detained female minors is currently very small, which may make it more difficult to target interventions at this group and to assess their effectiveness.

Background characteristics such as anxiety disorders and victimization of sexual abuse matter

Scientific literature shows that a number of background characteristics or risk factors for committing crimes—mainly at the individual and family level—are especially relevant for female minors and not or less so for male minors. Examples include anxiety disorders and victimization of sexual abuse. Some of these risk factors also appear to be more strongly associated with offending behavior than risk factors that are shared with boys. In short, alongside similarities there are differences in risk factors between boys and girls, and in how these factors are associated with offending behavior. This can be an important reason to account for these differences when deploying interventions. If interventions target specific risk factors or explanatory mechanisms, these must be factors that play an important role in explaining offending behavior within the specific target group.

Potentially effective interventions

Based on a systematic literature review, an overview is given of the interventions available to prevent criminal behavior among minor and young adult women aged 12 to 23, and what is known about the effectiveness of these interventions. In addition, the extent to which these interventions are applicable in the Dutch context is examined.

Solid effect research exists using experimental (RCT) or quasi-experimental designs on the effectiveness of interventions for minor and young adult women, but only to a limited extent

Interventions are classified based on three contexts: justice, family, and school. They are also subdivided into three categories of effectiveness: effective (studied using RCT

and found effective), promising (studied without RCT but with positive results), and not effective (no demonstrable effect). For a positive assessment of effectiveness in this study, the interventions had to have achieved a significant reduction in delinquency or a form of antisocial behavior among minor or young adult women. Half of the 22 selected interventions were classified as not effective (N=11). Notably, several of these interventions had an unclear focus and were poorly specified. The review further shows that the supply is limited and that only a small proportion turns out to be truly effective. Only one indicated justice intervention, two indicated parenting interventions, and two interventions in the school context (universal and selective) show effects in studies with high methodological quality. A somewhat larger group of interventions shows promising results but has been studied with less rigorous designs. A comparison with Dutch recognized interventions shows that only three of the 22 interventions are currently recognized in the Dutch NJI intervention database. Moreover, among these recognized interventions, only Aggression Replacement Training (ART) falls within our “promising” category for the target group of delinquent minor and young adult women. Finally, our initial impressions from conversations with professionals suggest a need for more knowledge and training on effective interventions for minor and young adult women and for guidelines on working with this target group.

Context matters: justice setting versus more pedagogical settings

The systematic literature review of interventions for antisocial and delinquent behavior among minor and young adult women shows that the supply is limited. What stands out is that the effective and promising gender-specific interventions were mainly developed within the contexts of justice and family, and they address trauma, relational context, and emotion regulation. Within the school context, gender-neutral interventions are effective, but these interventions target a broader social network than the school alone (in addition to students, teachers, parents, and the neighborhood are also involved) and are more effective for girls than for boys in reducing aggression. Notably, for girls in particular, the relationship with teachers improved and there were fewer violent romantic relationships.

Conclusion

Minor and young adult women are much less often suspected of a crime and found guilty of a crime than minor and young adult men. The number of minor and young adult women found guilty declined in the period 2010 through 2024, a stronger decrease than among minor and young adult men. In the shorter term, between 2020 and 2025, an increase is visible among 12–15-year-olds, mainly related to an increase in the number of minor and young adult women found guilty of aggression-related offenses such as assault and public violence. Additional research is needed to determine whether these developments mainly indicate a societal trend or are more related to changes in detection and prosecution. Furthermore, it is notable that custodial sentences were rarely imposed on female minors in 2024, especially compared to the early 2000s. This should be taken into account when developing and applying effective interventions for minor and young adult women, for example by focusing primarily on an outpatient setting and less on an intramural justice setting. In addition, the declining numbers within criminal justice, combined with a blind spot for women, suggest that attention to minor and young adult women who exhibit antisocial and delinquent behavior may need to be sought particularly in the preventive sphere.

Attention to effective interventions for this group is also important within the context of (secure) youth care, where the numbers of minor females with problematic behavior are significantly higher than within a Juvenile Justice Institution (JJI).

The systematic search for interventions for antisocial and delinquent behavior among minor and young adult women shows that the supply is limited and that only a small proportion is truly effective. These include both gender-neutral and gender-specific interventions. In the gender-specific effective and promising interventions aimed at reducing antisocial and delinquent behavior, underlying causes that are often found among minor and young adult women—such as trauma, problems in social relationships, and emotion regulation—are addressed. This suggests that, in addition to the deployment of gender-neutral interventions, as is currently the case in the Netherlands, deploying gender-specific interventions is important.

All things considered, we can conclude that: (1) internationally, a limited number of interventions have been studied among minor and adult women, of which in turn a limited number have proven effective; (2) ineffective interventions often lack focus and are poorly described; (3) almost all effective interventions have a cognitive behavioral component; (4) for minor and young adult women, involving a broader social network in the intervention is important; (5) gender-specific (elements of) interventions are an important addition; and finally (6) rigorous impact research on preventive interventions (such as within the school context), especially for girls who are noticed by police and justice too late and with complex problems, is very important.

Literatuur

- Asscher, J. J., Deković, M., Manders, W. A., Van der Laan, P. H., Prins, P. J., & Dutch MST Cost-Effectiveness Study Group. (2013). A randomized controlled trial of the effectiveness of multisystemic therapy in the Netherlands: Post-treatment changes and moderator effects. *Journal of Experimental Criminology*, 9(2), 169–187.
- Axford, N., & Humayun, S. (2026). Preventing youth crime and violence: intervention and evaluation issues. *Behavioral Sciences*, 16(2), 247.
- Beerthuizen, M. G. C. J., Stoeldraaijers, C., Zeijlmans, K., Slotboom, A., & van der Laan, A. M. (2023). *Meisjescriminaliteit. Een onderzoek naar de kenmerken en risicofactoren van delinquente meisjes en jongvolwassen vrouwen in algemene, politie- en justitiële populatie*. WODC / Vrije Universiteit Amsterdam.
- Beijers, J. E. H., Tollenaar, N., & Van der Laan, A. M. (2023). *Ontwikkelingen in ernstig geweld door jeugdigen in de periode 2010 tot en met 2021*. WODC. Cahier 2023-19.
- Belisle, L. A., Salisbury, E. J., & Keen, J. (2022). Did they move on? An outcome evaluation of the gender-responsive program, girls... moving on. *Feminist Criminology*, 17(2), 223–251.
- Bloom, B., & Covington, S. (2001, November). Effective gender-responsive interventions in juvenile justice: Addressing the lives of delinquent girls. Paper presented at the Annual Meeting of the American Society of Criminology, Atlanta, GA.
- Bloom, B., Owen, B., & Covington, S. (2002). A theoretical basis for gender-responsive strategies in criminal justice. Paper presented at the American Society of Criminology Annual Meeting, Chicago, IL.
- Bloom, B., Owen, B., & Covington, S. (2003). *Gender-responsive Strategies*. National Institute of Corrections.
- Bradshaw, C. P., McDaniel, H., Pas, E. T., Debnam, K. J., Bottiani, J. H., Powell, N., ... & Lochman, J. E. (2025). Randomized controlled trial of the early adolescent coping power program: Effects on emotional and behavioral problems in middle schoolers. *Journal of School Psychology*, 110, 101437.
- Bronfenbrenner, U. (1992). Ecological systems theory. In R. Basta (Ed.), *Annals of child development: Six theories of child development: Revised formulations and current issues* (pp. 187–250). JAI Press.
- Chamberlain, P. (2003). *Treating chronic juvenile offenders: Advances made through the Oregon multidimensional treatment foster care model*. American Psychological Association.
- Chaplo, S. D., Kerig, P. K., Modrowski, C. A., & Bennett, D. C. (2016). Gender differences in the associations among sexual abuse, posttraumatic stress symptoms, and delinquent behaviors in a sample of detained adolescents. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 10(1), 29–39.
- Chesney-Lind, M. & Sheldon, R. (2014). *Girls, delinquency, and juvenile justice* (3rd ed.). Wadsworth.
- Covington, S. (2022). Creating a trauma-informed justice system for women. In S. L. Brown & L. Gelsthorpe (Eds). *The Wiley handbook on what works with girls and women in conflict with the law: A critical review of theory, practice, and policy* (pp.172-184). John Wiley & Sons Ltd.
- Crick, N. R., & Dodge, K. A. (1994). A review and reformulation of social information-processing mechanisms in children's social adjustment. *Psychological Bulletin*, 115(1), 74–101.

- Daly, K. (1992). Women's pathways to felony court: Feminist theories of lawbreaking and problems of representation. *S. Cal. Rev. L. & Women's Stud.*, 2, 11-52.
- Day, J. C., Zahn, M. A., & Tichavsky, L. P. (2015). What works for whom? The effects of gender responsive programming on girls and boys in secure detention. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 52(1), 93-129.
- De Vries, S. L., Hoeve, M., Wibbelink, C. J., Asscher, J. J., & Stams, G. J. J. (2017). A randomized controlled trial of the effectiveness of the youth crime prevention program 'New Perspectives' (NP): Post-treatment changes and moderator effects. *Children and Youth Services Review*, 82, 413-426.
- Dodge, K. A. (2006). Translational science in action: Hostile attributional style and the development of aggressive behavior problems. *Development and Psychopathology*, 18(3), 791-814.
- Dünkel, F. (2022). Youth justice: European and international developments and (good) practices. In D. Nelken & C. Hamilton (Eds.), *Research handbook of comparative criminal justice* (pp. 30-48). Edward Elgar.
- Estefan, L. F., Vivolo-Kantor, A. M., Niolon, P. H., Le, V. D., Tracy, A. J., Little, T. D., ... & McIntosh, W. L. (2021). Effects of the Dating Matters® comprehensive prevention model on health- and delinquency-related risk behaviors in middle school youth: A cluster-randomized controlled trial. *Prevention Science*, 22(2), 163-174.
- Farrington, D. P., & Welsh, B. C. (2006). A half century of randomized experiments on crime and justice. *Crime and justice*, 34(1), 55-132.
- Galbraith, K., & Huey, S. J., Jr. (2024). Gender differences in intervention effects on delinquency for justice-involved youth: A preliminary meta-analysis. *Journal of Experimental Criminology*, 20(4), 1043-1055.
- Glick, B., & Goldstein, A. P. (1987). Aggression replacement training. *Journal of Counseling & Development*, 65(7), 356-362.
- Goldstein, N. E., Giallella, C. L., Haney-Caron, E., Peterson, L., Serico, J., Kemp, K., ... & Lochman, J. (2018). Juvenile Justice Anger Management (JJAM) Treatment for Girls: Results of a randomized controlled trial. *Psychological Services*, 15(4), 386-397.
- Gready, P., & Robins, S. (2020). Transitional justice and theories of change: Towards evaluation as understanding. *International Journal of Transitional Justice*, 14(2), 280-299.
- Guo, S., Wu, Q., Smokowski, P. R., Bacallao, M., Evans, C. B., & Cotter, K. L. (2015). A longitudinal evaluation of the Positive Action program in a low-income, racially diverse, rural county: Effects on self-esteem, school hassles, aggression, and internalizing symptoms. *Journal of Youth and Adolescence*, 44(12), 2337-2358.
- Henggeler, S. W. (2011). Efficacy studies to large-scale transport: The development and validation of multisystemic therapy programs. *Annual Review of Clinical Psychology*, 7(1), 351-381.
- Hendriks, J., & Stams, G. (2024). *Wat werkt laten werken: Landelijke kwaliteitskader effectieve jeugdinterventies voor preventie van jeugdcriminaliteit*.
- Hipwell, A. E., & Loeber, R. (2006). Do we know which interventions are effective for disruptive and delinquent girls? *Clinical child and family psychology review*, 9(3), 221-255.
- Hoogsteder, L. * Sweers, (2 november 2021). *Beschrijving Forensische Ambulante Systeem Therapie (FAST)*. Nederlands Jeugdinstituut, Movisie en Trimbos instituut. Geraadpleegd op 10 april 2026, van: justitieelnterventies.nl.
- Javdani, S., & Allen, N. E. (2016). An ecological model for intervention for juvenile justice-involved girls: Development and preliminary prospective evaluation. *Feminist Criminology*, 11(2), 135-162.

- Jordan, J. V., & Hartling, L. M. (2002). New developments in relational-cultural theory. In *Rethinking mental health and disorders: Feminist perspectives* (pp. 48–70).
- Kerig, P. K., & Becker, S. P. (2011). Trauma and girls' delinquency. In *Delinquent girls: Contexts, relationships, and adaptation* (pp. 119–143).
- Kerig, P. K., & Schindler, S. R. (2013). Engendering the evidence base: A critical review of the conceptual and empirical foundations of gender-responsive interventions for girls' delinquency. *Laws*, 2(3), 244–282.
- Kersten, L., Prätzlich, M., Mannstadt, S., Ackermann, K., Kohls, G., Oldenhof, H., ... & Stadler, C. (2016). START NOW: A comprehensive skills training programme for female adolescents with oppositional defiant and conduct disorders: Study protocol for a cluster-randomised controlled trial. *Trials*, 17(1), 568–584.
- Kessels, R. (2023). *Monitor Jeugdcriminaliteit 2023: Jeugdige verdachten van misdrijven; ontwikkelingen tot 2023*. WODC. Cahier 2023-13.
- Kliwer, W., Lepore, S. J., Farrell, A. D., Allison, K. W., Meyer, A. L., Sullivan, T. N., & Greene, A. Y. (2011). A school-based expressive writing intervention for at-risk urban adolescents' aggressive behavior and emotional lability. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 40(5), 693–705.
- Kowalski, M. A. (2019). Adverse childhood experiences and justice-involved youth: The effect of trauma and programming on different recidivistic outcomes. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 17(4), 354–384.
- Kruttschnitt, C. (2016). The politics, and place, of gender in research on crime. *Criminology*, 54(1), 8–29.
- Lancôt, N., Hauth-Charlier, S., & Lemieux, A. (2015). Do depressive symptoms in justice-involved girls reduce the effects of a cognitive-behavioral program on their disruptive and delinquent behaviors? *International Journal of Social Welfare*, 24(2), 193–203.
- Lammers, S. M. M., Soe-Agnie, S. E., De Haan, H. A., Bakkum, G. A. M., Pomp, E. R., & Nijman, H. L. I. (2014). *Middelengebruik en criminaliteit: Een overzicht*.
- Le Blanc, M., Dionne, J., Proulx, J., Grégoire, J., & Trudeau-Le Blanc, P. (1998). *Intervenir autrement auprès des adolescents en difficulté: Appliquer l'intervention différentielle*. Presses de l'Université de Montréal.
- Lennox, C., Leonard, S., Senior, J., Hendricks, C., Rybczynska-Bunt, S., Quinn, C., ... & Shaw, J. (2022). Conducting randomized controlled trials of complex interventions in prisons: A sisyphian task?. *Frontiers in Psychiatry*, 13, 839958.
- Lewis, K. M., Schure, M. B., Bavarian, N., DuBois, D. L., Day, J., Ji, P., ... & Flay, B. R. (2013). Problem behavior and urban, low-income youth: A randomized controlled trial of Positive Action in Chicago. *American Journal of Preventive Medicine*, 44(6), 622–630.
- Lochman, J. E., & Wells, K. C. (2002). Contextual social-cognitive mediators and child outcome: A test of the theoretical model in the Coping Power program. *Development and Psychopathology*, 14(4), 945–967.
- MacPherson, H. A., Cheavens, J. S., & Fristad, M. A. (2013). Dialectical behavior therapy for adolescents: Theory, treatment adaptations, and empirical outcomes. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 16(1), 59–80.
- Rap, S. E. (2013). *The participation of juvenile defendants in the youth court: A comparative study of juvenile justice procedures in Europe* (Doctoral dissertation). Utrecht University.
- Meulen, P., Koning, N., Assink, M., van Hooren, S., Kolthoff, E., & Heynen, E. (2026). Letting Work What Works—Effectively Preventing Juvenile Delinquency in the Netherlands: A Meta-Analysis of the Evidence. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 70(5), 475–514.

- NOS (2026, 6 februari). Vrouw (19) krijgt tbs voor verminken, mishandelen en doden van katten en egels. Geraadpleegd op 14 april 2026 via: nos.nl/artikel/2601111-vrouw-19-krijgt-tbs-voor-verminken-mishandelen-en-doden-van-katten-en-egels.
- NRC (2025, 9 oktober). Straatgeweld. Roosendaal is helemaal klaar met bommenregen van rellende jeugd. Geraadpleegd op 14 april 2026 via: nrc.nl/nieuws/2025/10/08/burgemeester-roosendaal-wil-met-gebiedsverboden-overlastgevende-jeugd-te-lijf-gaan-ga-in-gesprek-met-uw-kind-a4908779.
- Odgers, C. L., Moretti, M. M., Burnette, M. L., Chauhan, P., Waite, D., & Reppucci, N. D. (2007). A latent variable modeling approach to identifying subtypes of serious and violent female juvenile offenders. *Aggressive Behavior: Official Journal of the International Society for Research on Aggression*, 33(4), 339-352.
- Rappaport, J. (1981). In praise of paradox: A social policy of empowerment over prevention. *American Journal of Community Psychology*, 9(1), 1-25.
- Rhoades, K. A., Chamberlain, P., Roberts, R., & Leve, L. D. (2013). MTFC for high-risk adolescent girls: A comparison of outcomes in England and the United States. *Journal of Child & Adolescent Substance Abuse*, 22(5), 435-449.
- Rizzo, C. J., Collibee, C., Barker, D., Houck, C., Kemp, K., Tolou-Shams, M., ... & Brown, L. K. (2023). Dating violence prevention for juvenile-justice involved females: A hybrid trial. *Pediatrics*, 151(4), 1-9.
- RTL (2024, 3 juni). Prostitutie, drugs en vechtpartijen: meer heftige incidenten op middelbare scholen. Geraadpleegd op 14 april 2026 via rtl.nl/nieuws/onderzoek/artikel/5451739/prostitutie-drugsverkoop-vechtpartijen-meer-grote-incidenten-op.
- Schleider, J. L., Burnette, J. L., Widman, L., Hoyt, C., & Prinstein, M. J. (2020). Randomized trial of a single-session growth mind-set intervention for rural adolescents' internalizing and externalizing problems. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 49(5), 660-672.
- Slotboom, A., Wong, T., Swier, C. & Broek, van der, T. (2011). *Delinquente meisjes: Achtergronden, risicofactoren en interventies*. Boom Lemma Uitgevers.
- Slotboom, A., Krabbendam, A. & Sonderman, J. (2022). Criminele meisjes. In: I. Weijers (red.), *Jeugdcriminologie. Achtergronden van criminaliteit* (pp. 231-255). Boom criminologie.
- Smeets, K. C., Leeijen, A. A., van der Molen, M. J., Scheepers, F. E., Buitelaar, J. K., & Rommelse, N. N. (2015). Treatment moderators of cognitive behavior therapy to reduce aggressive behavior: A meta-analysis. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 24(3), 255-264.
- Smith, D. K., Chamberlain, P., & Deblinger, E. (2012). Adapting Multidimensional Treatment Foster Care for the treatment of co-occurring trauma and delinquency in adolescent girls. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 5(3), 224-238.
- Splett, J. D., Maras, M. A., & Brooks, C. M. (2015). GIRLSS: A randomized, pilot study of a multisystemic, school-based intervention to reduce relational aggression. *Journal of Child and Family Studies*, 24(8), 2250-2261.
- Stadler, C., Freitag, C. M., Popma, A., Nauta-Jansen, L., Konrad, K., Unternaehrer, E., ... & Kersten, L. (2024). START NOW: A cognitive behavioral skills training for adolescent girls with conduct or oppositional defiant disorder. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 65(3), 316-327.
- Stults, B. J., Hernandez, J. L., & Hay, C. (2021). Low self-control, peer delinquency, and crime: Considering gendered pathways. *Journal of research in crime and delinquency*, 58(6), 666-709.
- Tollenaar, N., Beijers, J., & Van der Laan, A.M. (2024). *Monitor Zelfgerapporteerde Jeugddelinquentie 2023*. WODC. Cahier 2024-14.

- Tollenaar, N., & Van der Laan, A.M. (2023). *Monitor Jeugdcriminaliteit 2023: Ontwikkelingen in jeugdige strafrechtelijke daders en de afdoeningen tot 2022*. WODC. Cahier 2023-14.
- UNODC (2010). *Handbook on the crime prevention guidelines. Making them work*. United Nations.
- Van der Laan, A. M., Van der Schans, C. A., Bogaerts, S., & Doreleijers, Th. A. H. (2009). *Criminogene en beschermende factoren bij jongeren die een basisraadsonderzoek ondergaan*. WODC.
- Van der Laan, A. M., Tollenaar, N., Beijers, J., & Kessels, R. (2024). *Ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 2000-2023: Synthese van bevindingen uit de Monitor Jeugdcriminaliteit*. WODC. Cahier 2024-15.
- Van der Put, C. E., Deković, M., Hoeve, M., Stams, G. J. J., Van der Laan, P. H., & Langewouters, F. E. (2014). Risk assessment of girls: Are there any sex differences in risk factors for re-offending and in risk profiles? *Crime & Delinquency*, 60(7), 1033-1056.
- Van Vugt, E., Lanctôt, N., & Lemieux, A. (2016). Can institutionalized adolescent females with a substantiated history of sexual abuse benefit from cognitive behavioral treatment targeting disruptive and delinquent behaviors? *Criminal Justice and Behavior*, 43(7), 937-950.
- Verberg, F., Helmond, P., Otten, R., & Overbeek, G. (2022). The online mindset intervention 'The Growth Factory' for adolescents with intellectual disabilities: Moderators and mediators. *Journal of Intellectual Disability Research*, 66(10), 817-832.
- Wagner, E. F., Graziano, J. N., Morris, S. L., & Gil, A. G. (2014). A randomized controlled trial of guided self-change with minority adolescents. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 82(6), 1128-1152.
- Walker, S. C., Duong, M., Hayes, C., Berliner, L., Leve, L. D., Atkins, D. C., ... & Valencia, E. (2019). A tailored cognitive behavioral program for juvenile justice-referred females at risk of substance use and delinquency: A pilot quasi-experimental trial. *PLOS ONE*, 14(11), e0224363.
- Wong, T. M. L. (2012). *Girl delinquency: A study on sex differences in (risk factors for) delinquency*. [PhD-Thesis - Research and graduation internal, Vrije Universiteit Amsterdam]. Uitgeverij BoxPress.
- Yanagida, T., Strohmeier, D., & Spiel, C. (2019). Dynamic change of aggressive behavior and victimization among adolescents: Effectiveness of the ViSC program. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 48(S1), S90-S104.
- Zahn, M. A. (2009). *The delinquent girl*. Temple University Press.
- Zahn, M. A., Hawkins, S. R., Chiancone, J., & Whitworth, A. (2008). *The girls study group: Charting the way to delinquency prevention for girls*. U.S. Department of Justice.
- Zahn, M. A., Day, J. C., Mihalic, S. F., & Tichavsky, L. (2009). Determining what works for girls in the juvenile justice system: A summary of evaluation evidence. *Crime & Delinquency*, 55(2), 266-293.
- Zahn-Waxler, C., Shirtcliff, E. A., & Marceau, K. (2008). Disorders of childhood and adolescence: Gender and psychopathology. *Annu. Rev. Clin. Psychol.*, 4(1), 275-303.

Bijlage 1 Samenstelling van de begeleidingscommissie

Voorzitter

Dr. M. Sentse

Universiteit Leiden

Leden

Drs. J.J. de Caluwé

Dr. M. Hoeve

Drs. L. Smalenburg

Ministerie van Justitie en Veiligheid

Universiteit van Amsterdam

Nederlands Instituut voor Forensische
Psychiatrie en Psychologie

Bijlage 2 Tabellen en grafieken bij hoofdstuk 2

Tabel B2.1 Het percentage vrouwelijke verdachten en veroordeelden naar leeftijdsgroep

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Verdachten: 12- t/m 17-jarigen											23,3	22,4	23,1
Verdachten: 18- t/m 22-jarigen											15,6	15,8	16,7
Veroordeelden: 12- t/m 17-jarigen	14,6	15,7	16,8	17,1	16,9	17,7	18,3	19,6	19,6	19,4	19,3	19,8	19,0
Veroordeelden: 18- t/m 22-jarigen	10,9	11,6	12,0	12,5	12,6	13,3	13,5	13,8	14,2	14,5	15,5	16,0	15,9
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
Verdachten: 12- t/m 17-jarigen	23,1	22,6	21,7	21,9	21,9	22,0	21,3	18,9	20,2	25,6	24,6	21,7	
Verdachten: 18- t/m 22-jarigen	17,3	16,9	16,4	15,8	15,7	15,7	16,2	15,5	14,4	14,9	14,8	14,3	
Veroordeelden: 12- t/m 17-jarigen	18,6	18,2	18,2	17,8	16,9	15,9	14,4	12,1	12,0	12,9	14,0	14,5	
Veroordeelden: 18- t/m 22-jarigen	17,3	16,9	16,4	16,0	16,0	15,7	15,4	14,1	13,3	13,1	12,7	12,8	

Bron: OBJD, CBS Statline

Tabel B2.2 Ontwikkeling aantal vrouwelijke jeugdige verdachten per 1.000 leeftijdsgenoten

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
12- t/m 17-jarigen	15,1	13,3	11,6	10,1	9,0	8,3	7,7	7,0	6,3	6,8	5,3	5,4	8,0
18- t/m 22-jarigen	15,9	15,3	14,7	13,4	11,8	10,2	9,1	8,3	7,8	8,3	7,5	6,5	7,0
	2023	2024											
12- t/m 17-jarigen	7,4	6,0											
18- t/m 22-jarigen	6,1	5,5											

Bron: OBJD; CBS Statline

Tabel B2.3 Ontwikkeling aantal mannelijke jeugdige verdachten per 1.000 leeftijdsgenoten

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
12- t/m 17-jarigen	47,4	43,7	38,5	32,2	29,6	28,6	26,4	23,8	21,2	24,1	21,7	20,3	22,1
18- t/m 22-jarigen	82,9	79,2	70,8	61,8	56,0	49,9	46,5	42,7	40,2	41,3	39,5	36,9	38,6
	2023	2024											
12- t/m 17-jarigen	21,7	20,7											
18- t/m 22-jarigen	34,0	31,7											

Bron: OBJD; CBS Statline

Tabel B2.4 Ontwikkeling aantal vrouwelijke jeugdige veroordeelden per 1.000 leeftijdsgenoten naar leeftijdsgroep

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
12- t/m 15-jarigen	3,5	4,0	4,7	4,8	5,3	6,1	6,4	7,0	6,9	5,9	4,8	4,3	3,6
16- t/m 17-jarigen	6,2	6,5	7,8	8,6	8,6	9,5	10,0	10,9	10,8	9,7	8,6	8,3	7,2
18- t/m 22-jarigen	6,0	6,6	7,4	8,7	9,0	9,5	9,9	10,0	10,0	10,3	9,2	9,3	9,3
23- t/m 27-jarigen	5,4	5,6	5,8	6,6	7,0	7,2	7,6	7,6	7,4	7,8	7,0	7,0	7,4
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
12- t/m 15-jarigen	2,6	2,1	1,9	1,8	1,5	1,2	1,0	0,7	0,8	0,8	1,0	1,3	
16- t/m 17-jarigen	5,3	4,5	3,9	3,6	3,7	2,7	2,4	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8	
18- t/m 22-jarigen	9,4	8,5	7,3	6,6	6,1	5,6	5,2	4,0	3,9	4,0	3,7	3,7	
23- t/m 27-jarigen	7,7	7,6	6,8	5,8	5,3	5,0	4,4	3,5	3,1	3,0	3,2	3,2	

Bron: OBJD; CBS Statline

Tabel B2.5 Ontwikkeling aantal mannelijke jeugdige veroordeelden per 1.000 leeftijdsgenoten naar leeftijdsgroep

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
12- t/m 15-jarigen	16,5	17,0	18,5	18,9	20,5	22,1	22,9	23,2	22,8	19,4	15,7	13,6	12,5
16- t/m 17-jarigen	40,8	41,4	44,2	46,3	49,1	51,5	52,2	51,5	50,7	46,0	40,6	37,6	33,7
18- t/m 22-jarigen	47,9	48,6	52,1	58,2	60,2	60,0	61,6	60,4	58,7	58,8	48,5	47,1	47,9
23- t/m 27-jarigen	36,8	37,6	40,1	44,9	45,8	46,6	46,5	44,9	43,9	45,9	38,1	38,1	39,1
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
12- t/m 15-jarigen	8,9	7,6	6,7	6,2	6,4	5,1	4,6	4,4	4,8	4,4	4,5	5,0	
16- t/m 17-jarigen	26,3	22,1	20,0	19,2	18,8	15,3	15,5	13,5	14,1	13,5	13,5	14,1	
18- t/m 22-jarigen	43,4	40,4	35,9	33,2	30,8	29,0	27,3	23,5	24,3	25,2	24,8	24,3	
23- t/m 27-jarigen	37,5	36,3	32,8	30,0	28,9	26,9	24,6	21,6	20,6	22,2	22,9	22,4	

Bron: OBJD; CBS Statline

Tabel B2.6 Het percentage van alle veroordeelde meisjes en jongvolwassen vrouwen dat schuldig is bevonden per delictsoort in 2024

	Vermogen	Geweld	VLAOO*	Drugs	Verkeer	Overig
12- t/m 17-jarigen	19,5	39,3	44,0	2,0	6,1	11,0
18- t/m 27-jarigen	28,5	14,6	10,8	6,8	38,6	11,6

Bron: OBJD

*Vernieling, lichte agressie en openbare orde

Tabel B2.7 Ontwikkeling aantal vrouwelijke jeugdige veroordeelden voor vermogensmisdrijven per 1.000 leeftijdsgenoten

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
12- t/m 15-jarigen	1,6	1,8	2,2	2,1	2,2	2,5	2,6	3,0	2,9	2,7	2,2	1,9	1,4
16- t/m 17-jarigen	3,3	3,6	4,2	4,5	4,3	4,3	4,8	5,1	4,7	4,5	4,2	4,0	3,4
18- t/m 22-jarigen	3,3	3,6	4,0	4,6	4,6	4,6	4,6	4,5	4,6	4,6	4,6	4,8	4,6
23- t/m 27-jarigen	2,8	2,8	2,9	3,2	3,1	2,9	3,2	3,0	3,0	3,2	3,2	3,3	3,5
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
12- t/m 15-jarigen	1,0	0,8	0,7	0,7	0,6	0,4	0,4	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	
16- t/m 17-jarigen	2,4	2,0	1,8	1,5	1,6	1,1	0,9	0,7	0,6	0,6	0,5	0,4	
18- t/m 22-jarigen	4,7	4,2	3,5	3,0	2,6	2,5	2,5	1,9	1,7	1,5	1,1	1,1	
23- t/m 27-jarigen	3,7	3,6	3,1	2,6	2,2	2,3	2,0	1,7	1,3	1,1	1,1	0,9	

Bron: OBJD; CBS Statline

Tabel B2.8 Ontwikkeling aantal vrouwelijke jeugdige veroordeelden voor geweldsmisdrijven per 1.000 leeftijdsgenoten

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
12- t/m 15-jarigen	1,1	1,1	1,3	1,3	1,5	1,7	1,8	1,9	2,0	1,5	1,3	1,4	1,3
16- t/m 17-jarigen	1,7	1,4	1,8	2,0	2,0	2,4	2,6	2,8	3,0	2,5	2,0	2,1	2,0
18- t/m 22-jarigen	0,7	0,8	0,9	1,1	1,2	1,4	1,6	1,7	1,7	1,7	1,3	1,4	1,5
23- t/m 27-jarigen	0,5	0,5	0,6	0,7	0,8	0,8	0,9	1,0	1,1	1,1	1,0	1,0	1,1
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
12- t/m 15-jarigen	1,0	0,8	0,6	0,7	0,6	0,4	0,4	0,3	0,4	0,4	0,4	0,5	
16- t/m 17-jarigen	1,6	1,3	1,3	1,1	1,1	1,0	0,8	0,7	0,6	0,7	0,7	0,6	
18- t/m 22-jarigen	1,5	1,5	1,3	1,1	1,1	0,9	0,8	0,7	0,7	0,7	0,5	0,5	
23- t/m 27-jarigen	1,1	1,2	1,1	0,9	0,8	0,7	0,7	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	

Bron: OBJD; CBS Statline

Tabel B2.9 Ontwikkeling aantal vrouwelijke jeugdige veroordeelden voor vernieling, lichte agressie en openbare ordemisdrijven per 1.000 leeftijdsgenoten

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
12- t/m 15-jarigen	1,1	1,4	1,7	1,8	2,0	2,3	2,3	2,5	2,6	1,9	1,5	1,2	1,2
16- t/m 17-jarigen	1,3	1,4	1,8	2,1	2,1	2,4	2,6	2,6	2,6	1,9	1,8	1,6	1,4
18- t/m 22-jarigen	0,6	0,8	0,8	1,0	1,0	1,3	1,3	1,4	1,5	1,3	1,0	1,0	1,0
23- t/m 27-jarigen	0,4	0,5	0,5	0,6	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	0,8	0,6	0,6	0,6
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
12- t/m 15-jarigen	0,8	0,7	0,7	0,6	0,5	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3	0,6	0,7	
16- t/m 17-jarigen	1,1	1,0	0,7	0,7	0,8	0,6	0,6	0,4	0,5	0,5	0,5	0,6	
18- t/m 22-jarigen	0,9	0,9	0,8	0,7	0,7	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	
23- t/m 27-jarigen	0,7	0,7	0,6	0,6	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	

Bron: OBJD; CBS Statline

Tabel B2.10 Leeftijdcriminaliteitsverdeling 12- t/m 27-jarige vrouwen, in vijfjaarperioden tussen 2000 en 2025*

	2000-2004	2005-2009	2010-2014	2015-2019	2020-2024
12 jaar	0,9	1,3	0,6	0,2	0,1
13 jaar	3,2	4,7	2,3	0,9	0,7
14 jaar	6,1	8,9	4,8	1,9	1,3
15 jaar	7,7	10,7	6,1	2,8	1,5
16 jaar	7,8	10,7	6,7	3,1	1,7
17 jaar	7,4	9,7	6,9	3,5	1,9
18 jaar	8,2	10,7	9,1	6,2	3,4
19 jaar	7,8	9,7	9,6	6,2	4,1
20 jaar	7,8	10,6	9,3	6,3	4,0
21 jaar	7,1	9,6	9,0	6,0	3,9
22 jaar	6,8	9,2	8,7	5,9	3,7
23 jaar	6,7	8,8	8,2	5,7	3,5
24 jaar	6,4	7,8	7,8	5,6	3,4
25 jaar	6,0	7,5	7,4	5,6	3,1
26 jaar	5,9	7,3	7,2	5,7	3,4
27 jaar	6,0	6,9	6,8	5,5	3,2

Bron: OBJD; CBS Statline

Tabel B2.11 Leeftijdcriminaliteitsverdeling 12- t/m 27-jarige mannen, in vijfjaarperioden tussen 2000 en 2025*

	2000-2004	2005-2009	2010-2014	2015-2019	2020-2024
12 jaar	4,4	5,8	2,4	0,9	0,5
13 jaar	12,0	15,2	7,5	3,0	2,3
14 jaar	22,6	27,1	14,3	7,0	5,5
15 jaar	32,9	38,0	21,5	11,3	9,4
16 jaar	41,7	48,0	29,3	15,8	12,4
17 jaar	47,2	52,8	34,8	19,4	15,0
18 jaar	54,1	58,4	41,6	29,7	22,0
19 jaar	57,2	63,3	47,3	31,8	24,9
20 jaar	55,3	61,6	47,4	32,0	25,5
21 jaar	51,7	59,5	46,3	30,8	25,2
22 jaar	49,0	56,7	44,1	31,1	24,1
23 jaar	45,7	52,7	42,3	29,8	23,2
24 jaar	43,5	48,4	39,5	29,0	22,5
25 jaar	40,5	45,0	37,8	28,7	21,8
26 jaar	39,3	42,7	36,1	28,0	21,4
27 jaar	38,0	40,9	34,9	28,0	22,0

Bron: OBJD; CBS Statline

Tabel B2.12 OM-afdoeningen 12- t/m 17-jarige meisjes (per 1.000 meisjes)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Beleidssepot	0,9	0,8	0,8	0,7	0,8	0,9	1,1	1,3	1,3	1,1	1,1	1,1	1,1
Boete	0,4	0,4	0,4	0,5	0,5	0,6	0,5	0,6	0,7	0,7	0,5	0,4	0,4
Werk-/Leerstraf	1,7	2,4	2,8	2,8	3,3	3,8	3,9	4,1	3,7	3,3	2,6	2,3	1,8
Overig	0,1	0,2	0,2	0,3	0,4	0,6	0,6	0,7	0,6	0,6	0,6	0,5	0,4
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
Beleidssepot	1,1	1,0	0,9	0,9	1,0	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	
Boete	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	
Werk-/Leerstraf	1,1	0,7	0,7	0,6	0,4	0,4	0,3	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	
Overig	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	

Bron: OBJD; CBS Statline

Tabel B2.13 OM-afdoeningen 18- t/m 27-jarige jongvolwassen vrouwen (per 1.000 jonge vrouwen)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Beleidssepot	0,6	0,5	0,5	0,5	0,6	0,7	0,8	0,8	0,9	0,8	0,7	1,1	1,3
Boete	2,1	2,3	2,5	2,8	3,2	3,3	3,4	3,6	3,4	3,7	3,5	3,6	4,0
Werk-/Leerstraf	0,0	0,2	0,3	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	0,3	0,3	0,5
Overig	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,1	0,4
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
Beleidssepot	1,4	1,6	1,5	1,4	1,2	1,3	1,0	1,2	1,2	1,1	0,9	0,9	
Boete	3,8	3,3	2,5	2,2	2,1	2,1	1,9	1,2	1,0	1,1	1,3	1,4	
Werk-/Leerstraf	0,6	0,6	0,5	0,4	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	
Overig	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	0,3	0,3	0,2	0,2	0,3	0,5	0,3	

Bron: OBJD; CBS Statline

Tabel B2.14 ZM-afdoeningen 12- t/m 17-jarige meisjes (per 1.000 meisjes)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Boete	0,2	0,2	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3
Werk-/Leerstraf	1,2	1,2	1,7	1,9	1,8	2,1	2,4	2,8	2,9	2,5	1,9	1,7	1,6
Vrijheidsstraf	1,0	0,8	1,2	1,4	1,3	1,0	0,8	0,7	0,6	0,4	0,3	0,3	0,2
Overig	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
Boete	0,3	0,2	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,3	
Werk-/Leerstraf	1,2	1,0	0,9	0,8	0,8	0,7	0,6	0,4	0,4	0,4	0,6	0,7	
Vrijheidsstraf	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,1	0,1	
Overig	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	

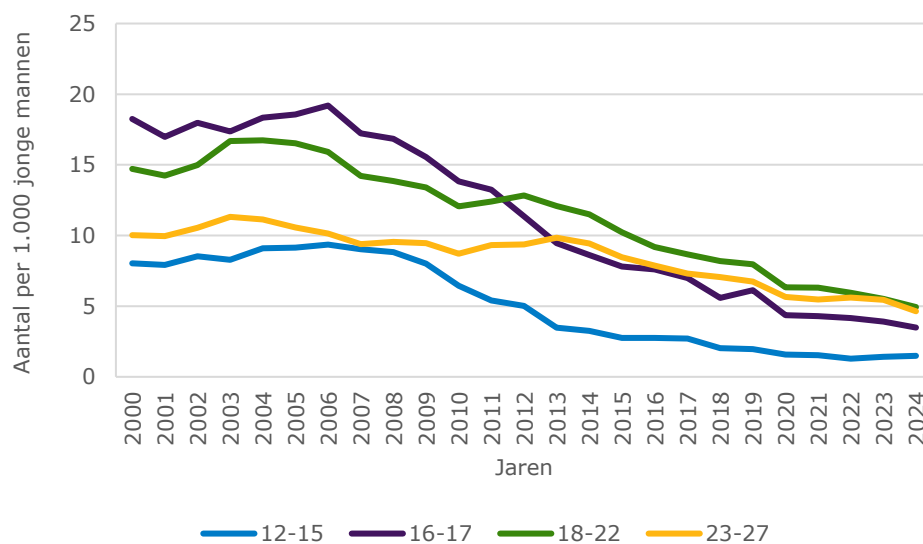
Bron: OBJD; CBS Statline

Tabel B2.15 ZM-afdoeningen 18- t/m 27-jarige jongvolwassen vrouwen (per 1.000 jonge vrouwen)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Boete	1,9	1,8	1,7	2,0	2,1	2,2	2,2	2,3	2,3	2,4	2,1	1,8	1,5
Werk-/Leerstraf	0,6	0,8	1,1	1,3	1,4	1,5	1,6	1,5	1,6	1,7	1,5	1,4	1,4
Vrijheidsstraf	1,7	1,7	1,9	2,2	1,8	1,5	1,6	1,4	1,3	1,2	1,1	1,1	1,2
Overig	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3	0,3
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	
Boete	1,6	1,4	1,3	1,1	1,1	0,9	0,9	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	
Werk-/Leerstraf	1,5	1,4	1,4	1,2	1,1	0,9	0,8	0,6	0,7	0,6	0,5	0,6	
Vrijheidsstraf	1,4	1,3	1,3	1,0	0,9	0,8	0,8	0,6	0,5	0,5	0,5	0,5	
Overig	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	

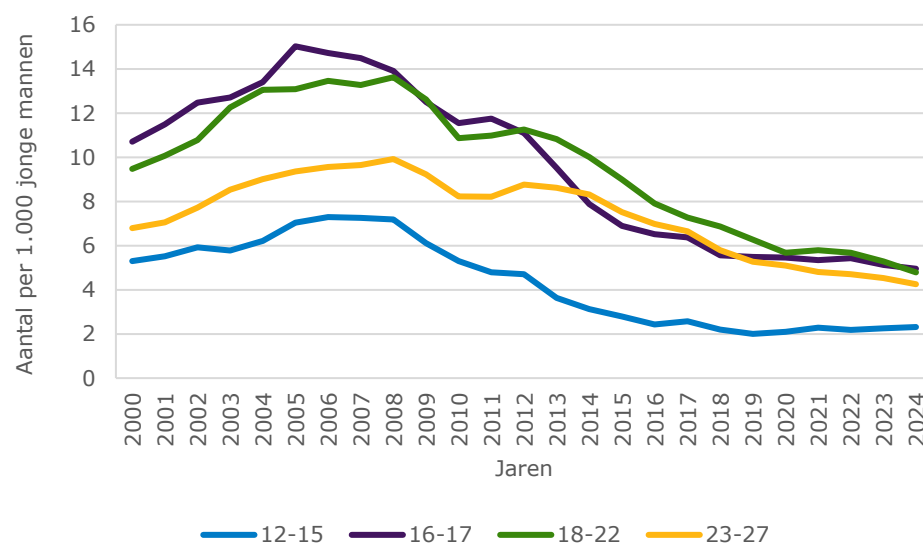
Bron: OBJD; CBS Statline

Figuur B2.7a Ontwikkeling aantal mannelijke jeugdige veroordeelden voor vermogensmisdrijven per 1.000 leeftijdsgenoten

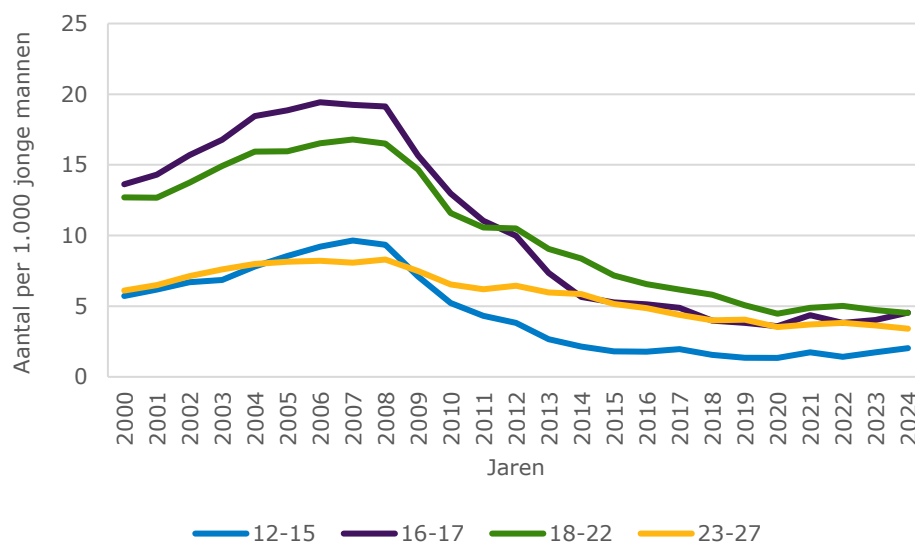
Bron: Statline; OBJD

Figuur B2.8a Ontwikkeling aantal mannelijke jeugdige veroordeelden voor geweldsmisdrijven per 1.000 leeftijdsgenoten

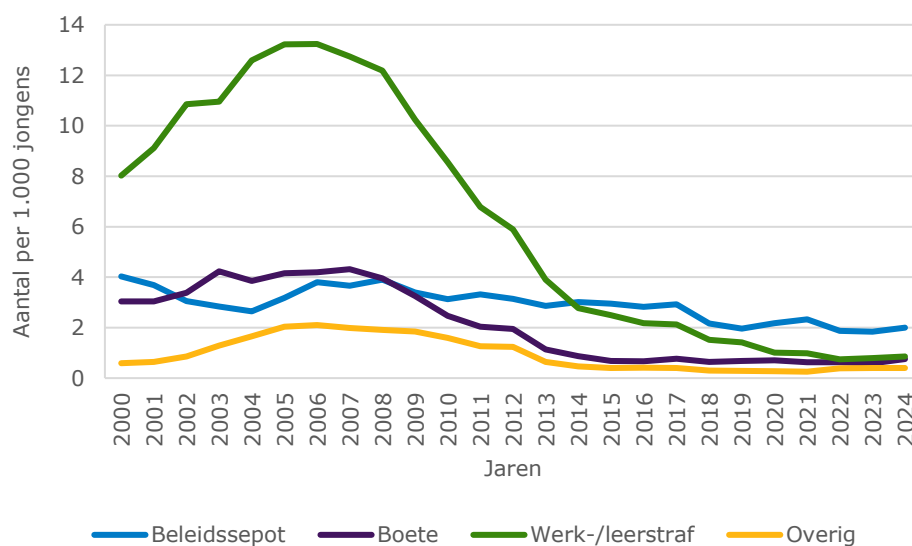
Bron: Statline; OBJD

Figuur B2.9a Ontwikkeling aantal mannelijke jeugdige veroordeelden voor vernieling, lichte agressie en openbare ordemisdrijven per 1.000 leeftijdsgenoten

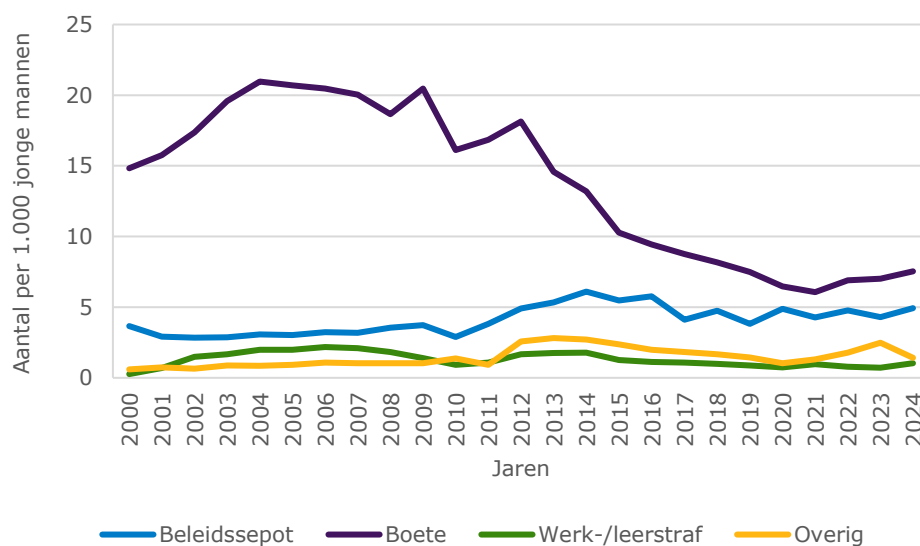
Bron: Statline; OBJD

Figuur B2.12a OM-afdoeningen 12- t/m 17-jarige jongens

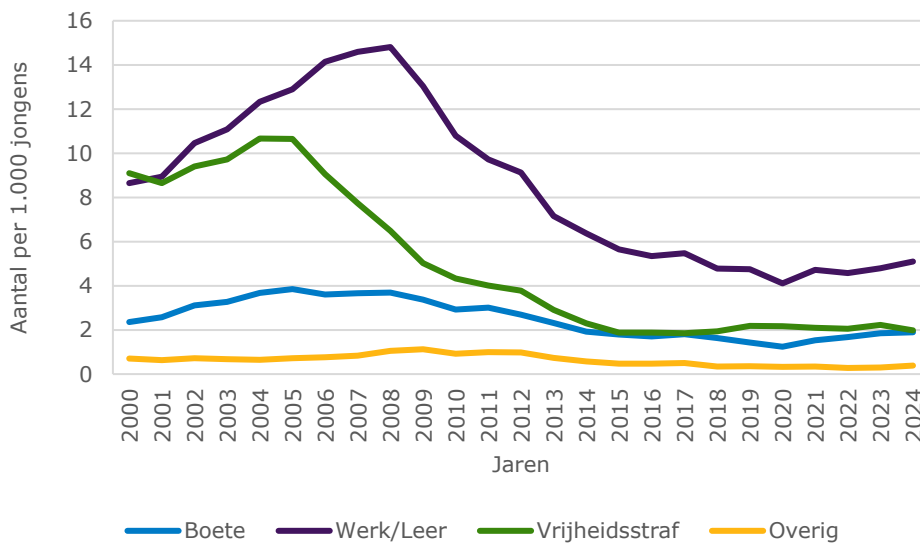
Bron: Statline; OBJD

Figuur B2.13a OM-afdoeningen 18- t/m 27-jarige jongvolwassen mannen

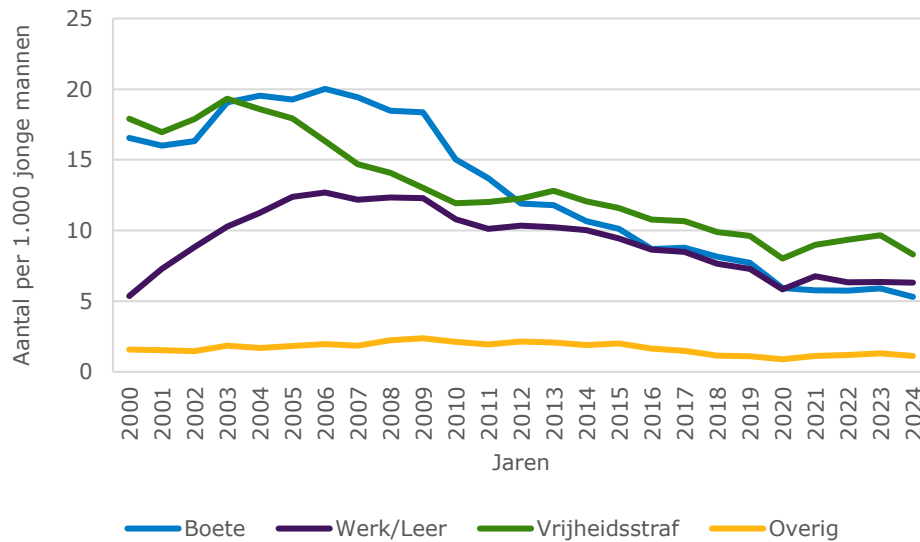
Bron: Statline; OBJD

Figuur B2.14a ZM-afdoeningen 12- t/m 17-jarige jongens

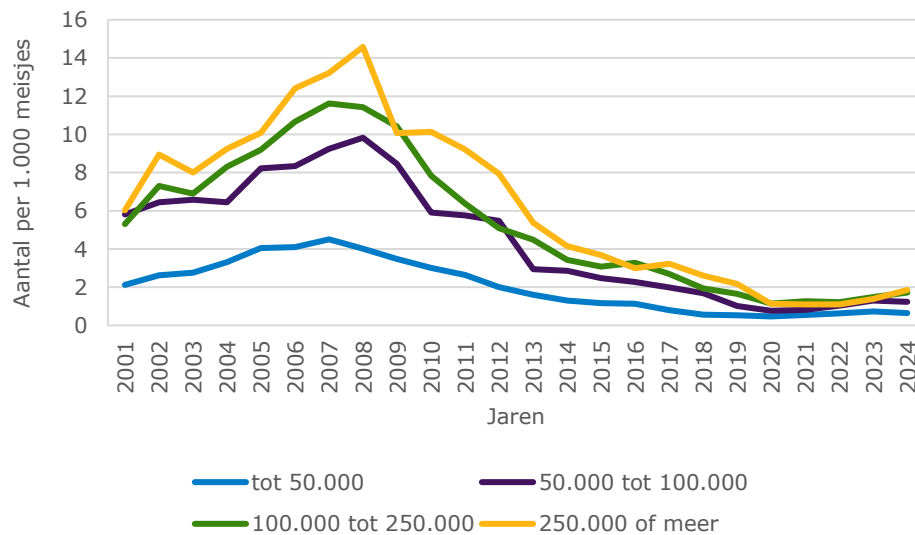
Bron: Statline; OBJD

Figuur B2.15a ZM-afdoeningen 18- t/m 27-jarige jongvolwassen mannen

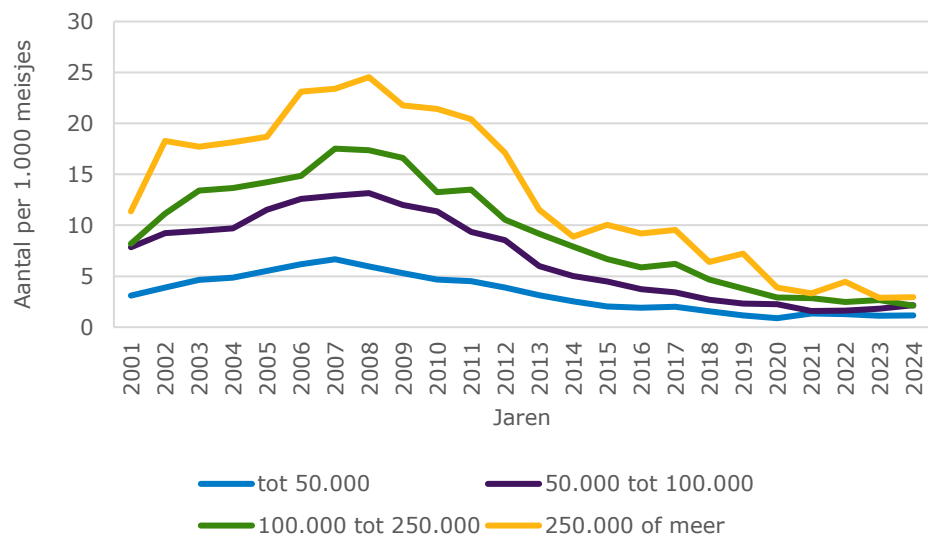
Bron: Statline; OBJD

Figuur B2.21 Aantal feiten 12- t/m 15-jarige veroordeelde meisjes naar gemeentegrootte (per 1.000)

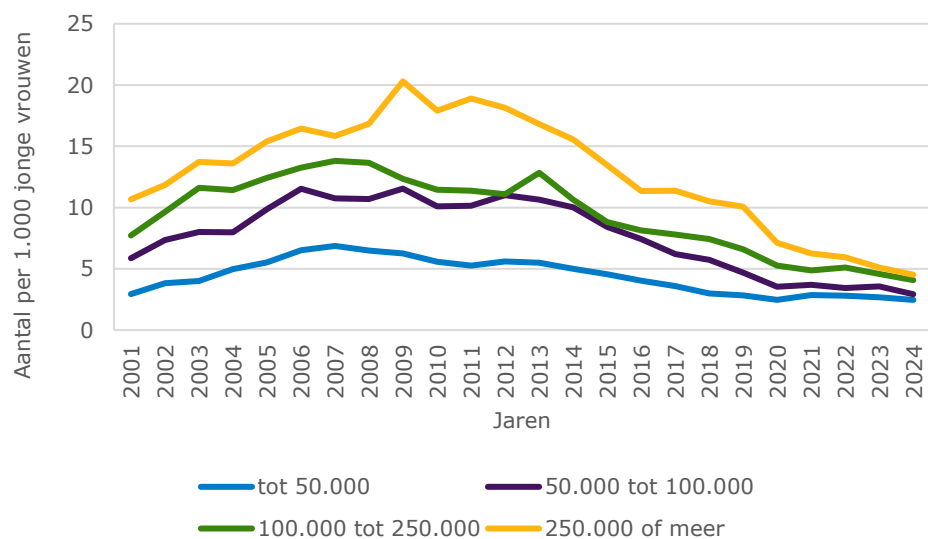
Bron: Statline; OBJD

Figuur B2.22 Aantal feiten 16- t/m 17-jarige veroordeelde meisjes naar gemeentegrootte (per 1.000)

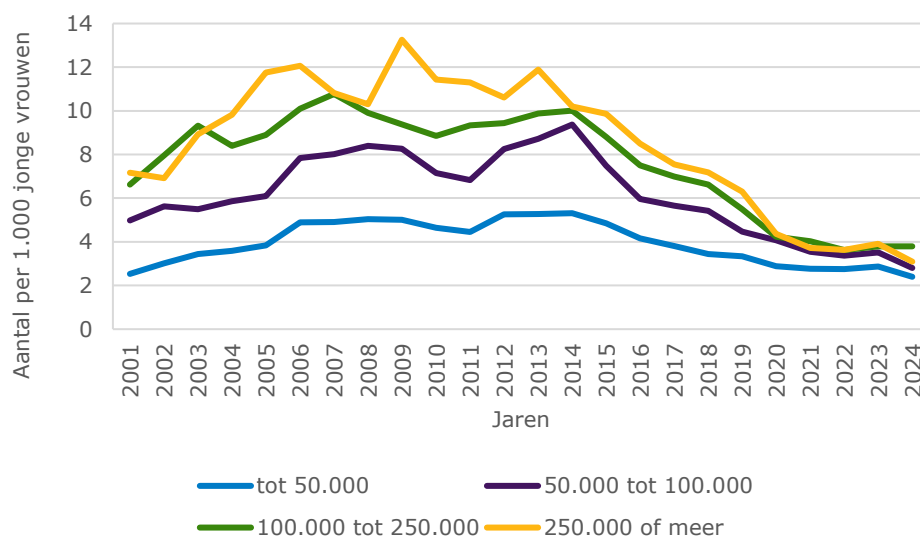
Bron: Statline; OBJD

Figuur B2.23 Aantal feiten 18- t/m 22-jarige veroordeelde vrouwen naar gemeentegrootte (per 1.000)

Bron: Statline; OBJD

Figuur B2.24 Aantal feiten 23- t/m 27-jarige veroordeelde vrouwen naar gemeentegrootte (per 1.000)

Bron: Statline; OBJD

Bijlage 3 Gebruikte zoekreeks voor systematische literatuurreview

TITLE-ABS (("girl" OR "girls" OR "young women" OR "young woman" OR "female" OR "females" OR "teen girl" OR "teen girls" OR "teengirl" OR "teengirls") AND ("youth" OR "youths" OR "adolescent" OR "adolescents" OR "adolescence" OR "teenager" OR "teenagers" OR "youngster" OR "youngsters" OR "young people" OR "juvenile" OR "juveniles" OR "minor" OR "minors" OR "young adult" OR "young adults" OR "young adolescence") AND ("criminal" OR "criminals" OR "crime" OR "criminality" OR "criminal behavior" OR "criminal behaviour" OR "felon" OR "felony" OR "felonies" OR "delinquent" OR "delinquency" OR "delinquent behavior" OR "delinquent behaviour" OR "deviant" OR "deviancy" OR "deviant behavior" OR "deviant behaviour" OR "recidivism" OR "offending" OR "offender" OR "offenders" OR "offense" OR "offence" OR "offenses" OR "offences" OR "reoffending" OR "reoffender" OR "reoffenders" OR "reoffence" OR "reoffense" OR "reoffenses" OR "reoffences" OR "problem behavior" OR "problem behaviour" OR "law-breaking" OR "lawbreaking" OR "rule-breaking behavior" OR "rule-breaking behaviour" OR "antisocial behavior" OR "antisocial behaviour" OR "anti-social behavior" OR "anti-social behaviour" OR "conduct disorder" OR "conduct disorders" OR "aggressive behavior" OR "aggressive behavior" OR "illegal activity" OR "illegal activities" OR "law violation" OR "law violations" OR "unlawful behavior" OR "unlawful behaviour" OR "justice-involved" OR "youth justice" OR "juvenile justice" OR "court-involved" OR "juvenile offender" OR "juvenile offenders" OR "juvenile offending" OR "externalizing") AND ("intervention" OR "interventions" OR "prevention program" OR "prevention programs" OR "prevention programme" OR "prevention programmes" OR "program" OR "programme" OR "programs" OR "programmes") AND ("evaluation" OR "evaluations" OR "evaluate" OR "evaluated" OR "evaluating" OR "evaluates" OR "efficacy" OR "effect" OR "effects" OR "effectiveness" OR "effective" OR "outcome" OR "outcomes" OR "result" OR "results" OR "impact" OR "impacts") AND NOT ("pregnancy" OR "suicide" OR "suicidal" OR "HIV" OR "rape" OR "infection")) AND PUBYEAR > 2009 AND PUBYEAR < 2026 AND (EXCLUDE (DOCTYPE,"ed") OR EXCLUDE (DOCTYPE,"re") OR EXCLUDE (DOCTYPE,"er") OR EXCLUDE (DOCTYPE,"sh") OR EXCLUDE (DOCTYPE,"cp") OR EXCLUDE (DOCTYPE,"no")) AND (LIMIT-TO (LANGUAGE,"English"))

Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum (WODC), Kennisinstituut voor de rechtsstaat, is een onafhankelijk kennisinstituut dat valt onder het ministerie van Justitie en Veiligheid. Het WODC draagt bij aan behoud en verbetering van de rechtsstaat via het (laten) uitvoeren van kwalitatief hoog wetenschappelijk onderzoek. En door het aanbieden van gevraagde en ongevraagde kennis, verbeterpunten en (waar mogelijk) denkrichtingen.

Voor meer informatie, bezoek www.wodc.nl